

25–27 maj

Debatter m. m.

	Sid.
Lördagen den 25 maj	
Svar på interpellationer:	
av herr Berg, Gunnar, ang. reglerande åtgärder beträffande hyresmarknaden	3
av herr Karlsson, Göran, ang. återkrav av uppbyren socialhjälp	5
Måndagen den 27 maj	
Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan	6
Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning	51
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.	60
Lagförslag om kommunalförbund m. m.	69
Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.	73

Samtliga avgjorda ärenden

	Sid.
Måndagen den 27 maj	
Andra lagutskottets utlåtande nr 36, ang. förslag till lag om folkomröstning i pensionsfrågan m. m.	6
Statsutskottets utlåtande nr 130, ang. anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning	51
Jordbruksutskottets utlåtande nr 31, ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.	60
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, ang. förslag till lag om kommunalförbund m. m.	69
Statsutskottets utlåtande nr 127, ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. (avd. I).	73

Lördagen den 25 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Ang. reglerande åtgärder beträffande hyresmarknaden

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet NILSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Gunnar Bergs interpellation angående reglerande åtgärder beträffande hyresmarknaden, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Gunnar Berg har frågat chefen för justitiedepartementet, om erfarenheterna från centralrådets för bostadsfördelning verksamhet är sådana, att man trots det ytterligare förvärrade läge, som nu råder på hyresmarknaden, kan avstå från reglerande åtgärder, eller om justitieministern avser att framlägga förslag till lösning av frågan enligt något av de framförda förslagen eller på något annat sätt.

Enär denna fråga i första hand bör bedömas ur bostadspolitiska synpunkter har det befunnits lämpligt att frågan besvaras av mig.

Vad interpellantens fråga ytterst gäller är, hur man från samhällets sida skall kunna hjälpa dem, som på grund av bostadsbristen bor mycket dåligt — t. ex. tvingas bo i en alldeles för trång lägenhet eller i en omodern och hälsovådlig bostad — eller som saknar en egen lägenhet. Den frågan kan också uttryckas så: Hur skall vi bära oss åt för att förkorta bostadsköerna?

Då kammaren nyligen behandlade statsutskottets utlåtande angående bostadspolitiken var den centrala frågan just bostadsbristen, d. v. s. de bekymmer och lidanden som människorna i bostadsköerna är utsatta för. I ett anfö-

rande i andra kammaren gav jag uttryck åt den meningen, att vi då det gäller bostadspolitiken och bedömningen av bostadsbyggandets volym ständigt måste ha de bostadssökandes krav för ögonen.

Detta betyder i första hand — och härom tycks dess bättre råda allmän enighet — att vi måste inrikta oss på att öka bostadsbyggandet så mycket som det över huvud taget är möjligt. Vi kan inte heller underlåta att dra konsekvenserna av det faktum, att bostadsbristen är svårast i våra största städer.

Med sin fråga om man kan avstå från reglerande åtgärder på hyresmarknaden torde herr Berg närmast åsyfta det förslag om obligatorisk bostadsförmedling, som tidigare har diskuterats. I början av 1950-talet var debatten i denna fråga särskilt livlig. Det sammanhänge med att bostadsbyggandet då under en tid minskade och omfattade föga mera än 40 000 lägenheter per år. Av den debatten framgick emellertid, att betänkligheterna mot införandet av en obligatorisk bostadsförmedling, d. v. s. en form av bostadsransonering, var mycket stora på de flesta håll.

Under de tre senaste åren har bostadsbyggandet legat på en högre nivå än i början av 1950-talet. Det har tillkommit inemot 60 000 lägenheter per år. Strävan är att successivt öka produktionen i den mån praktiska möjligheter därtill yppar sig. Vi är inställda på att så småningom nå fram till en normalisering av bostadsmarknaden.

Vad man ytterligare skall göra — alltså utövar att hålla bostadsbyggandet på hög nivå — för att bringa familjerna i bostadsköerna hjälp, är jag inte beredd att nu ha någon bestämd mening om. Jag kan emellertid deklarera, att vi självklart bör se till att allt vad som rimligen kan göras för att förkorta väntetiderna i bostadsköerna också blir gjort.

Ang. reglerande åtgärder beträffande hyresmarknaden

Herr BERG, GUNNAR, (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret. Det bestyrker vad man har haft anledning konstatera tidigare, att tanken på en behovsprövning på bostadsmarknaden tyst och stilla har avlivats. Denna stilla förmiddag lämpar sig väl inte heller för någon återuppställelseprocess.

Svaret är ju för övrigt så allmänt hållet, att det nog får sägas avlägsna sig litet grand från kärnpunkten i min fråga. Denna var närmast inspirerad av det förhållandet, att vad man skulle kunna kalla för provotiden för den s. k. frivilliga bostadsransoneringen för länge sedan har gått ut — om jag inte mins fel gick den ut vid halvårsskiftet i fjol. Men det har inte syntts till något som helst bokslut över de erfarenheter som man har kunnat göra under denna provotid.

Den fråga man ställer sig är: Har den frivilliga ransoneringen lyckats eller har den misslyckats? Det är en rätt intressant fråga, men socialministern har nu inte berört den saken. Jag kanske i stället kan få göra det genom att helt enkelt säga, att försöket att ransonera bostäderna på frivillig väg har klart misslyckats — det tycker jag nog att man kan konstatera. Det överensstämmer med vad som förutsades av hyresgäst-rörelsens talesmän i den utredning som sysslade med detta problem och som varnade för att gå den vägen och i stället rekommenderade en lagstiftning på området.

När man skulle träffa valet mellan frivillighet och lagstiftning talades det mycket vackra ord från fastighetsägarsidan om att det var klart att man skulle komma minst lika långt genom frivillighet: »Vi skall på allt sätt medverka, vi skall säga till våra medlemmar på de olika platserna att de inte undandrar sig att på frivillig väg försöka reglera dessa förhållanden och se till att det tillgängliga bostadsbeståndet utnyttjas så rättvist som möjligt.»

Vad har det blivit av allt det där vackra? Det har inte blivit någonting! Vad man har kunnat notera på snart sagt

alla platser i landet är att fastighetsägarna har varit helt passiva. Jag tycker nog att det är värt att anteckna det. Det kan ha ett visst värde nästa gång man skall träffa ett liknande val mellan frivillighet och lagstiftning.

Sedan kan jag naturligtvis helt och fullt instämma i socialministerns här gjorda uttalande, att det inte finns mer än ett sätt att få bukt med bostadsbristen, och det är att bygga i kapp den. Men också här finns det anledning till en notis i kanten. I den bostadspolitiska debatten företräder just de som är de ivrigaste anhängarna av »frivillig» bostadsransonering den uppfattningen att man *inte* kan bygga i kapp, utan man måste vidtaga andra åtgärder. Ihälgligheten och det ologiska i detta uppträdande från den sidan bör understrykas. Jag tycker vidare att det bör konstateras, att det har varit en anmärkningsvärd tystlåtenhet från det hållet både under frivilligsystemets tillämpning — om man nu över huvud taget kan tala om något frivilligsystem — och efter det att provotiden har gått ut. Kampen mot bostadsbristen har kort sagt inte tillförts ett uns av kraft från det hållet. Det enda som har hänt är att godtycket och lägenhetsskojet på den fria marknaden har utvecklats ytterligare.

Steget till den normalisering av bostadsmarknaden, som socialministern talar om i sitt svar, blir naturligtvis inte mindre långt till följd av den omständigheten, att det finns så ringa vilja till medverkan när det gäller att utnyttja det faktiska lägenhetsbeståndet och rättvist fördela detta. Deklarationen om att allting som kan göras skall göras för att förkorta väntetiden i bostadskoerna är helt i sin ordning, men i varje fall jag skulle med tillfredsställelse ha sett, att deklarationen hade kompletterats med ett understrykande av kravet på att fastighetsägarsidan skall medverka mera aktivt för att utnyttja det lägenhetsbestånd som redan finns.

På den punkten är det inte väl beställt. Den omständigheten att förslaget från hyresregleringskommittén, vilken tillsattes 1951 och mycket grundligt ut-

redde dessa förhållanden och presenterade sitt förslag om bostadsransonering efter två alternativ, frivillighet resp. lagstiftning, fullkomligt har begravts talar sitt tydliga språk om att man i varje fall på fastighetsägarsidan inte är intresserad av att samhället skall uppmärksamma detta förhållande. Men eftersom frågan har ägnats så stort intresse förut tycker jag att man inte utan vidare bör finna sig i denna stilla och tysta begravning. Det bör bli om inte ett begravningstal så åtminstone en liten anteckning om vad som förevarit.

Jag har ingenting att tillägga, herr talman. Jag tackar socialministern för svaret. Jag är, som jag tidigare sagt, helt överens med honom om att det bara finns en metod att komma ifrån bostadsbristen, och det är att bygga så mycket som möjligt.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. återkrav av uppbyren socialhjälp

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet NILSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara även herr Göran Karlssons interpellation angående återkrav av uppbyren socialhjälp, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Karlsson har frågat om jag anser det förenligt med vår nya socialhjälpslag att en bidragsmottagare i en offentlig lokal återkräves på erhållna medel. Han undrar vidare om jag finner de nuvarande bestämmelserna för återkrav av uppbyren socialhjälp tillräckliga eller om jag anser att de behöver bli föremål för översyn.

Herr Karlsson hänvisar till ett i pressen nyligen relaterat fall, som jag inte skall redogöra närmare för. Jag vill emellertid nämna att i den mån det åsyftade återkravet verkställdes på grundval av fattigvårdslagens regler dessa fortfarande gäller för understöd som utgått före den 1 januari 1957. Enligt dessa regler var hjälptagaren skyldig att utge ersättning för all fattigvård som lämnats

Ang. återkrav av uppbyren socialhjälp till honom. Denna vidsträckta återbetalningsskyldighet har väsentligt inskränkts i den nya socialhjälpslagen, som endast i vissa snävt begränsade undantagsfall medger kommunerna rätt att kräva ersättning av hjälptagarna för socialhjälp som utgått till deras livsuppehälle eller för att bekosta erforderlig vård. Med hänsyn till detta anser jag inte att det inträffade har aktualiserat något behov av översyn av socialhjälpslagen.

Oberoende av frågan huruvida fattigvårdslagens eller socialhjälpslagens bestämmelser om återkrav är tillämpliga vill jag emellertid som min mening uttala att ett återkrav inte bör ske i sådana former att man åsidosätter den diskretion och hänsyn som är särskilt påkallad då det gäller människor som har råkat i trångmål och blivit i behov av samhällets hjälp.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialminister Torsten Nilsson för det klara och tillfredsställande svar han lämnat på mina frågor. Jag är nöjd med det besked som statsrådet gett, och jag tar särskilt fasta på hans ord om »att ett återkrav inte bör ske i sådana former att man åsidosätter den diskretion och hänsyn, som är särskilt påkallad då det gäller människor som har råkat i trångmål och behöver samhällets hjälp». Detta auktoritativa uttalande från den högste ansvarige ledaren för socialpolitiken i vårt land anser jag vara av stort värde.

Min tacksamhet delas säkert av många människor runt om i landet, vilka upprörts över vad som skett i den småländska huvudstaden, där alltför nitiska representanter för socialvården uppträtt just på det sätt som socialministern anser att man icke skall göra, då man till samhället återkräver utgiven socialvård. Låt mig i det sammanhanget säga ifrån, att jag på intet sätt vill kritisera, att socialvårdsnämndens ordförande i Jönköping och den tjänsteman, som var med i banklokalen och återkrävde utbetald socialhjälp, bevakade samhällets intresse.

Ang. återkrav av uppbyren socialhjälp

Det var ganska naturligt att så skedde med hänsyn till de ändringar som hade inträtt beträffande hjälptagarens inkomstförhållanden. Vad jag reagerar emot är sättet på vilket återkravet skedde. Det kan inte vara lämpligt, att man i en banklokal, sedan man av tjänstvilliga uppgiftslämnare fått tips om att den vinnande halmplattemannen skulle hämta sin nyförvärvade rikedom där, bildligt talat står på pass för att frånta honom glädjen över att han av domstolen tilldömts en stor penningssumma. Nog hade väl återkravet kunnat ske på ett betydligt smidigare sätt, exempelvis genom ett telefonsamtal med mannens advokat. Nu kan man inte komma ifrån att socialvårdens representanter uppträtt olämpligt och bidragit till att kasta en onödig skugga över svensk socialvård.

När riksdagen förra året antog den nya socialhjälpslagen, hälsades detta med tillfredsställelse av medborgarna i landet. Man trodde, att den gamla fattigvårdslagen och den gamla fattigvårdsandan därmed skulle försvinna och ersättas av en ny lag med mera humana bestämmelser om samhällets hjälp till de människor, som av någon anledning råkar komma på skuggsidan och är i behov av ekonomiskt stöd. Men det är inte nog med att riksdagen stiftar humanare lagar. Det fordras också att de som ute i kommunerna skall tillämpa den lagstiftningen har den rätta inställningen till sin uppgift och är besjälade av viljan att göra sitt bästa för att främja de syften, som lagstiftarna velat nå med sitt beslut.

Det är säkerligen en mycket svår och grannliga uppgift som socialvårdens folk har. Den kräver ett mycket gott omdöme och stor smidighet. Det är annars så lätt att man förfaller till kitslighet och byråkrati gentemot bidragstagarna. Det gäller för socialvårdens folk att uppträda så att människorna får förtroende för dem.

När socialministern i sitt svar anför, att han inte ansett vad som skett i smålandsstaden ge anledning till någon översyn av den nya socialhjälpslagen och dess bestämmelser om återkrav av socialvård, har jag ingenting att erinra. Jag

anser att det besked han lämnat i dag är fullt tillfredsställande och att någon ytterligare åtgärd är obehövlig.

Till sist, herr talman, ber jag att få säga, att jag är glad över att det finns nitiska socialvårdare i vårt land; men jag anser att de skall använda sin nit, kunskap och skicklighet till att hjälpa de människor som råkar i trångmål och svårigheter. Jag anser det däremot mindre glädjande, när företrädare för socialvården visar bristande omdöme och åsidosätter diskretion och hänsyn mot den enskilde, såsom skett i jönköpingsfallet.

Jag ber, herr talman, att få tacka socialministern för det enligt mitt tycke tillfredsställande svar han har lämnat.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo bevilningsutskottets memorial nr 46, bankoutskottets memorial nr 28 och utlåtanden nr 29—33, andra lagutskottets utlåtande nr 36 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 31.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att på föredragningslistan för kammarens sammanträde måndagen den 27 innevarande månad skulle främst bland två gånger bordlagda ärenden uppföras andra lagutskottets utlåtande nr 36, statsutskottets utlåtande nr 130 och jordbruksutskottets utlåtande nr 31 i nu angiven ordning samt att statsutskottets utlåtande nr 129 skulle sättas sist på samma föredragningslista.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1957/58 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckt motion;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1957/58 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster jämte i ämnet väckt motion;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa avsättningar till budgetutjämningsfonden;

nr 136, i anledning av vissa motioner, väckta i anslutning till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 175 framlagda förslag till allmän energiskatt m. m.;

nr 137, i anledning av väckta motioner om tillsättandet av en allmän besparingskommission för översyn av de statliga utgifterna;

nr 138, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57; samt nr 139, angående statsregleringen för budgetåret 1957/58;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 175, såvitt densamma avser förslag till förordning om allmän energiskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 48, angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1957/58, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 15, angående regleringen för budgetåret 1957/58 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; samt

nr 34, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående ändrade tjänste- och personalförteck-

ningar för ombudsmännens expeditioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o), 5:o), 11:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner;

nr 32, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden; samt

nr 33, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckta motioner angående utredning om sammanslagning av statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 10.21.

In fidem

G. H. Berggren

Måndagen den 27 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo statskottets utlåtanden nr 133—137 samt memorial nr 138 och 139, bevillningsutskottets betänkanden nr 47 och 48, bankoutskottets utlåtanden nr 15 och 34, första lagutskottets utlåtande nr 36 ävensom jordbruksutskottets utlåtande nr 12 samt memorial nr 32 och 33.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning i pensionsfrågan m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 2 maj 1957 dagtecknad proposition, nr 177, vilken — utom såvitt avsåg i propositionen äskade anslag — hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att, såvitt nu var i fråga, antaga vid propositionen fogat förslag till lag om folkomröstning i pensionsfrågan.

I det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget voro 1 och 6 §§ så lydande:

1 §

Den 13 oktober 1957 skall genom allmän folkomröstning folkets mening inhämtas om frågan huruvida folkpensionerna efter förhöjning böra utbyggas med särskilda tilläggspensioner, utformade i enlighet med något av följande förslag:

Förslag nr 1

Löntagare får lagfäst rätt till tilläggspensioner, som avpassas efter tidigare lön och behåller sitt värde.

Andra förvärvsarbetande — företagare m. fl. — får möjlighet att till begränsat belopp frivilligt försäkra sig för tilläggspensioner, som med garanti av staten behåller sitt värde.

Förslag nr 2

Löntagare, företagare och andra får möjlighet att till begränsat belopp frivilligt försäkra sig för tilläggspensioner, som med garanti av staten behåller sitt värde.

Förslag nr 3

Löntagare, företagare och andra får frivilligt försäkra sig för tilläggspensioner, och i gällande lagstiftning genomföres ändringar, som underlättar att tilläggspensionerna utan garanti av staten behåller sitt värde. Anslutningen till tilläggspensioneringen kan ske genom kollektivavtal eller genom andra överenskommelser, enskilt eller gruppvis.

Ej må någon rösta för mer än ett av nämnda förslag. Den som icke önskar rösta för något av förslagen äger avlämna blank röstsedel.

6 §

Vid omröstningen skall begagnas röstsedel av vitt papper utan kännetecken.

Röstsedel skall antingen i tryckt text upptaga — förutom en kortfattad ingress — ett av de i 1 § nämnda förslagen med angivande att den röstande röstar för detta förslag eller vara blank. Närmare bestämmelser angående röstsedlarnas utformning meddelas av Konungen.

Vid omröstningstillfället skola röstsedlar, lika till storlek och beskaffenhet, finnas tillgängliga för de röstande.

I statsrådsprotokollet hade förordats, att röstsedlarna skulle förses med en li-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

kalydande ingress, som lämpligen kunde formuleras sålunda:

Avsikten är att höja folkpensionerna. Avsikten är vidare att bygga på dem med särskilda tilläggs pensioner. Tre olika förslag har lagts fram om utformningen av sådana tilläggs pensioner.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat

dels sex i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna nr 531 i första kammaren av herr *Bergman* m. fl. och nr 676 i andra kammaren av herr *Persson* i Växjö m. fl.,

de likalydande motionerna nr 532 i första kammaren av herr *Werner* m. fl. och nr 675 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Dahl m. fl., samt

de likalydande motionerna nr 533 i första kammaren av herrar *Ewerlöf* och *Ohlon* samt nr 674 i andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hjalmarson*, utom i vad motionerna rörde anslagsfrågan,

dels ock två före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen de likalydande motionerna nr 382 i första kammaren av herr *Andersson*, *Alvar*, och nr 470 i andra kammaren av herr *Wedén*.

I vad propositionen och motionerna I: 533 och II: 674 icke behandlats i det föreliggande utlåtandet hade de hänvisats till statsutskottet och behandlats i dess utlåtande nr 130.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om folkomröstning i pensionsfrågan;

B. att riksdagen i anledning av motionerna I: 532 och II: 675 samt I: 533 och II: 674, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att den likalydande ingressen å röstsedlarna måtte formuleras sålunda: »Avisikten är att suc-

cessivt höja folkpensionerna, enligt pensionsberedningens enhälliga förslag så att de år 1968 uppgår till 5 400 kronor för två pensionsberättigade makar och 3 600 kronor för ensamstående. Avisikten är vidare att bygga på dem med särskilda tilläggs pensioner. Tre olika förslag har lagts fram om utformningen av sådana tilläggs pensioner.»

C. att motionerna I: 382 och II: 470 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt; samt

D. att motionerna

1. I: 531 och II: 676,

2. I: 532 och II: 675 samt

3. I: 533 och II: 674, såvitt nu vore i fråga,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Sunne*, *Mannerskantz*, *Aastrup* och *Jacobsson* i Tobo, fru *Sandström* samt herr *Ahlberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen, med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om folkomröstning i pensionsfrågan, måtte för sin del antaga förslaget med den ändringen, att den del av 1 §, som började med orden »Förslag nr 3» och slutade med »eller gruppvis», erhöles följande lydelse:

Förslag nr 3

En frivillig, valfritt utformad tilläggs pensionering, som utan statsbidrag behåller sitt värde. Pensioneringen kan ordnas enskilt eller gruppvis, genom avtal eller på annat sätt. Värdebeständigheten möjliggöres genom ändringar i gällande lagstiftning.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan*Punkten A*

Herr AASTRUP (fp):

Herr talman! Allmänna pensionsberedningen avslutade sitt arbete i januari månad detta år efter en slutspurt i sprintertakt. Beredningen betraktades som ett utredningsorgan inom socialdepartementet. Vi ansågs därför vara skyldiga följa det tidsschema som dåvarande socialministern fastställt, så att han skulle kunna lämna proposition till vårriksdagen. Socialminister Ericsson finns inte längre kvar i departementet, och någon proposition har vi inte sett till. Vi i beredningen, som pressades så hårt, och inte bara vi utan en mycket stor del av svenska folket, folkpensionärer och blivande folkpensionärer, står här undrande och spörjande.

Vad är det egentligen som hänt här i vår i pensionsfrågan? Folk vet att partierna i riksdagen är överens om höjning av folkpensionerna och frågar sig, varför då inte regeringen lagt fram ett förslag till vårriksdagen. Ty det finns inte någon teknisk anledning att i fråga om denna proposition binda ihop folkpensionsreformen med frågan om tilläggs pensioneringens utformning. Hade regeringen, som det var planerat, kommit med en proposition i fråga om folkpensionsreformen, hade man inte behövt vara tveksam om statsmakternas innersta avsikter i denna viktiga sak. Nu har andra lagutskottet måst föregripa riksdagens beslut när det gäller höjning av folkpensionsförmånerna genom att ändra ingressen på folkomröstningsfrågorna. Det var verkligen av behovet påkallat att precisera vad det mångtydiga ordet »avsikt» innebär konkret. Men andra lagutskottets åtgärd måste väl ändå betraktas som en oformlighet ur parlamentarisk synpunkt, som kunnat undvikas om regeringen lagt fram sin proposition i folkpensionsfrågan. Men det verkar som om det tidigare uppgjorda, hårt pressade tidsschemat inte längre passade.

Nu har utskottet med sitt förslag till ingress fastslagit tre saker hämtade ur pensionsberedningens förslag men därutöver ingenting annat, nämligen:

ålderspensionerna skall höjas till 3 600 respektive 5 400 kronor, höjningarna skall ske successivt och reformen skall vara genomförd till 1968.

För de många invaliderna, som har att lita till folkpensioneringen för sitt uppehälle, måste regeringens fördröjande behandling av folkpensionsfrågan te sig särskilt oroande. Invalidpensioneringens utformning är icke tidsenlig. Det var vi på det klara med inom beredningen. Vi rekommenderade därför i betänkandet att en expertkommitté skulle omedelbart sätta i gång och preparera denna mycket svåra fråga. Även med forcering ansåg vi inte att ett förslag i frågan skulle kunna föreläggas riksdagen förrän tidigast 1960. Man frågar sig nu, varför denna utredning inte har kommit till stånd. Här kan man verkligen säga att det föreligger fara i dröjsmål.

Beredningens betänkande fick en mycket komprimerad form. Det har gjort att många saker utelämnats som skulle ha kunnat klargöra, hur beredningen kommit fram till sina förslag i tilläggs pensionsfrågan.

Vi hade som första arbetsuppgift att företa en översyn av Åkessonkommitténs betänkande. I detta senare föreslogs, att det svenska åldersskyddet skulle i fortsättningen bygga på en obligatorisk pensionsförsäkring, till vilken alla kategorier av inkomsttagare skulle vara anslutna. Den nuvarande folkpensioneringen skulle förpuppas på en förhållandevis låg nivå.

Nu sysslade vi inom beredningen, vilket inte alls framgår av vårt betänkande, en avsevärd tid med olika variationer på Åkessons tema.

Landsorganisationen hade i sitt remissutlåtande angående Åkessonbetänkandet på ett rätt utförligt sätt antytt hur den ansåg att pensionsfrågan skulle lösas. Inom beredningen arbetade man förra våren intensivt på att utforma ett sådant förslag enligt LO-ledningens intentioner. Beredningen fick också hjälp från LO:s sekretariat. Det förslag, som så småningom såg dagen, förutsatte att folkpensioneringen skulle helt försvinna och ersättas med avgiftspensioner. Man

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

gick här alltså längre än Åkesson. Systemet skulle omfatta alla inkomsttagare i vårt land. I de fall där avgiftspensionen inte skulle förslå till viss minipension skulle utgå skattefinansierade pensionstillskott, som inte skulle vara inkomstprövade. Det övervägdes även en subventionering skattevägen av de pensionsavgifter som lägre inkomsttagare skulle betala.

Detta förslag föll under bordet efter den kritik, som riktades mot det från olika håll inom beredningen.

Man kan säga, att därmed träffades ett principavgörande i fråga om Åkessons tankegångar rörande åldersskyddets utformning. Beredningen övergick till att diskutera lösningar med en utbyggd folkpensionering som grundval. Eftersom man emellertid gång efter annan återkommer i den allmänna debatten till Åkessons idéer som de enda rationella, tycker jag att det är angeläget att det klart säges ifrån att resultatet av beredningens undersökningar om hur man skulle kunna förverkliga Åkessons förslag även i den modifierade LO-utformningen blev negativt. Att fortsätta med utredningar efter den linjen bedömer jag på grund av föreliggande förutsättningar som icke fruktbarande.

Inom beredningen har vi ställts inför frågan: Skall statsmakterna, sedan folkpensionsförmånerna i fråga om ålders-, invalid- och efterlevnadsskyddet väsentligen förbättrats, ålägga medborgarna att komplettera detta skydd med något slags tilläggsförsäkring? Eller skall individerna eller grupperna själva få klara denna sak? Att det föreligger behov av ett sådant kompletterande skydd på många håll torde vara obestridligt, men vi konstaterade också att behovet inte var likformigt. Vidare var åldersskyddets utformning mycket intimt förknippat med andra sparformer, egnahem, insatser i den egna rörelsen, banksparande, kapitalförsäkringar, pensionsförsäkringar, t. ex. i SPP, och andra bestående pensionsanordningar, avseende bl. a. de i statens och kommunernas tjänst anställda.

Av 2,5 miljoner löntagare har 800 000

å 900 000 sin pensionsfråga ordnad, medan förhållandena icke är tillfredsställande när det gäller kroppsarbetare, handlens anställda och därmed jämställda kategorier. Om de egna företagarna och de fria yrkesutövarna vet man mycket litet i detta hänseende. Så mycket torde dock vara klart att åtskilliga hundratusental av dessa medborgare i huvudsak måste lita till folkpensionen för sin åldersförsörjning.

Jag skall inte, herr talman, just nu fördjupa mig i de skäl, som ledde till att fyra av beredningens ledamöter kom att förorda en obligatorisk löntagarförsäkring, medan de fyra andra föreslog att frågan om det kompletterande åldersskyddet borde överlåtas åt individerna eller grupperna att bestämma. Jag vill dock ännu en gång understryka, att i och med att man inom beredningen bestämde sig för en fortsatt utbyggnad av folkpensioneringen, blev situationen när det gäller frågan obligatorium eller icke en helt annan. Ty en obligatorisk tilläggsförsäkring ovanpå en förhållandevis hög folkpension och begränsad till en bestämd, visserligen mycket stor medborgargrupp, måste bli en halvmesyr, som på grund av både begränsningen och folkpensioneringens utformning kommer att dra med sig nackdelar utöver dem, som kan förutses vid en obligatorisk försäkring för alla kategorier av inkomsttagare.

Åkessons planlösning var i och för sig enkel och klar. Enligt det nu föreliggande förslaget till obligatorisk tilläggsförsäkring för löntagare med ett mycket säreget påhäng av frivillig, individuell försäkring — som dock torde syfta längre, nämligen mot en utbyggnad av systemet till att bli en obligatorisk försäkring även för icke löntagare — får man ett hus med många egendomliga vinklar och vrår, i vilket dessutom folk åker in och ut på det mest underliga sätt. Nåväl, mycket av detta kan göras bättre. Huset kan väl, som man antytt på de håll, där man är intresserad av denna konstruktion, göras mindre och på det sättet billigare. Men ingen pensionsarkitekt, hur styv han än må vara — och vi hade någ-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

ra av vårt lands skickligaste experter på området i beredningen — kan trollo under de förutsättningar som förelåg och föreligger.

Folkpensionsreformen kostar pengar, mycket pengar; det gör alla pensioner, ett faktum som man tycks vilja dölja när det gäller den obligatoriska tilläggs-pensioneringen. Beredningen har självfallet försökt bedöma möjligheterna under en tolvårsperiod framåt för de föreslagna väsentliga förbättringarna i folkpensionerna. Vi kom då till det resultatet, att om den hittillsvarande ekonomiska utvecklingen kan fortgå under denna period i någorlunda oförändrat tempo, borde det vara möjligt att genomföra reformen, men då är det självklart, att de tekniska och vetenskapliga framstegen måste fortsätta samtidigt som en rimlig andel av produktionsresultatet måste avsättas till fortskridande realkapitalbildning.

Den nuvarande tillväxten av fonderna inom den privata pensioneringen uppskattas under år 1960 komma att uppgå till 1 200 å 1 400 miljoner kronor och har en tydligt uppåtriktad tendens. Skulle man införa ett obligatoriskt försäkringssystem år 1960, komme detta att föra med sig en högst betydande inskränkning i bestående pensionsanordningar och därmed även av premiebetalningarna. Fondavsättningarna i obligatoriet når på grund av de låga uttagningkvoterna i initialskedet först någon gång omkring år 1965 upp till 1 200 miljoner kronor. Vi skulle alltså få ett mindre pensionssparande än eljest skulle vara fallet under 1960-talets första fem år, och detta skulle betänkligt rubba de samhällsekonomiska förutsättningarna för folkpensionsreformen. Dessutom måste man räkna med besvärliga omvälvningar på kredit- och kapitalmarknaden genom en sådan omläggning från privat till offentlig pensionering.

Inom beredningen fick vi först på ett mycket sent stadium ta del av långtidsutredningens prognoser, och det är tydligt att 1960 kommer att bli ett ur statsfinansiell och samhällsekonomisk synpunkt besvärligt år. Beredningen har ti-

digare med tanke på avvecklingen av de kommunala bostadstilläggen inställt sig på ett jättekliv uppåt med folkpensionsförmånerna just år 1960. Man skulle då höja dem med 700 kronor för ensamstående och 820 kronor för äkta makar. Folkpensionskostnaderna skulle på grund av detta år 1960 stiga med cirka 700 miljoner kronor.

I ett särskilt yttrande har några av oss föreslagit att trappstegen skulle ytterligare övervägas så att påfrestningen på 1960 inte blir så hård. En sådan omprövning förefaller mig i dag ännu mera välbetänkt. Målsättningen för reformens slutliga genomförande år 1968 skulle däremot inte behöva ändras.

Beredningen ägnade mycken tid åt ett problem som blivit särskilt aktuellt under det senaste decenniet, nämligen värdesäkring av pensionsförmånerna. I de privata pensionssystemen har pensionsbeloppen urholkats genom den fortskridande penningvärdeförsämringen. Som ett vägande skäl för en statlig obligatorisk försäkring anfördes att man endast i statens regi kan ordna en hundra procentig värdesäkring. Det är nog riktigt att i en statlig obligatorisk försäkring, byggd på ett renodlat fördelningssystem utan fondbildning, en värdebärande pension kan uppnås tekniskt sett. Så länge obligatoriet äger bestånd behöver man endast öka premibeloppen vid stigande levnadskostnader i den utsträckning som är nödvändig för att uppnå jämvikt mellan inkomster och utgifter. Några garantier för att den aktiva generationen i framtiden är villig att bära dessa nominellt sett stegrade kostnader kan självfallet nog inte lämnas. Obligatoriet kommer att baseras på en lagstiftning, vars grunder riksdagen och regeringen givetvis kan ändra, om förhållandena det påfordrar.

I betänkandet har nu visats, hur man inom privata pensionssystem — utan att behöva ta statens ekonomiska hjälp i anspråk — kan ordna värdeförsäkring. Om våra förslag genomföres har ett stort steg tagits i riktning mot förbättrade pensionsvillkor i bestående och nyttillkommande system.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Utvecklingen av det statliga och kommunala pensionsväsendet, SPP-pensioneringen, pensionskassor och pensionsstiftelser har varit beaktansvärda och betydelsefulla element när det gäller personalpensioneringen. Om man av många skäl inte anser att den obligatoriska vägen är framkomlig, bör man — som jag ser saken — på allt sätt främja pensionsfrågans lösning för de grupper som i detta avseende är eftersatta. Jag har redan pekat på folkpensioneringens betydelse inte blott för arbetare och anställda utan också för de fria yrkesutövarna. Ett kompletterande skydd är dock i många fall oundgängligen nödvändigt. Men detta bör inte vara stelt utformat utan ge möjlighet till rika variationer med hänsyn till behoven hos individerna och grupperna. Jag förutsätter alltså att vid sidan av eller i intim anknytning till redan bestående pensionsanordningar skall skapas lämpliga former för kompletterande åldersskydd för folk i olika läger.

Det frivilliga system som återfinnes som ett huvudalternativ i beredningens betänkande och i vars utformning jag medverkat visar hur man på ett *visst* sätt kan lösa de olika problemen i fråga om värdebeständighet, pensionernas oantastbarhet, valfria förmåner, avjämnade premier o. s. v. Man kan också tänka sig andra konstruktioner. Min ursprungliga skiss till kansliet upptog t. ex. inte klassuppdelningen utan hade en mera individuell prägel när det gällde den kollektiva delen av systemet. Styrkan hos de anställdas organisationer och den dokumenterat positiva inställningen hos arbetsgivarorganisationerna utgör enligt min uppfattning en säker grund då det gäller möjligheterna att förhandlingsvägen ordna pensioneringsförhållandena för bland annat arbetare och anställda.

Men det finns, som jag nyss nämnde, även andra grupper än anställda som har behov av ett förbättrat åldersskydd. Även dessa har, såsom vi påvisat i betänkandet, möjlighet att ansluta sig till detta eller något liknande försäkrings-system. Vi har även pekat på hur vid

individuella försäkringar värdesäkringsproblemet kan lösas. Vår frivilliglinje är så att säga självförsörjande. Vi har förutsatt att de olika enskilda försäkringssystemen — även de nya som efter våra eller liknande uppslag kan komma att se dagen — skall baseras på fonderingsprincipen. Inflationskostnaderna — i den mån de uppstår — skall inrymmas inom försäkringssystemens ram.

Under de senaste månaderna har blossat upp en debatt om finansieringen av de höjda folkpensionerna. Beredningen har föreslagit höjda folkpensionsavgifter och stannat vid 5 eller 6 procent, beroende på det statsfinansiella läget. Det finns utan tvivel starka skäl för den uppfattning rörande finansieringen av folkpensionernas höjning, som TCO:s styrelse gjort sig till tolk för. TCO vill att en större del av kostnaderna skall tagas ut genom avgifter i stället för skattevägen. Man menar att den betydande skattefinansieringen verkar till löntagarnas nackdel.

Vi diskuterade denna sak mycket ingående inom pensionsberedningen. Vi enades — och även herr Nordenskiöld från TCO anslöt sig till detta beslut — om den nu föreslagna fördelningen mellan skatter och avgifter.

Jag vill erinra om att statens andel av totalkostnaderna för folkpensioneringen beräknas till 52 procent nästa budgetår, men sjunker något under de följande åren på grund av de föreslagna avgiftshöjningarna. Först mot slutet av 1960-talet stiger skatteandelen till 58 procent. Vi har alltså tid på oss att noggrannare studera denna sak, försåvitt vi inte redan nu vill minska på skatteandelen. Jag menar att fördelningsfrågan inte gärna kan tas till intäkt för att försena folkpensionsreformen.

Herr Nordenskiöld har i ett särskilt yttrande på ett mycket intressant sätt försökt belysa denna fråga. Jag tillåter mig att knyta några små reflexioner till ett par punkter i hans yttrande.

Om man ser folkpensionskostnaderna samhällsekonomiskt, utgör deras andel just nu cirka 5,4 procent av fysiska personers inkomster, som beräknas till 35

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

miljarder kronor. Herr Nordenskiöld framhåller nu att vid oförändrad inkomstnivå skulle denna andel stiga till det dubbla, om folkpensionerna höjs enligt beredningens förslag. Jag tycker för min del, att detta inte är ett realistiskt sätt att resonera. Standardhöjningarna åt folkpensionärerna, som jag hoppas vi snart skall besluta, är, så får man nog se saken, en förhandsdiskontering av landets förbättrade produktionsresultat och därmed högre inkomster under de kommande tolv åren. Vid en treprocentig standardhöjning stiger andelen inte så våldsamt. Stiger gör den otvivelaktigt, men inte till mer än cirka 8 procent.

Folkpensioneringen är inte för närvarande och torde väl inte heller framdeles kunna betraktas som ett vanligt försäkringssystem som ger viss ersättning för inkomstbortfallet vid ålderdom, invaliditet eller dödsfall. Det finns ett starkt socialt moment i folkpensioneringen, som innebär att den skall ge en viss minimiförsörjning åt alla som av nämnda orsaker behöver sådan, oberoende av den tidigare arbetsinkomstens art och storlek. Man bör därför akta sig för att utan vidare jämföra finansieringen av den svenska folkpensioneringen med vissa kontinentala och anglosaxiska pensionssystem.

Inom beredningen diskuterades också vad som kunde anses vara den försäkringstekniskt riktiga avgiften. Det är naturligtvis svårt att bestämma detta, eftersom förmånerna ständigt ökat, men vi kom till det resultatet, att det är ogörligt att på förhand fastslå kapitalvärdet av de pensionsförmåner som en person en gång kommer att erhålla. Det är därför också omöjligt att uttala sig om vad som är den riktiga pensionsavgiften för den enskilde eller för hela folket. Vi stannade för att man icke gärna just nu kunde gå över 900-kronorsstrecket.

I förslaget till obligatorisk löntagarförsäkring finns ett särskilt avsnitt om frivillig individuell försäkring för icke löntagare, begränsad till ett belopp av 3 150 kronor i nuvarande penningvärde. Pensionsbeloppens värdebeständighet

skulle garanteras av staten och räntan fixeras oberoende av det aktuella ränteläget, och vidare tänker man eventuellt utge statsbidrag till lindring av försäkringsavgifterna för dem som vid pensionsreformens ikraftträdande uppnått viss högre ålder. Det diskuterades även statsbidrag till personer i blygsamt ekonomiskt läge, vilka har svårt att erlagga avgifterna. Denna försäkringsform sammanfaller alltså i stort sett med herr Carlssons i Arla förslag, ehuru han tänkt sig sitt system öppet för alla, även löntagare.

Någon kostnadskalkyl rörande denna frivilliga försäkringsform återfinns inte i betänkandet. Man vet alltså inte vad skattebetalarna kommer att få betala för dessa frivilliga försäkringar. Erbjudandet — om projektet förverkligas — är som alla inser mycket förmånligt och måste ge anledning till stor anslutning. Det är inte osannolikt att de årliga statsbidragen i framtiden kan komma att stiga till åtskilliga hundra miljoner kronor. I herr Carlssons system blir det givetvis ännu mera.

Det finns inom vissa kretsar av TCO sympatier för den obligatoriska försäkringsformen. Nu reser TCO invändningar mot skattefinansieringen inom folkpensioneringen. Vad jag då har svårt att förstå är att TCO och LO har kunnat svälja förslaget om en frivillig individuell försäkringsform inom obligatoriet, som obönhörligt i den föreslagna utformningen drar med sig anspråk på statskassan — och säkerligen inte små anspråk — i framtiden. Det kunde vara intressant att få veta, hur man resonerat i detta fall.

Herr talman! Jag skall yttra mig mycket kort om motsättningarna, hur folkomröstningsfrågorna rätteligen bör formuleras. Jag vet att andra talare i denna kammare kommer att framföra synpunkter på den saken. Låt mig endast säga, att jag som tillhört beredningen och som bekant lagt ned en hel del arbete på utformningen av den frivilliga linjen har svårt att känna igen frågeställningarna i den formulering de fått i propositionen. Jag beklagar denna ut-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

veckling, ty jag tycker att när vi nu frågar svenska folket om dess mening, borde man ha formulerat frågorna på sådant sätt att de ger en riktig och rättvisande bild av de olika förslagen.

I den av herrar Ohlin och Hjalmarson väckta motionen med anledning av propositionen har framhållits, att de väsentligaste skiljaktigheterna mellan de tre föreliggande alternativen gäller frågan om obligatorisk eller frivillig försäkring, om användning av skattemedel för annan pension än folkpensionen samt om valfriheten för enskilda och grupper i fråga om pensionernas utformning. Jag vill understryka vad som sagts i den nämnda motionen, att dessa tre från varandra skiljaktiga principiella ståndpunkter hade bort angivas och även kunde ha angivits i frågorna.

Jag skall bara ta upp ett enda exempel på hur läsarna får ett fullständigt felaktigt intryck genom de av Kungl. Maj:t valda formuleringarna. I de två första frågorna återkommer uttrycket »med garanti av staten», och i den tredje frågan har man för likformighetens skull satt in orden »utan garanti av staten», men man nämner inte att i de två första fallen denna garanti innebär kostnader för skattebetalarna, medan i det tredje alternativet något sådant bidrag från statens sida icke är avsett att utgå. Orden »med statlig garanti» ger ett intryck av soliditet och vederhäftighet, och det är väl utan vidare klart, att om man särskilt understryker att det tredje alternativet inte innesluter dylik statlig garanti, så ger man intryck av att det inte är lika bra. Vad man egentligen skulle säga är, att värdet hos pensionerna behålles utan statsbidrag.

Regeringen är partisk i den här saken och har utnyttjat sin position att ge sig själv ett förmånligt och motståndarna till obligatoriet ett oförmånligt utgångsläge. Det bättrar inte upp saken att bondeförbundet — som också är motståndare till den obligatoriska lösningen — i sin egenskap av koalitionsbroder fått en generösare behandling.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr MANNERSKANTZ (h):

Herr talman! Pensionsfrågorna och inte minst denna fråga om tilläggs pension är utan tvivel, såsom framgick av den föregående ärade talarens anförande, ett av de största sociala spörsmål, som någonsin dryftats i vårt land. Inte minst genom den stora fondbildning, som förutsattes i ett av alternativen, innebär emellertid det nu aktuella problemet något mer än en stor social fråga. Statens grepp över det ekonomiska livet skulle, om det obligatoriska alternativet genomföres, bli ganska allomfattande eller åtminstone alldeles otillbörligt stort. Sådantillvida kan man här tala också om den största socialiseringsframstöt som har riktats mot vårt samhällsskick. Då frågan dessutom har mycket stor betydelse för de enskilda medborgarna just på grund av den avvägning, som det här gäller att göra beträffande hur mycket som skall läggas kontant i lönen och hur mycket som skall avsättas till pensionen, så är det tydligt att denna fråga är djupt ingripande för varje enskild människa.

I den reservation av herr Lundberg, som finns fogad till utskottsutlåtandet, anföres bl. a. såsom ett skäl för att inte underställa folket frågan i folkomröstning, att det råder starka meningsskiljaktigheter rörande principerna. Jag tycker inte att det är så lätt att spåra logiken i det resonemanget. Snarare ligger det väl så till, att det just av denna anledning är viktigt att man låter folket här säga sitt ord i en folkomröstning.

Herr Lundberg använder sedan större delen av sin, som jag för övrigt tycker, ovanligt suddiga reservation till en polemik mot den motion, som är avgiven här i kammaren av herrar Ewerlöf och Ohlon och i andra kammaren av herrar Hjalmarson och Ohlin. Han påstår bara helt frankt, att de företrädare arbetsgivarnas intressen i frågan. Det är till att ha missuppfattat hela saken, skall jag säga! Men jag tror inte att han gör påståendet av argt uppsåt, utan han har nog fått saken om bakfoten.

Nu skall jag inte polemisera mot herr Lundberg, som inte tillhör denna kammare, men det kan ju tänkas att någon

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

här i kammaren tar upp hans resonemang till försvar, och därför vill jag säga några ord även om herr Lundbergs reservation.

I själva verket är det ju ett löntagarintresse att staten inte lägger sig i lönesättningen, vilket det ju faktiskt innebär, om staten skall bestämma om fördelningen mellan kontantlön och avsättning till pension. Herr Lundberg vänder sig också mot att utskottet föreslår, att man i ingressen till röstsedlarna skall ange målsättningen beträffande folkpensionen och tiden för uppnående av detta mål. En uppgift härom är väl tvärtom nästan en nödvändig förutsättning för att man skall kunna bedöma hur man vill ha det ordnat med tilläggs pensionen. Jag vet inte om herr Lundberg anser att man skall motsätta sig förslaget om förbättring av folkpensionen. Det gör inte utskottet, och på den punkten är ju samtliga eniga, utom herr Lundberg. Jag anser att det bör komma under människornas ögon vad det är som är utgångsläget för tilläggs pensioneringen.

Jag skulle i detta sammanhang vilja framhålla att den formulering av ingressen, som utskottet förordar, skall läsas så, att man inte har tagit någon ställning till takten i höjningen av folkpensionerna fram till år 1968. Det finns i utskottets förslag ett kommatecken, som klarar den saken. Det står efter ordet »folkpensionerna», och detta kommatecken anger tydligt att det här inte är fråga om detaljer i sättet att uppnå de föreslagna beloppen. Det skall alltså inte få bli något missförstånd om vad utskottet här menat. Denna sak dryftades noga inom utskottet, men det ansågs att det inte skulle kunna bli något missförstånd, om inte någon medvetet glömde bort detta kommatecken. Jag utgår ifrån att utskottets ärade ordförande och andra representanter för utskottsmajoriteten kan bekräfta vad jag nu sagt om sättet att läsa och tolka vad utskottet härvidlag skrivit.

Jag övergår härefter till de tre frågorna. Såsom herr Lundberg säger i sin reservation, förutsätter en folkomröstning preciserade frågor. Det har han ju fak-

tiskt rätt i; det är nästan det enda han har rätt i i sin reservation. Det hade därför varit riktigtast, anser jag, om en enda fråga hade framställts, som man skulle svara ja eller nej på. Det hade varit det rejälaste, och det hade inte varit någon konst att ordna den saken. Man hade exempelvis kunnat fråga: Vill Ni ha en obligatorisk tilläggs pensionering eller inte? På den frågan hade folk kunnat svara ja eller nej. Det hade blivit på samma sätt som när man frågade: Vill Ni ha rusdrycksförbud eller inte? Och på samma sätt var det med frågan om höger- eller vänstertrafik. Jag anser att det hade varit naturligtast och riktigtast att fråga på det sättet. Men det hade väl varit alltför enkelt och inneburit stor risk för att folk inte ville ha det obligatoriska systemet, förmodar jag. Om man inte hade velat gå den vägen, som jag anser vara den rätta, borde man därnäst ha jämkat ihop frågorna nr 2 och 3, som i alla fall hyllar samma princip. Det är när allt kommer omkring den stora principiella frågeställningen, som borde ha underställts folket, och jag säger här att det är stor skada att regeringen har förfuskat saken, såsom faktiskt har skett, från ovan och alltigenom. Jag gissar ju på att allt detta närmast har sin grund i regeringskoalitionens existens, och i så fall, herr talman, är detta inte det första ohägn, som den ställt till för att suddas ut linjerna i svensk politik.

När nu emellertid det särskilda yttrandet till beredningens betänkande av den ärade ledamoten i denna kammare herr Carlsson — vilket ju egentligen bara är en variant, men en ur statens synpunkt ganska dyrbar sådan — har upphöjts till en fråga och vi alltså genom regeringens av statsministern uttalade generositet ställes inför frågeställningen på sätt vi nu gör, vill jag här uttala en bestämd protest mot det sätt på vilket denna generositet tagit sig uttryck. De röstande bör kunna fordra att varje fråga ger en objektiv redogörelse för frågans innebörd. Utskottets majoritet säger att den finner, att de i propositionen föreslagna frågorna uppfyller detta krav. Ja, herr talman, det är till att ha

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

små pretentioner på svenska språket när man kan påstå det! Men det är väl så, att man kanske inte kan så mycket kritisera utskottets majoritet härvidlag som regeringen och särskilt dem inom regeringen, som hållit i skaffet vid frågornas utarbetande och som faktiskt utfärdat förbud mot att göra några ändringar i dem. Vi bör därför mer rikta vår kritik mot regeringen än mot utskottsmajoriteten, även om jag tycker att utskottets majoritet hade bort försöka rista litet i handklovarna och gå med på några förbättringar.

Nu är det givetvis i sig självt ganska svårt att ge en redogörelse för någonting, vad det vara månede, en rent objektiv utformning, som inte innehåller förord eller avrådande, lovord eller desavouering eller över huvud taget innefattar en åsikt om vad det är man redogör för. Det är svårt att få en formulering av vilken fråga som helst, som är bara beskrivande och riktig utan några tendenser. Men här kan det väl nästan påstås, att man inte bara har helt misslyckats i detta skrivarvärv, utan att man medvetet försökt lägga in propaganda i formuleringarna till fördel för fråga nr 1 och till nackdel för fråga nr 3; fråga nr 2 har ju sluppit ganska lindrigt undan.

När man nu i fråga nr 1 säger, att löntagarna skall ha »lagfäst rätt till tilläggs-pensioner», undandöljer man medvetet att detta också innefattar skyldigheter för löntagarna av mycket stora mått. Det strider direkt mot kravet på en frågas objektiva utformning, som innebär att det inte bör finnas annat än en beskrivning över förhållandet utan någon tendens.

Att jag vågar påstå, att det finns en medveten tendens i frågans formulering, beror på att detta klart framgår både av departementschefens uttalande och av utskottets utlåtande. Departementschefen använder genomgående orden »obligatorisk tilläggs-pensionering», och detta har också pensionsberedningen genomgående gjort. Han gör det på flera ställen och använder aldrig någon annan beteckning för detta alternativ.

När han alltså förelägger riksdagen en redogörelse — det är ju en institution, vars ledamöter lätt genomskådar frågeställningarnas innebörd — använder han ett riktigt och objektivt uttrycks-sätt. Men när frågan skall under flera miljoner människors ögon — nämligen alla som skall rösta — då överger man plötsligt den stadfästa formuleringen »obligatorisk tilläggs-pensionering» och väljer ett annat och vilseledande uttryck. Det borde åtminstone ha varit tvärtom, om det hade varit någon mening med att försöka lura riksdagsmännen. Men orsaken till att förslaget läggs fram för de röstande på detta sätt kan inte ha varit någon annan än att man trots sig kunna få flera röster för den första frågan, och det kan ju inte, herr talman, vara riktigt.

Detta var ett exempel på en sådan tendentiös formulering. Bland invånarna i vårt land har under de senaste åren alltmer börjat växa fram en ovilja mot att staten på grund av direkta statsbidrag ökar statsutgifterna på ett sådant sätt, att skattetrycket blir hårt och inflationen skrider vidare. Det är då inte riktigt att undandölja en sådan sak som att förslag nr 1 och även förslag nr 2 kräver stora statsbidrag, som med åren kommer att bli av ganska betydande storleksordning. Man försöker att så väl som möjligt dölja det förhållandet — som alltmer börjat intressera människorna här i landet — att dessa alternativ fordrar stora statsbidrag. Detta är kanske huvudskälet till att man valt den oriktiga formulering man gjort. Det är faktiskt inte så lätt för menige man att ur formuleringen utläsa, att dessa förslag kommer att kräva stora skattefinansieringar. Såsom visas i den motion jag omnämnde i början av mitt anförande, hade det varit mycket lätt att lägga till rätta detta förhållande, men man hade kanske riskerat att en objektiv upplysning hade medfört ett bortfall av röster.

Även om vi reserverar har anmärkningar att rikta mot formuleringen av frågorna nr 1 och nr 2, i vilka jag här har påvisat några fel — det finns fle-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

ra fel i formuleringen, vilka jag kommer att antyda i samband med att jag berör frågan nr 3 — har vi avstått från att föra fram förslag om ändring av dessa frågor. Vi tycker att det är logiskt och riktigt, när vi gör anspråk på att få bestämma hur frågan nr 3 skall utformas, att inte ställa något yrkande beträffande frågorna 1 och 2, även om, som sagt, formuleringen av dessa frågor myllrar av oriktigheter. Men formuleringen av frågan nr 3 tycker vi har råkat ut ännu värre enligt propositionens och utskottsmajoritetens förslag.

Herr talman! De som har kommit med det förslag, som innefattas i frågan nr 3, måtte väl bäst ha reda på vad det verkligen innehåller. Att förfara på annat sätt är precis som om man skulle begära, att utskottsmajoriteten också skulle skriva reservanternas reservationer. Det har hittills inte tillämpats, men det är kanske ett uppslag för framtiden. Hittills har vi emellertid fått skriva våra reservationer själva, och då tycker man att formuleringen av frågan nr 3 kunde överlätas åt dem som föreslagit det alternativet. Jag hoppas att herr talman inte klubbar ned mig, om jag säger att jag tycker att vad som nu skett är ett grovt övergrepp, som inte har någonting med demokrati att göra. Jag tycker mig faktiskt också ha märkt att olika kategorier av människor — som man tyvärr träffar litet för sporadiskt under riksdagens senare del, man blir ju så låst upp i denna stad — reagerar mot just detta övergrepp. Det kan ju hända att regeringen här bundit ris åt sin egen rygg, så ur den synpunkten kan det skedda kanske vara till någon nytta.

Vi vill nu i frågan nr 3 ge uttryck för att tilläggs pensioneringen inte bara skall vara frivillig utan också utformas valfritt, vilket gäller t. ex. en så viktig sak som pensionsåldern, om vilken önskemålen kan vara olika hos olika grupper av människor. Man kan vidare inrymma bestämmelser om familjepensionering och mycket annat. Varför skall ordet »kollektivavtal» finnas med i frå-

ga nr 3, när det inte finns med i fråga nr 2? Herr Aastrup påvisade just att dessa frågor i vissa avseenden är ganska lika, men beskrivningen av de punkter, vari de är lika, har fått olika utformning, vilket tyder på hur tendentiöst den som hållit i pennan — eller suttit vid skrivmaskinen — betraktat sin uppgift. Det finns dessutom så många andra sätt att ordna pensioneringen enligt alternativen 2 och 3 — särskilt enligt alternativet 3 — så det har inte efter vad jag kan förstå funnits annat skäl att till alternativet 3 foga ordet kollektivavtal än att det skulle verka avskräckande. Men då borde detta ord också ha funnits med i alternativ 2.

För övrigt behöver riksdagen icke fatta beslut om att man frivilligt får försäkra sig — det står faktiskt i förslaget, att löntagare och andra får frivilligt försäkra sig — det får man göra redan nu. Det är direkt dumt att använda den formuleringen, förutom det att den ger en något oriktig bild av vad förslaget egentligen syftar till.

Vidare har man valt olika ord för att beteckna samma sak. I det ena fallet står »underlättar», vilket ju är ett mer avböjande ord än »möjliggöra». I ena fallet väljer man sålunda ordet *underlättar* i stället för *möjliggöra*. Man har genomgående försökt att använda ord, som i sig själva innehåller antingen en desavouering eller ett lovordande.

Detta är, herr talman, inte en fullständig exemplifiering av hur man försökt att använda språkets olika möjligheter för att skaffa sig ett så gynnsamt läge för sig själv som möjligt i stället för att ge de röstande en så objektiv beskrivning som möjligt av de olika alternativen. Jag finner, herr talman, att det är för mycket begärt att man skall finna sig i detta, och det är huvudskälet till att jag nu ber att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Herr Aastrup använde största delen av sitt anförande åt att kommentera allmänna pensionsbered-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

ningens förslag till pensionering och förklarade i slutet av anförandet, att han komme att ytterst litet ägna sig åt frågorna i den föreslagna folkomröstningen. Det ger mig anledning att redan nu förklara, att jag inte har så stor anledning att särskilt mycket syssla med vad herr Aastrup anförde, eftersom det inte är beredningens förslag till pensionering, som skall diskuteras i dag, utan förslaget till folkomröstning.

Jag vill emellertid understryka, att folkpengsionen och beredningens förslag till tilläggspensioner ingår i ett och samma system och att det följaktligen skulle ha varit — enligt min uppfattning i varje fall — ett fel av regeringen att lägga fram ett förslag till folkpen-sionshöjning och sedermera återkomma till frågan om tilläggspensioner. Redan från början — alltså år 1947, då utredningarna om en bättre pensionering sattes i gång — har det ju varit fråga om att skapa någonting som skulle kunna utgöra grunden för en arbetarpensionering. Om det hela sedermera har utmynnat i första hand i en kraftig förbättring av folkpengsionen, innebär det inte att man kan ta den höjda folkpengsionen och utesluta tilläggspensioneringen och räkna med att man har löst de problem som har varit aktuella under hela den tid då frågan har varit under utredning.

Det är fortfarande en sak som man inte skall glömma bort, nämligen att det finns två kategorier på arbetsmarknaden, en kategori som har ordnad tjänstepension och en kategori som saknar sådan pension. Det har inte spelat så stor roll från början, därför att den kategori som hade denna sociala förmån var relativt liten. På den enskilda arbetsmarknaden representerades den uteslutande av arbetsgivarnas speciella förtroendemän. Men allteftersom utvecklingen har fortskridit har tjänstemannagrupperna blivit allt större, så att relationen i dag är den att mot två tredjedelar av löntagarna — väsentligen på LO-sidan — står en tredjedel tjänstemän; det har företagits en utredning som visar att det finns cirka 800 000 tjänstemän och

1 600 000 arbetare. Sedan man har funnit det naturligt att ordna ålderdomsför-sörjningen på det sättet att tjänstemännen — den ena tredjedelen — fått tjänstepension, går det inte att i längden visa tillbaka kravet på en ordnad pensionering också för de två andra tredjedelarna. Inte ens de höga kostnaderna är ett tillräckligt bärande skäl för att hålla frågan tillbaka. Man får ha vilken uppfattning som helst om nödvändigheten att förbättra folkpengsionen, men man kan icke lösa frågan om tjänstepension uteslutande genom att höja folkpengsionen. Även om man skulle kunna betrakta det såsom naturligt att exempelvis de kollektivanställda nöjde sig med folkpengsionen — en enhetlig pension — kommer vi att ha en differentiering på de andra områdena: för stats- och kommunalanställda och för tjänstemännen på den enskilda arbetsmarknaden. Ett sådant förhållande är icke tillfredsställande — det har till och med direktör Kugelberg i Arbetsgivareföreningen förklarat.

Jag tror alltså att herr Aastrup har fel när han menar att frågan skulle ha legat bättre till i dag, om det framlagts ett förslag om folkpen-sionshöjning, medan frågan om tilläggspensionen skjuts på framtiden. Hela frågan vinner enligt min mening på att den blir behandlad i ett sammanhang, även om folkpengsionerna icke skall bli föremål för folkomröstning.

Herr Mannerskantz sade i sitt anförande, att det är ett rent löntagarintresse att staten icke lägger sig i frågan om pensionering till den del pensioneringen inte avser folkpengsionen. Jag vet inte riktigt vart han syftar med detta uttalande. Men om det är ett löntagarintresse, så är det väl löntagarna själva som bör avgöra detta, och inte herr Ohlin eller herr Hjalmarson. De kan ju ha den uppfattningen, att det *borde* vara ett löntagarintresse. Men fordrar de respekt för sina egna meningar, måste de väl kunna erkänna att det i första hand är löntagarna själva som skall få avgöra vad som är ett intresse eller inte ett intresse för deras del.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Även om vi alltså nu i dag inte skall huvudsakligen diskutera pensionsberedningens förslag till förbättrad pensionering, kan vi väl ändå konstatera, att diskussionen kring förslaget har varit mer än vanligt het. Frågan om en ordnad arbetarpensionering har från början varit en fråga om kostnaderna och om möjligheterna att finna en enkel men ändå effektiv form för att administrativt handha ett så omfattande och i vidaste bemärkelse rörligt försäkringsbestånd. Efter tio års utredningsarbete har frågan nu avancerat till att bli en av de mest brännbara politiska stridsfrågorna med allt vad som följer med en sådan utmärkelse, på både gott och ont. Den stora publiciteten kring frågan får väl räknas som något av det goda. Den förgiftade atmosfären och bristen på lugn objektivitet får väl räknas till det onda. Det är heller inget fel att konstatera, att det inte är den föreslagna förbättringen av folkpensionerna som har satt fart på känslorna och det politiska spelet kring pensionsfrågan, utan påbyggnaden av folkpensionen — vilken påbyggnad i det av beredningen föreslagna pensionssystemet skulle ge detta funktionen av tjänstepension för de löneanställda på arbetsmarknaden.

Alla partier har gett uttryck för sin anslutning till förslaget om en höjning av folkpensionen. Även i fråga om tilläggspensionerna har uttalanden gjorts, som man mycket väl kan tolka såsom innebärande ett positivt intresse för en god och effektiv lösning av hela frågan. Sålunda har herr Ohlin i ett radioanförande nämnt någon siffra om att den obligatoriska tilläggspensionen efter vissa år skulle uppgå till ett relativt blygsamt belopp och sagt att man borde kunna nå ett bättre resultat genom frivilliga överenskommelser.

Nu är det ju inte meningen att i detta sammanhang diskutera den materiella innebörden i de olika förslagen till lösning av tilläggspensionen. På dagordningen står bara frågan om folkomröstning och på vilket sätt de olika frågorna i denna skall redovisas för de röstande.

Det är riktigt — såsom det redan har sagts — att den hittills förda debatten i denna angelägenhet har röjt starka meningssmotsättningar mellan de olika företrädarna för obligatorisk, frivillig respektive frivillig plus avtalsbunden tilläggspension. Förhandlingarna har ju visat, att det inte är så lätt att presentera förslagen för de röstande på ett sådant sätt, att av valsekeln framgår allt vad som skall finnas i medvetandet hos dem när de avger sin röst. Detta skulle ju i och för sig antagligen vara ett argument för att det kanske vore riktigt att följa avslagsyrkandet i frågan om folkomröstning. De misslyckade försöken att komma fram till en tillfredställande formulering är väl ändå ett uttryck för att det är svårt att ge frågeställningen en sådan fasadbelysning, att den egna meningen framträder i all sin glans, medan de två andra kommer i skuggan. Det är inte möjligt att göra någonting sådant.

Det är väl också riktigt att konstatera, att folkomröstningstanken i dag inte är lika populär inom oppositionens led som den var när man stod inför utsikten att själv få lov att klä ut det omhuldade förslaget med allsköns glitter efter eget tycke och smak. Men detta till trots är det väl ändå så, att flertalet i denna kammare fortfarande har den uppfattningen att man skall fullfölja frågan om folkomröstning beträffande de olika förslagen till lösning av frågan om tilläggspension. Det är bara en enda av utskottets ledamöter som står bakom avslagsyrkandet. Men det innebär inte att han är ensam om den meningen, att det kan vara tvivelaktigt, huruvida man bör företa en folkomröstning i en angelägenhet, där man inte kan för de röstande presentera någonting som ger dem möjlighet att rösta ja eller nej.

Rent parlamentariskt kan man väl säga att det är oformligt att presentera ett förslag, där det finns tre olika lösningar av frågan. Dessutom bör det ju finnas möjlighet att rösta emot. Men någon sådan möjlighet föreligger inte, ty en blank sedel kan lika gärna vara ett uttryck för att vederbörande inte har möjlighet att

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

välja mellan förslagen och därför avstår från att ge sin mening till känna som ett tecken på att han är så väl insatt i frågan, att han röstar avslag på alltihop. Därför tror jag inte, att frågan i sin nuvarande form är något gott exempel på frågor, som det är lämpligt att underställa folket i en omröstning.

Men folkomröstningen skall väl ändå fullföljas. Den blir ju ofta så att det trots allt är bäst att fortsätta, även om det spår man kommit in i inte med säkerhet leder till vad man i första hand är ute efter — här är man väl ute efter att få höra folkets mening. Jag kan för min del inte riktigt förstå att folket skall ha större möjligheter än riksdagens ledamöter att bilda sig en uppfattning i en fråga, som fortfarande ändå är så oklar och så mycket diskuterad även bland dem som har de största möjligheterna att sätta sig in i vad det gäller.

Utskottet har på dessa premisser tillstyrkt propositionen och inte gjort någon annan ändring än att utskottet rekommenderar, att i ingressen till röstsedeln skall folkpensionshöjningen anges. Men det betyder inte, herr Aastrup, att utskottet på något sätt känner sig ha föregripit riksdagens rätt att pröva både förslaget om folkpensionen och andra förslag, som kan framläggas för riksdagen efter folkomröstningen. Utskottet har inte prövat möjligheterna att höja folkpensionerna, men vi har fallit för den motiveringen i motionerna, att den röstande väl ändå har någon ledning av att få veta inte bara att avsikten är att höja folkpensionen, utan också till vilket belopp den skall höjas och när det beloppet uppnås. Utskottet rekommenderar att den upplysningen skall införas i ingressen på röstsedeln. Men jag vill gärna understryka vad herr Aastrup själv tydligen hade ett intresse av, att det inte betyder att riksdagen har tagit ställning till eller föregripit riksdagens möjligheter att pröva både frågan om höjningens belopp och frågan om den takt i vilken höjningen skall ske. Det är målsättningen som anges, icke någonting annat.

Det tillhör naturligtvis de väsentliga tingen i folkomröstningen att få en sådan formulering på frågorna, att de verkligen ger ett klart besked. Men jag tror att vi måste för oss själva erkänna, att det inte är lätt att åstadkomma en formulering, som på några få rader täcker vad kilometervis med tidningsartiklar har försökt att förklara i akt och mening att framhålla det egna förslaget och försöka försämlra de förslag som går jämsides.

I motion II: 674 har motionärerna kritiserat formuleringarna i samtliga frågor men slutat med att inte yrka någon ändring i frågorna 1 och 2, medan de hemställer att frågan nr 3 skall formuleras på ett sätt, som de tycker är lämpligare. De har den allmänna anmärkningen mot förslaget i propositionen till folkomröstning, att det är oklart och otillfredsställande formulerat. Med hänsyn till denna kritiska inställning hade man kunnat vänta sig att motionsskrivarna varit mycket försiktiga vid sitt ordval. Det finns emellertid på flera håll i motionen uttryck som exempelvis skattebetalarbidrag. Är det någon i denna kammarare som kan förstå, var det ordet kommit ifrån? Det är något nytt, det skall ersätta ordet statsbidrag eller i det här fallet garanti från statens sida för värdebeständigheten, och det kallar man skattebetalarbidrag! Det har klagats över den bristande förmågan att träffa en uppgörelse om frågornas formulering, som skulle göra hela frågan om folkomröstningen mycket behagligare. Jag kan emellertid absolut inte få den uppfattningen, att motionen är skriven i syfte att jämna vägen fram till en överenskommelse. Allting tyder på att det tvärtom är den slutliga spärren för möjligheterna att komma fram till någonting sådant, som man har ansträngt sig att skriva ned.

Försöken till överenskommelse om dessa frågor har prövats på högsta nivå, om vi får använda ett sådant uttryck, nämligen på partiledarplanet. Herr Mannerskantz tyckte, att det skulle vara trevligt att någon gång få möjlighet att skaka dessa herrar så mycket, att det

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

gick att ändra på någonting som de kommit överens om eller inte kommit överens om. Jag vet inte om herr Mannerskantz prövat metoden inom sitt eget parti, men i så fall har han tydligen också misslyckats. Jag vill bara konstatera det.

Det är svårt att formulera frågor, det har jag varit i tillfälle att konstatera många gånger, när det har gällt att i det ena eller andra sammanhanget skriva till avdelningar och medlemmar eller andra och begära ett klart besked. Vederbörande läser inte frågan på samma sätt som den tänker som skriver frågan, och därför blir svaren många gånger litet underliga.

Nu förmenar högern och folkpartiet, att om de fick formulera sin fråga själva, skulle den bli bättre. Men samtidigt står det följande i högerens och folkpartiets motion, och jag ber kammarens ledamöter fundera över hur det skulle kunna uttryckas i ingressen till en valsedel: »Försäkringslagstiftningen bör utformas så, att försäkringsinrättningarna skall kunna ge de inbetalda premierna en produktiv placering. Vidare bör skattelagstiftningen ändras så, att jordbrukare och andra rörelseidkare kan göra skattefria avsättningar i det egna företaget för sin egen pensionering. Dessa lagändringar möjliggör en ordning med värdebeständig tilläggspensionering. I detta sammanhang bör även uppmärksammas möjligheterna att i olika former uppmuntra sparande för eget hem, så att boendekostnaderna blir lägre för människorna på äldre dar.»

Det är ju ett strålande socialpolitiskt program, men det mesta hör ju inte samman med folkomröstningen, utan är någonting som man får ta upp i andra sammanhang. Precis samma förhållande är det med vad som står på de sista sidorna i motionen, där man tar upp någonting som jag skulle vilja betrakta såsom ett lämpligt avsnitt i ett remissyttrande över pensionsberedningens förslag, när man talar om sin vilja att förbättra pensionerna för änkor och andra efterlevande. Är inte detta enbart politisk propaganda, som inte har någon-

ting med folkomröstningen att göra? Jag skulle närmast vilja beteckna det med vad vi mera allmänt ute på arbetsplatserna kallar att springa med limstikan i förhoppning om att alltid något skall fastna på den. Det har inte ett dugg med frågan om folkomröstningen om tilläggspensionen att göra. Det återspeglar däremot på ett utomordentligt sätt att det är politisk propaganda som man i första hand vill bedriva, frågan hur pensionerna sedermera skall ordnas får komma i andra hand. Det intresserar till synes inte vare sig herr Ohlin eller herr Hjalmarson i någon större utsträckning, men ändå kan man ta munnen så full när man kritiserar vad ett annat parti gör i en fråga, där det finns ett levande intresse av att pensionsfrågan inklusive tilläggspensionerna får en förnuftig och effektiv lösning. Det går inte, herr Mannerskantz, att använda ordet övergrepp samtidigt som man står bakom en sådan motivering i en motion som skall syssla med folkomröstningen.

Jag förmodar att även det här sista inte kan vara avsett att vara någonting annat än glitter i julgranen, som väl skall presenteras för de röstande. Samtidigt som de tar ställning till frågan om tilläggspensionen skall de ha en känsla av att högern och folkpartiet avser att göra mycket mer än folkpensionsberedningen har tagit med i sitt förslag. Jag skulle ha förstått bekymren inför formuleringen av frågorna på röstsedlarna, om det hade varit så att frågan inte skulle presenteras på annat sätt för de röstande än genom röstsedlarna. Då skulle det ha kunnat vara risk för att några av de röstande blivit vilseledda eller frestats att rösta om någonting som de inte visste vad det innebar. Men nu är avsikten att det både skall vara en objektiv upplysningskampanj i samband med folkomröstningen, och dessutom skall envar av de olika företrädarna för parterna få tillfälle att förklara jag förmodar i första hand innebörden i det förslag de själva vill ha fram i röstningen, men det finns ju också obegränsade möjligheter att för-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

söka racka ned på de andra. Det finns inte något hinder för det i den propaganda som skall föregå folkomröstningen.

Såvitt jag förstår kommer det inte att föreligga någon som helst risk för att de röstande skall gå fram till valurnorna utan att ha stiftat bekantskap med frågorna och deras innebörd. Kännetmärket på frågorna kommer med största sannolikhet inte att bli det vi nu diskuterar: »lagfäst» eller »obligatorisk», »frivillig utan skattebetalarbidrag» och »frivillig med skattebetalarbidrag». Den 13 oktober har sannolikt samtliga väljare klart för sig att frågan nr 1 är löntagarlinjen och att den stöds av socialdemokraterna, att frågan nr 2 är en frivillig försäkring med statlig garanti för värdebeständigheten upp till ett belopp av i dagens värde 3 000 kronor och att det är bondeförbundets förslag, samt att den tredje frågan är arbetsgivarlinjen, som stöds av herr Ohlin och herr Hjalmarson. Det behöver inte råda någon tvekan om att frågorna den 13 oktober är utredda på det sättet, att flertalet har klart för sig att det är detta det rör sig om.

Herr talman! Med hänsyn till den upplysningskampanj som skall föregå omröstningen vågar jag därför stå för utskottets uttalande, nämligen att frågorna i propositionen är formulerande på ett tillfredsställande sätt, varför någon anledning att ändra på frågan nr 3 på sätt som yrkas i reservation nr 2 icke föreligger. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Då jag tog upp pensionsberedningens förslag så utförligt i mitt anförande här i morse, menade jag att det föreligger ett så intimt samband mellan folkomröstningsförslaget och pensionsberedningens förslag, att det var angeläget att klarlägga vissa väsentliga punkter i detta förslag.

Herr Strand säger nu att det finns ett så intimt samband mellan folkpensionseringen och tilläggsförsäkringen för lön-

tagare, att regeringen inte gärna kan lägga fram ett förslag enbart i folkpensionsfrågan. Jag har, vilket även framgick av mitt tidigare anförande, en helt annan uppfattning. Det finns inga tekniska svårigheter att nu lägga fram folkpensionsreformen i en Kungl. Maj:ts proposition. Jag anser därför att herr Strands uttalande här har en politisk anstrykning, som kanske även bör noteras på bondeförbundshåll.

Tjänstemännens pensionsfråga är ordnad, säger herr Strand, arbetarnas är det icke. Jag har också understrukt detta i mitt anförande. Men jag vill erinra om att tjänstemännen har klarat sin pensionsfråga utan statens hjälp. Man frågar sig då, varför inte arbetarna också skulle kunna göra det. Varför kan inte de gå samma väg, förhandlingsvägen? Det gäller dock en uppskjuten löneförman.

Jag vill understryka vad herr Strand sagt, att ingressen inte kan tolkas mer än efter vad där står. Detaljerna i allmänna pensionsberedningens förslag måste givetvis prövas av regeringen och riksdagen.

Herr MANNERSKANTZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast till utskottets ärade ordförande säga att jag talade om löntagarintressena endast ur den synpunkten, att herr Lundberg hade förklarat helt framt att herr Ohlon, Ewerlöf, Ohlin och Hjalmarson företrädde arbetsgivarnas intressen. Det tycker jag var ett påstående som var för prononcerat, för att inte säga oriktigt. Det var med anledning av detta som jag sade, att det väl inte är herr Lundberg som kan avgöra den saken.

Att försöken att formulera dessa frågor gemensamt har misslyckats, kan inte bero på de reella svårigheterna att komma överens, utan det måste bero på dålig vilja. Våra förhandlare var beredda att låta er formulera er fråga, om vi fick formulera vår. Hade ni bara svarat ja på den hövliga framställningen, hade saken varit klar och denna debatt slut för längesedan. Det är den bristande

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

viljan och inte någonting annat som vålat svarigheterna. Vi har inte försökt att truga på er våra önskningar beträffande era frågor. Däri ser jag beviset för att det är den goda viljan på er sida som fattas.

Sedan vill jag säga att det var förskräckligt vad det tagit hårt att det stod några rader om änkepensionen i allmänhet i vår motion. Anledningen till att detta fanns med i motionen var inte att vi ville ha något konkret att presentera för väljarna, utan det var bara antytt som ett bihang till resonemanget i övrigt om att folkpensioneringen bör kompletteras. Det må sedan vara en smakfråga, om denna sak bort tas med i motionen eller ej. Jag vill dock betona att det inte finns något yrkande eller formligt förslag på denna punkt.

Jag har inte någonting att säga i anledning av vad herr Strand yttrade om att även jag kan misslyckas med att gå mina partiledares ärenden. Jag har dock delvis lyckats få till stånd en ändring i ingressen, men i övrigt har jag nöjt mig med vad utskottet kunnat ena sig om och inte tjurat och krävt ytterligare ändringar i enlighet med motionen. Jag kan tala om för herr Strand, att det har jag fått ovet för, och jag har gett sjufalt ovet tillbaka. Jag tycker att herr Strand av detta borde lära hur man skall bära sig åt i sådana här fall.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Vid 1954 års beslut om en reformerad folkomröstning var man överens om grundtanken, att majoriteten icke skulle kunna hindra en betydande minoritet att ge medborgarna tillfälle att uttala sin mening eller att utöva ett betydande inflytande på frågornas formulering. I dag är situationen en helt annan. Den folkomröstning, som Kungl. Maj:t mer eller mindre frivilligt funnit sig böra anordna i höst, avser ju att ge var och en tillfälle att ange vilket av tre principförslag till pensionsfrågans lösning han föredrar eller att ange att han inte vill vara med om något av dessa förslag. Det är alltså själva principen

saken gäller nu i höst, icke att ta ställning till utformade förslag.

Det riktiga hade då varit, att formuleringarna varit så avfattade att just detta kommit fram. Såsom herr Aastrup nämnde i sitt första anförande borde medborgarna ha fått ta ställning till huruvida det skall vara obligatorium eller frivillig pensionsförsäkring, bidrag av det allmänna eller icke samt slutligen valfrihet beträffande pensionens utformning eller ej. Detta har inte kommit fram i frågorna. Regeringen har också förbehållit sig rätten att utan hänsyn till oppositionens uppfattning formulera frågorna och har i propositionen gjort det på ett sätt, som motsvarar dess egen uppfattning utan ovannämnda precisering av frågornas innebörd.

Vad folket skulle ha att ta ställning till vid en allmän omröstning vore väl närmast vad statsmakterna har att besluta om. Detta faktum bör hållas isär från frågan vad enskilda människor eller organisationer kan förväntas göra frivilligt inom den av statsmakterna uppdragna lagstiftningen. Jag vill understryka detta i replik till herr Strand, som försökte göra gällande att vi skulle vilja föreskriva parterna på arbetsmarknaden vad de har att ta sig före. Så länge alla alternativen förutsätter den fria avtalsrättens bevarande, är det uppenbart att varje system, som bygger på frivillighet, bereder organisationer — lika väl som enskilda — möjligheter till olika slag av överenskommelser och avtal rörande tilläggs pensionen. Såvitt jag kan finna innebär vårt förslag en större frihet för parterna på arbetsmarknaden än vad majoritetens gör.

Bondeförbundets alternativ nr 2 och oppositionens alternativ nr 3 har ju på denna punkt samma inställning. Detta faktum bör utesluta en olikhet vid frågornas formulering, som kan inge medborgarna en oriktig uppfattning om att en olikhet skulle föreligga, som i själva verket inte existerar.

Så länge avtalsfrihet råder på arbetsmarknaden, bör inte samhället bestämma vilka system för avtal som arbetsmarknadens parter skall använda. Men

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

detta hindrar givetvis inte att politiskt verksamma personer eller partier kan medverka till att få fram goda system för frivilliga avtalspensioner. Det är dock icke detta folkomröstningen gäller, utan vad *samhället* skall göra eller inte göra.

När två frivilliglinjer, oppositionens och bondeförbundets, är lika i det avseddet att de bevarar avtalsfriheten, skall inte medborgarna ges det felaktiga intrycket, att den ena leder till kollektivavtal i fråga om pensionen men inte den andra. I detta fall är ju bägge linjerna likvärdiga.

Ett för alla tre förslagen genomgående drag är kravet på värdebeständighet i tilläggs pensioneringen. Jag vill nämna ett par ord därom, eftersom frågan om värdebeständigheten tillerkänts en sådan vikt i diskussionen.

I det betänkande, som ligger bakom propositionen, medges att en sådan värdesäkring icke kan garanteras under alla förhållanden. I det av herr Eckerberg m. fl. förordade alternativet går man så långt, att man diskuterar möjligheten till ändringar i hela pensionsrätten. Det heter sålunda: »Om de ekonomiska förhållandena i landet skulle bli sådana, att det inte är möjligt att bära pensioner av avsedd storlek och värde, torde pensionsrätten få begränsas vilket finansieringssystem som än kommit till användning.» Jag tror att detta konstaterande är riktigt och överensstämmande med verkligheten.

Vi beklagar att det inte varit möjligt att nå enighet om frågeställningarna. Vi vill samtidigt betona att vi önskar tillerkänna oss rätt att själva få ge uttryck för vad vi menar. Vi protesterar emot att utomstående skall besluta om vår egen mening.

Nu kan det invändas på denna punkt att under de partiledarförhandlingar, som ägt rum mellan partierna, har från vår sida riktats kritik, vilket också skett i vår motion, mot framlagda förslag till formulering av frågorna nr 1 och 2 sedda mot bakgrunden av vad parterna har gett till känna i sakkunnigbetänkandet. Vi har dock inte någon gång krävt att

få medverka vid dessa frågors formulering. Däremot anser vi det självklart, att vi bör få ange den huvudsakliga innebörden i vårt förslag. Vi har därför i motionen inskränkt oss till ett yrkande endast beträffande fråga nr 3.

Till sist några mer personliga reflexioner!

Vad som här är å färde är en för svensk demokrati ganska komprometterande historia. Det är tragiskt att de två regeringspartierna lånat sig till denna affär. Det är fara värt, att hela folkomröstningsinstitutet kommer i vanrykte efter allt vad som har utspelats kring detta ärende. Men kanske det är detta som är meningen, i trots av att folkomröstningen ingår såsom en integrerande faktor i det socialdemokratiska programmet för konstitutionella frågor.

Någon har sagt i den föregående diskussionen — jag tror det var statsministern — att det vore för mycket begärt, att regeringen skulle tvingas att ansvara för en frågeställning som den finner medvetet oriktig. Detta är ju ganska befängt. Ingen har avkrävt regeringen ett sådant ansvar. Oppositionen har endast fordrat, att den själv skulle få lov att formulera sin fråga till svenska folket i överensstämmelse med den ståndpunkt, som intagits av dess representanter i den förberedande sakkunnigberedningen. Denna till synes självklara önskan har emellertid förmenats folkpartiet och högern. Lika litet som vi velat inkräkta på regeringen rätt att göra sina formuleringar, även där dessa ofullständigt redogör för regeringspartiernas ståndpunkt i sakkunnigbetänkandet — koalitionsbröderna kan ju ha ändrat uppfattning — lika litet kan vi godkänna regeringens och majoritetens rätt att rumstera om med vår formulering. Mest önskvärt hade, som jag nyss sade, varit att enighet vid partiledarkonferensens överläggningar kunnat vinnas om frågornas utformning, men då så inte blivit fallet, är det verkligen inget oskäligt anspråk, att samma rättighet tillerkännes oss som regeringen och majoriteten förbehåller sig själva. Regeringen och dess majoritetet är san-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

nerligen ingen över den politiska striden upphöjd instans. Tvärtom tumlar de fritt om i det politiska stridsvimmel. Någon kall objektivitet kan inte regeringen och dess stödgrupper sägas representera vare sig här eller i andra politiska mellanhanden. De är lika subjektiva i sina bedömanden som vi. Regeringens och dess riksdagsmajoritetens anspråk att på en gång framträda som part och domare i målet ter sig därför närmast groteskt.

Jag skall inte ta upp till skärskådande de överdrifter, som gjort sig gällande i denna affär, exempelvis att oppositionens formulering är medvetet vilseledande, medan socialdemokratiens frågeställning är självklart riktig, medvetet eller omedvetet. Det vore att dra ned debatten till en onödigt låg nivå. Men när regeringen och dess trogna majoritet vill utnyttja sin politiska maktställning till att pådyvla oss en frågeformulering, som vi inte vill stå för, hade det naturligaste varit att yrka avslag på hela denna folkomröstningshistoria. En stor del av vår upplysningsverksamhet måste nu ägnas åt att förklara för svenska folket vad vi verkligen åsyftar med vårt förslag och vad innebörden i fråga 3 är, trots dess otillfredsställande formulering, men det var väl meningen med det hela att på detta sätt försöka föra debatten på avvägar.

Ett ytterligare skäl för avstyrkande är också, att regeringen sent omsider kommit underfund med att hela pensionsfrågan är otillfredsställande förberedd och därför funnit det nödvändigt att tillsätta en ny expertkommitté med uppgift att klargöra de samhällsekonomiska konsekvenserna av den skisserade reformen. Experterna skall ju pröva så fundamentalt viktiga spörsmål som frågan om pensionernas finansiering, fonderingen, metoder och möjligheter att säkerställa pensionernas värdebeständighet enligt olika alternativ och formuleringens återverkan på kapitalmarknaden. Pensioneringens konsekvenser för den samhällsekonomiska balansen får väl inte heller glömmas bort, föreställer jag mig. Allt detta borde ha stått någor-

lunda klart, innan ärendet skickats ut till allmän folkomröstning.

Det sorgligaste i denna affär är maktanspråket från majoritetens och statsmaktens sida. »Der Führer denkt für uns.» Så eller så är det meningen, att ni skall tycka! Majoriteten har placerat sig i Gud Faderns ställe och föreskriver oppositionen dess beteende.

Vad är den gamle guden vorden, som tog emot i himlens högtidssal?

Den nye heter Staten, går på jorden, har livvakt och spionericentral.

Allt vet och vill och ordnar och förvaltar

han efter en förborgad visdoms lag, och skumma präster mässa vid hans altar

till offret av en bagatell: ditt jag.

Kanske är det en överdrift att alltför bokstavligt tillämpa skaldens ord om Staten på våra nuvarande makthavares uppträdande i pensionsfrågan, men en viss relevans har nog ändå hans dikt för dagens svenska politik. Översteprästerna finns i regeringen, och prästerskapet inom de adjungerande partierna assisterar i partimässan.

Då det inte lyckats att få någon större anslutning till kravet på avslag på hela propositionen i pensionsfrågan i nuvarande läge, yrkar jag, herr talman, i stället bifall till reservationen nr 2.

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf):

Herr talman! Kanske är det en smula prösaiskt att nu efter herr Ohlons framträdande i rollen av mässande präst återföra debatten till dagens egentliga frågeställningar, men jag gör det i alla fall.

Vad innebär egentligen beslutet om folkomröstning i denna fråga? Det innebär väl att vi tar hela svenska folket som remissinstans. Vi skickar ut pensionsberedningens frågeställningar till hela svenska folket, för att det skall få tillfälle att yttra sig om de olika alternativ som här föreligger. Frågan är då: Är alternativen i propositionen formulerade på det sätt som man har rättig-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

het att fordra? Ger de på några få rader en objektiv sammanfattning av de olika alternativen eller ger de en missvisande framställning av dessa olika alternativ? Ja, var någonstans i beredningens betänkande skall man finna i några få ord uttryckt vad förslagsställarna egentligen menar? Det får man såvitt jag förstår bäst på s. 181 i betänkandet, där det ges en sammanfattning av förslaget.

Dessa skisseras där på följande sätt: »Ordföranden herr Eckerberg samt ledamöterna herrar Almgren, Kellgren och Nordenskiöld föreslår, att folkpensioneringen utbygges med en obligatorisk tilläggs pensionering för löntagare och en begränsad frivillig tilläggs pensionering för andra förvärsarbetande. Av beredningens övriga ledamöter förordar herrar Aastrup, Ahlberg och Hydén, att ett system för frivillig påbyggnad av folkpensioneringen kommer till stånd genom försäkringar, som tecknas kollektivt — enligt kollektivavtal eller andra kollektiva anslutningsplaner — eller individuellt och meddelas av enskild försäkringsinrättning. Ledamoten herr Carlsson, som inte biträder något av de nämnda förslagen till tilläggs pensionering, förordar att genom statens försorg anordnas en begränsad, från individens synpunkt frivillig pensionering till komplettering av folkpensioneringen.»

Om man ser på denna sammanfattning, måste man väl konstatera att de frågeställningar, som finns i propositionen, rätt väl sammanfaller med denna. Oppositionens kritik mot formuleringen av fråga nr 3, alltså herrar Aastrups, Ahlbergs och Hydéns alternativ, synes i första hand rikta sig mot att ordet kollektiv har kommit med. Jag kan inte förstå hur denna kritik kan göra sig så bred. Herr Mannerskantz har ju i dag särskilt framträtt med kritik just mot detta ord, den kollektiva anslutningen. Varför opponerar man sig däremot, fastän man ju i själva verket i beredningens betänkande mycket starkt har framhållit det kollektiva? Jag kan hänvisa till ett annat avsnitt av beredningens betänkande, där dessa synpunkter närmare utvecklas, nämligen kapitel 32 på s.

127 i betänkandet. Där behandlas ingående ifrågasvarande avsnitt av herrar Aastrups, Ahlbergs och Hydéns förslag. Rubriken är »Den kollektiva försäkringens konstruktion», och första meningen lyder: »Det förutsättes, att försäkringsstocken till största delen består av medlemmar i stora kollektiv.»

Jag gör den reflexionen: Kan det vara på det sättet att oppositionen, sedan detta skrevs, har företagit några sonderingar av hur de bland allmänheten reagerar, som man i första hand skulle vända sig till med detta alternativ? Har det inte fallit i god jord, eftersom man nu är så förfärligt rädd för den beskrivning, som förekommer i propositionen, och till varje pris vill ha bort beteckningen kollektiv? Det måste väl vara någonting som har hänt men som oppositionen inte vill redovisa officiellt.

När herr Mannerskantz vill nonchalerat fråga nr 2, alltså det Carlssonska alternativet, och menar att detta inte var något ordentligt alternativ, så vill jag bara bemöta honom genom att påpeka att det förslaget är upptaget som fullt likvärdigt alternativ i den sammanfattning i betänkandet, som jag tidigare omnämnde. Det bör ju vara ett tillräckligt belägg på att det här gäller ett alternativ som fullt kan jämföras med de övriga. Såvitt jag förstår har ingen av ledamöterna i pensionsberedningen reserverat sig mot uttalandena i sammanfattningen av beredningens betänkande.

Inom den meningsriktning, som jag företräder, har vi starkt velat framhålla att folkpensionen är grundvalen för pensioneringen av svenska folket, den måste vara det centrala och grundläggande i det hela. Såsom den delen var beskriven i propositionen, var den enligt vår mening alltför vagt formulerad. I propositionen fanns ju beträffande folkpensioneringen endast återgivet pensionsberedningens betänkande. Beträffande frågeställningarna inför folkomröstningen var ingenting annat sagt än att man utgick från att folkpensionerna skulle höjas, men inte när de skulle höjas och med vilka belopp. Utskottet, som ju är praktiskt taget enhälligt, har vidtagit en

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

omformulering av ingressen, som jag hoppas kammaren kommer att bifalla. Vi anser nog att det därmed har gjorts så pass långtgående uttalanden vad det gäller folkpensioneringen, som man rimligtvis kan göra i samband med den proposition som här föreligger.

Jag vill till detta uttala den förhoppningen att Kungl. Maj:t — hur än utgången av folkomröstningen blir och vilka förslag den än kan föranleda regeringen att framlägga — i varje fall till nästa års riksdag skall komma med en proposition, som i allt väsentligt skulle kunna bygga på pensionsberedningens enhälliga betänkande i vad det gäller höjningen av folkpensionerna. De stora grupper i vårt samhälle, som är uppe i pensionsåldern eller uppnår den under de närmaste åren, skulle ju inte ha någon nytta, eller i varje fall en ytterligt begränsad nytta, av någon tilläggspensionering. För dessa grupper är folkpensionens storlek den helt avgörande frågan.

I samband med detta utskottsutlåtande behandlas också ett par motioner väckta såsom fristående motioner under den ordinarie motionstiden vid riksdagens början. Jag syftar på motionen nr 382 i denna kammare, som jag väckt, och motionen nr 470 i andra kammaren, som är likalydande och väckt av folktopartisten herr Sven Wedén. I motionerna begär vi folkomröstning i pensionsfrågan, och ett bifall till det föreliggande utskottsutlåtandet innebär också ett bifall till motionerna. Som motionär har jag ju då bara att uttala min tillfredsställelse över denna utgång. Men jag vill därtill göra den reflexionen, att när vi väckte dessa motioner, skisserade vi upp ungefär vad vi antog skulle bli de olika alternativen i pensionsberedningens betänkande. Motionerna väcktes några dagar innan detta betänkande officiellt förelåg. De frågeställningar, som vi formulerade, sammanfaller så pass nära med formuleringarna i föreliggande proposition och utskottsutlåtande, att jag som motionär även på den punkten vill uttala min tillfredsställelse. Det gör att jag tycker, att man också

från folktopartiets sida skulle kunna vara ganska väl tillfredsställd, ty jag hade den uppfattningen att motionerna var utformade på ett sådant sätt, att folktopartiet, åtminstone i det läge som rådde i januari månad, stod bakom formuleringarna. Men det är möjligt att det hänt en del sedan dess, som gör att man inom folktopartiet vill tänka om och anser att det inte är riktigt opportunt att ha samma uppfattning nu.

Jag vill, herr talman, konstatera att man — med de möjligheter man har att på några få rader konkretisera ställningstaganden, som har upptagit en massa sidor i betänkandet — i detta avseende lyckats väl i föreliggande proposition. Efter den omfattande upplysningskampanj, som skall äga rum inför folkomröstningen, blir det väl ändå på det sättet att man beträffande frågeställningarna i huvudsak kommer att röra sig med begreppen ettan, tvåan och trean såsom beteckningar på de olika alternativen, och sedan har de olika meningsriktningarna att ge en fyllig analys i den allmänna propagandan i fråga om vad man åsyftar med det eller det alternativet. Inför detta menar jag att det skulle vara ganska meningslöst med en hård strid, om formuleringarna i varje nyans, i varje ord, är absolut korrekta. Jag för min del finner att formuleringarna i propositionen i varje fall är korrekta än de formuleringförslag, som oppositionen har lagt fram.

Under sådana förhållanden vill jag, herr talman, yrka bifall till föreliggande utskottsforslag.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alvar Andersson gjorde två gånger under sitt anförande gällande, att vi skulle ha ändrat uppfattning i pensionsfrågan och sprungit ifrån vår ståndpunkt. Jag kan inte förstå, varifrån herr Alvar Andersson har fått dessa sina infall. Ingenting har hänt sedan januari månad beträffande vår inställning till dessa frågor. Det är möjligt att herr Alvar Andersson har haft samtal om ärendet med en enskild leda-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

möt i folkpartiet — det vet jag ingenting om — men en enskild ledamots uttalanden under ögonblickets ingivelse har aldrig varit normgivande för folkpartiets politik, det ber jag att få be-tyga, herr Alvar Andersson.

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag nämnde i andra lagutskottet, och jag inte finna, att det skulle vara oriktigt att berätta det även här i kammaren, att när sammanfattningen i pensionsberedningens betänkande skrevs på ett mycket tidigt stadium, hade vi inte sett herr Carlssons i Arla särskilda yttrande, som lämnades vid beredningens sista sammanträde. Om vi hade fått det tidigare, skulle vi nog ha begärt att beskrivningen av herr Carlssons förslag fått en riktigare utformning, som angivit vad förslaget egentligen innebär. Herr Carlsson i sitt särskilda yttrande utesluter inte kollektivavtal när det gäller tilläggs pensioneringen — tvärtom kan det förutses, att hans försäkringssystem skulle komma att på grund av dess förmånliga erbjudanden i fråga om statsbidrag utnyttjas i stor omfattning av arbetsmarknadens parter.

I anslutning till herr Alvar Anderssons reflexioner kring hans och herr Wedéns motion i folkomröstningsfrågan vill jag erinra herr Andersson om att bondeförbundet, högern och folkpartiet har lyckats komma överens beträffande omformuleringen av regeringens förslag i fråga om ingressen och även övertygat socialdemokraterna om lämpligheten av denna omformulering. Skulle man inte, herr Andersson, ha kunnat tänka sig att vi, om herr Andersson inte hade varit bunden av regeringens förslag beträffande de övriga delarna av folkomröstningsfrågorna, också här kunde ha nått fram till ett annat resultat än det nu diskuterade?

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle först vilja fråga herr Ohlon, om han menar att

folkpartiets vice ordförande herr Wedén skrev sin motion i riksdagens början under ögonblickets ingivelse. Var det den han tänkte på och nu närmast skulle vilja ta avstånd från?

Herr Aastrup säger, att vi väl skulle ha kunnat bli ense här, lika väl som vi kom överens om ingressen. Ja, det är faktiskt så att herr Aastrup över huvud taget inte i utskottet lade fram något förslag i avsikt att vi skulle komma överens, såvida han inte därmed avser den omformulering i folkpartiets och högerens motion, som innebar att man tog bort ordet kollektiv. Men jag förstår helt enkelt inte, hur man skall kunna stryka ordet kollektiv i folkpartiets och högerens förslag, så hårt och så ofta som man från den sidan i förslaget inom beredningen har betonat just ordet kollektiv. Vad beträffar herr Carlssons i Arla förslag står där inte »kollektiv» på annat sätt än att det talas om att man skulle kunna inbetala premier kollektivt, och det är ju en väsentligt annan sak.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få upplysa om att herr Wedéns motion i januari månad, där det pekades på folkomröstning i frågan, var en enskild motion, som han väckt tillsammans med herr Alvar Andersson. Det må vara nog sagt i den frågan.

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr Andersson säger, att jag icke velat i utskottet lägga fram något förslag om sammanjämkning av våra olika uppfattningar om hur dessa frågor skulle formuleras. Tillåt mig erinra om, herr Andersson, att jag i utskottet föreslog en förhandling om hur frågorna skulle formuleras, men att det förslaget avvisades av socialdemokraterna och bondeförbundet.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Jag vet inte, om jag skall blanda mig i det här smågrälet kring

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

frågeformuleringarna — det förefaller som om herrarna litet var skulle överskatta betydelsen av att den ena eller den andra formuleringen användes. När man talar om »lagfäst rätt», så låter det naturligtvis smakligare än när man talar om ett obligatorium, och det är lika klart — om jag håller mig till den omdiskuterade formuleringen beträffande linje 3 — att det låter smakligare om man säger, att värdebeständigheten »möjliggöres», än om man säger att den »underlättas». Det låter också smakligare om man säger, att tilläggs pensioneringen behåller sitt värde »utan statsbidrag» än om man säger »utan garanti av staten».

Men jag vill säga — herr Strand snuddade litet vid den saken — att dessa skillnader i formuleringarna inte kommer att betyda mycket när folk skall avlämna sina röster i höst. På den punkten har jag en helt annan åsikt än herr Mannerskantz. Jag vill påminna om en diskussion, som vi förde för ett par, tre veckor sedan. Då var herr Ohlin, folkpartiets ledare, inne på dessa samma tankegångar som herr Mannerskantz och betonade vikten av hur man formulerade frågorna. Han påminde om hur det är vid opinionsundersökningar, och det var då närmast opinionsundersökningar av galluptyp som han åsyftade. Han sade med full rätt, att det vid dylika opinionsmätningar är mycket viktigt hur man formulerar frågor. Jag har, herr talman, sysslat inte så litet med opinions- och attitydundersökningar, och jag kan bestyrka, vad herr Ohlin sagt. Det är viktigt att man inte i en fråga får in något suggestivt moment — frågar man på det ena sättet, kan man få ett helt annat resultat än om man frågar på ett annat sätt.

Det väsentliga är emellertid att detta gäller opinionsmätningar av vanlig typ, där man oförmedlat ställer enskilda människor inför ett spörsmål och begär att de genast skall redovisa sin åsikt. Men vid en folkomröstning av den typ vi kommer att ha i höst är situationen en helt annan. Här är det så, att medborgarna har fått vara med om en, som jag

hoppas, objektiv upplysningsverksamhet i förväg från pressens sida, i radion, från diskussioner och föredrag i ämnet. Här förhåller det sig på det sättet, att — om man bortser från rena undantagsfall — den enskilde medborgaren, när han skall rösta, vet vilken valsedel han skall ta. Jag menar alltså, att vi inte bör ge den sak vi här diskuterat överdrivna proportioner.

Nu säger herr Mannerskantz att det här har skett ett »övergrepp» — herr Mannerskantz ändrade det sedan till »bristande vilja vid förhandlingarna». Herr Ohlon citerar: »Der Führer denkt für uns.»

Bör vi inte karakterisera situationen vid dessa underhandlingar sådan den verkligen var? Jag kan här verkligen inte gå in i detalj, ty vi kom överens om att inte redovisa detaljer från underhandlingarna. Jag vet att herr Ewerlöf har ordet närmast efter mig, och jag skulle vilja vända mig till honom och fråga, om vi inte kan karakterisera vad som skedde under förhandlingarna på så sätt, att vi från *båda* partiets sida försökte att finna utvägar att komma överens, att kompromissa, men att vi — som ibland händer vid förhandlingar — kom fram till vissa ting, där det inte gick att komma överens. Då bröts förhandlingarna, och det är en sak — det vill jag klart säga — som jag djupt beklagar.

I övrigt har debatten ganska litet snuddat vid principiella ting. Ett par talare har berört herr Lundbergs reservation. Herr Mannerskantz betecknade den som »suddig», men detta omdöme får stå för hans räkning — jag vill inte yttra mig vare sig åt det ena eller andra hållet. Jag vill emellertid konstatera att herr Lundberg tar upp viktiga principer i sammanhanget; jag vill säga det även om jag för min del inte kommer till samma konklusioner som herr Lundberg. Herr Lundberg vill inte ha någon folkomröstning i höst. Han säger att det har blivit så tillkrånade frågeställningar i pensionsfrågan, att en folkomröstning i ämnet är besvärlig redan av den anledningen. Jag tycker nu

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

inte det. Vi har de tre linjerna, som bland andra herr Strand klart karakteriserade här tidigare i debatten. De är väl avgränsade, och på den punkten anser jag inte att det är några besvärligheter. Herr Strand sade att det är parlamentariskt oformligt att ha tre frågor vid en folkomröstning, man bör ha en fråga, på vilken den enskilde medborgaren kan svara ja eller nej. Ja, det skulle vara en vägande invändning, om det hade gällt en decisiv folkomröstning, men här gäller det ju en fakultativ folkomröstning.

Vad jag betraktar som allvarligt i herr Lundbergs invändningar är, att han säger att frågorna om tilläggs pensionen och andra frågor blivit alltför politiserade och därför inte är lämpade för en folkomröstning. Visst ligger det mycket i vad herr Lundberg anför på denna punkt. Var och en som vill arbeta för ett vidgat användande av folkomröstningsinstitutet måste beklaga vad som skett i preludierna till denna folkomröstning i höst, de oförsonliga politiska manifestationer, som förekommit.

Jag kan nämna en sak, som inte är så känd, nämligen att man vid en opinionsundersökning, som nyligen verkställdes, delade in sitt material i sådana tillfrågade personer, som visste från vilket politiskt parti de tre olika linjerna kom, och personer, som inte visste det. De personer, som kände till partiursprunget och visste att förslaget nr 1 var socialdemokratiskt, förslaget nr 2 kom från bondeförbundet och förslaget nr 3 från högern och folkpartiet, röstade långt mer partibundet än andra. Detta representerar otrevliga tendenser. Skulle det bli så, att man vid höstens folkomröstning mycket starkt fylkar sig partivis, är folkomröstningen meningslös, och då tjänar det inte mycket till att sätta i gång apparaten — det har herr Lundberg rätt i. Men vi som verkligen tror på den direkta demokrati — den enskilde medborgarens demokrati — för vilket folkomröstningsinstitutet utgör en exponent — hoppas ändå att det inte skall bli på det sätt, som herr Lundberg förutspår.

Jag såg med stor tillfredsställelse, att ordföranden i den kommitté, som skall

tillsättas för linje 3, just framhöll att nu gäller det att gå in för en objektiv upplysningsverksamhet, en upplysningsverksamhet som skall drivas utan sidoblickar, en upplysningsverksamhet i vilken det gäller att klargöra för de enskilda medborgarna de tre förslagets förtjänster och brister, så att medborgaren själv kan göra sitt val mellan de linjerna. Just så bör det ske, och jag instämmer livligt härutinnan.

Herr Lundberg påpekade en annan sak, som kommit litet i skymundan i denna debatt, där han kritiserar högern och folkpartiet, men där även bondeförbundet har fått en släng. Herr Lundberg ironiserar över att anhängare av »frivilliga» pensioner ivrar för att få en ordentligt utbyggd obligatorisk folkpension i botten. Ja, visst gör vi det! Frivillighetsprincipen kommer in först när det gäller tilläggs pensionen ovanpå bottenpensionen. Detta är inte, som herr Lundberg påstår, principvidrigt. Det är så att helt andra principer blir dominerande då man resonerar om bottenpensionen än då det gäller tilläggs pensionen. Bottenpensionen motiveras av oss framför allt från en önskan att för alla medborgare skaffa en säker garanti för trygghet på alderdomen. Men när man således här anlägger trygghetsprincipen, gäller det just bottenpensionen och inte en pension av sådan typ som exempelvis skall säkerställa 65 procent i pension för en 30 000-kronorsinkomst. Sedan kommer tilläggs pensionen ovanför folkpensionen, och då det gäller den förra vill vi bondeförbundare säkerställa den *personliga* valfriheten — varje människa, det må vara man eller hustru, det må vara löntagare, det må vara företagare, de flesta företagare är ju småföretagare, det må vara bonde, hantverkare eller trädgårdsmästare, skall ha möjlighet att säga: »Jag vill ha en tilläggs pension på upp till 3 000 kronor.» Eller han kanske bestämmer sig för 2 000 eller 1 000 kronor. »Jag vill ha min tilläggs pension, jag vill betala för den.»

Observera detta — och nu går jag litet utanför debattämnet, ty jag måste bemöta vad herr Mannerskantz anförde

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

— att linje 2 innebär att statens åtaganden endast avser värdebeständigheten. Nå, säger man — det sade herr Mannerskantz, och det har ju förut sagts av högerledaren — bondeförbundets förslag kostar också väldigt mycket pengar. Nej, det gör det inte, om man bestämmer pensionsavgifterna efter försäkringsmässiga grunder, som det står i herr Carlssons förslag inom pensionsberedningen.

När det gäller att klara en värdebeständig pension, innebär de försäkringsmässiga grunderna att premierna kommer att bli högre än de premier, som ett försäkringsbolag tar ut utan att lämna en värdebeständighetsgaranti. Jag har här beräkningar i saken. Det är svårt att göra sådana beräkningar, ty vem vet om det kommer att bli en inflationsutveckling? Vem kan säga hur kraftig en eventuell inflation kommer att bli? Det är en sak som man vet mycket litet om. En annan sak som man också vet mycket litet om är hur värdet av dessa fonder, till vilka premierna skall betalas in, kommer att förändras vid inflation. Jag har här en kalkyl, där man har varit mycket pessimistisk och utgått från att det kommer att gå så illa att de fonder man lägger upp inte kommer att kunna följa levnadskostnadsutvecklingen, utan för varje år skulle öka en procent mindre i pengar räknat. Det är som sagt en ytterst pessimistisk förutsättning, men under det antagandet blir det så, att om premierna avser en ren ålderdomspension från 67 år, kommer premierna vid en inträdesålder av 40 år att öka med 27 procent, om man försäkringsmässigt vill täcka värdebeständighetsgarantien. Skall pensionen utgå från 65 år, blir det en ökning med 26 procent. För en änke-pension, avsedd för en tre år yngre hustru, för vilken premierna betalas in av mannen upp till 67 års ålder, blir det 19 procents ökning o. s. v.

Jag skall, herr talman, med detta sluta mitt anförande. Jag har med flit endast uppehållit mig vid sådana ting, som man dragit fram här i debatten. Jag vill till slut instämma i en sak som herr Ohlon yttrade, men jag gör det med en

helt annan motivering än han gjorde. Det föreligger, som herr Ohlon sade, fara för att folkomröstningsinstitutet kommer i vanrykte. I och för sig kan man nog utan överord säga, att medborgarna genom denna folkomröstning i höst kommer att sättas på ett prov. Jag både hoppas och tror, att de svenska medborgarna skall bestå det provet.

Herr **MANNERSKANTZ** (h) kort genmäle:

Herr talman! Om, som herr Wahlund säger, formuleringarna på frågorna egentligen inte skulle betyda så mycket, då frågar jag: Varför har då regeringen inte kunnat gå med på ändringarna åtminstone av fråga 3? Det måste ju då bero på rena oviljan och kan inte ha någon annan orsak. Men det är väl snarare så, att herr Wahlund har fel och att regeringen har bedömt det så, att frågornas formulering har stor betydelse. Jag tror att regeringen därvidlag kanske har bedömt det riktigare än herr Wahlund.

Vidare vill jag fråga herr Wahlund om han som expert på folkomröstningar ändå inte vill medge att det hade varit rik-tigare och lämpligare att vid en folkomröstning lägga fram *en* fråga som skulle besvaras med ja eller nej. Man borde ha undersökt, om det inte hade varit möjligt att föra fram ett sådant alternativ. Det går väl att få herr Wahlund att erkänna att detta är det bättre sättet, jämfört med att komma fram med tre frågor som skall beskrivas.

I anledning av vad herrar Alvar Andersson och Aastrup nyss sade vill jag nämna att jag vid föredragningen i utskottet frågade utskottsordföranden, om majoriteten var öppen för överläggning dels om ingressen, dels om frågornas formulering. Beträffande det senare fallet sade jag att i så fall får vi väl tillsätta en liten förhandlingsdelegation. Efter lunchen, som vi hade strax därpå, meddelade ordföranden att han var öppen för resonemang om ingressen men inte om frågorna. Då var det inte mer att säga.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Mannerskantz har egentligen sagt vad jag tänkte yttra. Om enligt herr Wahlund frågornas formulering inte spelar någon vidare roll, varför då inte tillmötesgå oppositionen? Herr Wahlund såsom expert på dessa frågor måste väl ändå veta, att hur frågorna formuleras spelar en grundväsentlig roll. Därför har vi haft dessa segslitna partiledarunderhandlingar, där det på ett visst stadium tycktes, som om full enighet skulle uppnås, men i det sista upploppet tillstötte tydligen någonting, majoriteten var obönhörlig och ville inte gå oss till mötes.

Herr **WAHLUND** (bf) kort genmäle:

Detta, om vilken roll själva frågeförmuleringarna spelar, har jag redan utvecklat så utförligt, att jag tycker att jag inte behöver orda om det mera. Jag skall däremot direkt svara på de frågor som riktats till mig.

Herr Mannerskantz frågade: Kan inte herr Wahlund göra det medgivandet att det vore enklare, om man hade två frågor i stället för tre? Jag skall direkt svara, att det är klart att det blir enklare, om man kunde skicka ut en fråga, som folk bara har att svara ja eller nej på. Men situationen är inte sådan den här gången, att detta är möjligt. Vi har att hålla oss till de tre linjer som kommit fram i pensionsberedningen.

Den andra frågan ställdes både av herr Mannerskantz och av herr Ohlon: Om man nu anser att själva ordalydelsen av frågorna inte är så betydelsefull, varför kan man då inte tillmötesgå oppositionen i fråga om frågornas formulering? Jovisst, just därför kunde vi från bondeförbundet bland annat göra det medgivandet att vi sade: »Låt gå för att i linje 3 får plockas in ordet frivillig, låt gå för att linje 3 karakteriseras som en frivilliglinje.» Vi kunde göra det medgivandet av den anledningen, att vi ansåg att vi nu har tid på oss ända till i höst för att tala om för de enskilda medborgarna att den frivillighet, som man talar om i fråga 3, är av en helt annan

sort än den individuella, personliga frihet som det talas om i fråga 2.

Herr **MANNERSKANTZ** (h) kort genmäle:

Jag tror för min del inte att det är ostridigt att det inte hade varit möjligt med bara en fråga. Den stora skiljelinjen går dock mellan obligatorisk och frivillig pension, hur man än utformar det. Därför tror jag fortfarande att det är den goda viljan som har fattats.

Jag glömde en sak nyss. Herr Wahlund sade att herr Carlssons i Arla linje inte medförde statsbidrag. Det var ganska märkvärdigt. I beredningens betänkande står det på sidan 160 strax nedanför mitten talat om denna pensionering, och där säges att premiesättningen bör ske efter försäkringsmässiga grunder och att staten bör garantera värdebeständigheten. Den garantien skulle ha kostat mycket pengar, om pensioneringen hade varit genomförd t. ex. för tio år sedan. Då skulle det på en 8 000-kronorspension ha utgått ungefär 1 800 kronor om året i statsbidrag. Något längre ned på sidan står, att om det blir svårigheter för de små inkomsttagarna, skall det ordnas med lämpligt utformat statsbidrag.

Jag tycker för min del att det inte är svårt att räkna ut, att det blir mycket betydande statliga bidrag.

Herr **WAHLUND** (bf) kort genmäle:

Det var bra, herr talman, att jag fick tid att slå upp denna sida och kontrollera det citat som herr Mannerskantz anförde. Där står: »*Möjligheterna* att reducera den enskildes kostnad genom ett lämpligt utformat statsbidrag skall *beaktas* vid utarbetandet av förslagets detaljer.»

Får jag redovisa den åsikt jag har personligen? Det är en åsikt som jag med all säkerhet vet att mitt parti kommer att företräda. Vid den slutliga utformningen av förslaget kommer vi att stanna för att man inte skall reducera kostnaderna, utan att premierna alltså skall gå ut efter försäkringsmässiga grunder.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Då återstår värdebeständigheten. Jag trodde att jag klart utvecklade den saken nyss i mitt genmäle. Jag har inte så lång tid på mig nu, men jag vill bara helt kort säga: Skulle det inte bli någon inflation, är här ju ingen fråga att diskutera, och skulle det bli inflation och man — precis som folkparti och höger tror — skulle lyckas placera fonderna så, att de följer penningvärdets förändringar och man dessutom lägger index på premierna, då är det heller inget problem ur ekonomisk synpunkt. Det enda problemet uppkommer, om det blir ett glapp mellan prisutvecklingen på fondmedlen och prisutvecklingen på konsumtionen. Det var den möjligheten som jag belyste med några exempel i mitt första anförande.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Riksdagen håller nu på att löpa linan ut i fråga om de högst anmärkningsvärda förberedelserna för folkomröstningen i pensionsfrågan. Regeringen har gjort sitt och har tydligen släppt intresset, i varje fall för behandlingen av denna fråga i den här kamraren.

För fjorton dagar sedan undanskaffades det hinder för en självrådlig lösning av frågan som de vilande grundlagsbestämmelserna om folkomröstning ansågs utgöra. I dag står vi inför majoritetens diktat när det gäller angivandet av innebörden i höger- och folkpartilinjen. Den, som till äventyrs hoppats att utskottsbehandlingen skulle leda till en utjämning, har anledning att känna sig besviken. De båda regeringspartierna, sinesmellan oense och det ena närmast på samma linje som oppositionen i den väsentliga frågan om frivillighet, har varit obrottsligt överens om utformandet av sina egna frågor och om sin vägran att låta minoriteten bestämma sin.

Vad skiljaktigheterna har bestått i har ju klart redovisats i handlingarna, och det har också tydligt framgått av den redan förda debatten i ärendet. Jag är för min del säker på att varje oförvillat omdöme måste i allt väsentligt ge oss

rätt i vår kritik av frågornas formulering. Uppenbarligen har regeringspartierna sökt göra sina ståndpunkter i pensionsfrågan så aptitliga som möjligt och oppositionens linje så litet tilltalande som möjligt.

Herr Wahlund inbjöd mig att säga några ord om hur man skulle karaktärisera de här förda förhandlingarna, men han erinrade också om att vi var överens om att inte föra vidare vad som förekommit vid dessa förhandlingar. Jag vill säga att de omdömen, som jag uttalat och i fortsättningen uttalar om vad som har skett i denna sak, grundar sig på de erfarenheter som förhandlingarna har gett mig.

Det kan tänkas att detta småskurna förfaringsätt är partitaktiskt fördelaktigt. Jag vill dock i det fallet i likhet med herr Wahlund säga, att jag inte är alldeles säker på att det kommer att visa sig att så är förhållandet. Oppositionen kommer, oavsett vad majoriteten ansett sig böra bestämma för dess räkning, att driva sin linje om en frivillig, valfritt utformad och utan statsbidrag värdebeständig tilläggs pensionering, med andra ord att hävda rätten för människorna själva att bestämma, hur de utöver folkpensionen vill ordna sin pensionsfråga. Jag tror därför inte att ett eller annat ord i frågeformuleringarna skall behöva få avgörande betydelse för omröstningen, men jag underskattar måhända det psykologiska värde som i varje fall regeringen har tillmätt frågornas avfattning. Ty jag gör precis samma invändning som herr Mannerskantz nyss gjorde, att om verkligen frågornas utformning hade ansetts inte äga någon avgörande betydelse, hade väl i all rimlighets namn vi, som satt omkring förhandlingsbordet under så många timmar, kunnat komma överens om deras utformning. När så icke skedde, kan det icke ha haft någon annan anledning än att man från majoritetens sida har utgått från att dessa frågors formulering har en avgörande betydelse. Här gäller det för oss — resonerade man — att se till, inte bara att det blir så fördelaktigt som möjligt för oss utan också att det blir så ofördelak-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

tigt som möjligt för oppositionen. Det är detta som har präglat förhandlingarna från början till slut.

Vad som för mig framstår som det verkligt bedrövliga i denna historia är att vi ännu en gång under regeringen Erlanders tid står inför ett sumpat tillfälle att åstadkomma en samlande lösning i en betydelsefull fråga som i landets intresse bort inbjuda till uppgörelse. Jag har under årens lopp vid åtskilliga tillfällen påtalat denna brist på sinne för den demokratiska gemenskapen. Om den beror på bristande vilja eller på bristande förmåga skall jag lämna osagt. Pensionsfrågans lösning kommer ju, på olika vägar, att få ingripande betydelse för hela vårt samhällsliv under överskådlig för att inte säga oöverskådlig framtid. Det sätt, på vilket regeringen hittills handlagt denna fråga, har närmast kommit den att framstå som en bricka i ett dagspolitiskt spel, betingad av koalitionsens trassliga inbördes förhållanden.

Vi betraktar vad som här skett till innebörden, om också inte till formen, som ett övergrepp ur allmän demokratisk synpunkt, ett övergrepp som inte kan annat än försämra den politiska atmosfären i en tid av stora påfrestningar, som ropar efter sammanhållning och samarbetsvilja inom nationen.

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Vi inom bondeförbundet hälsar med stor tillfredsställelse klarläggandet i ingressen till de tre frågorna, där utskottet har på en mycket viktig punkt verkställt en justering av propositionen. Jag gör mig inte skyldig till någon indiskretion, om jag för kammaren meddelar, att det från bondeförbundets sida inte saknats påtryckningar på regeringen, i varje fall på den socialdemokratiska delen inom regeringen, att verkställa detta klarläggande. När propositionen kom, hade vi anledning tro att klarläggandet skulle ha skett i propositionen, men så var ingalunda förhållandet. Man kan nu fråga sig, varför denna intetsägande, stympade sats: »Avsikten

är att höja folkpensionen» — punkt och slut — inte klarare definierades. Det åtminstone för oss grundläggande är att söka höja den allmänna folkpensionen till att utgöra en grundtrygghet för hela det svenska folket, förvandla den till en verklig medborgarrätt, som tryggar de gamla, vilka har gjort sitt dagsverke.

Jag har i dag lyssnat till debatten i kammaren, och jag måste säga att jag känner mig något oroad av herr Strands yttrande här. Han ville fränkänna den ändring, som har skett inom utskottet, varje politisk eller saklig betydelse för riksdagens framtida ställningstagande. Jag kan inte dela den uppfattningen. Den justering, som har skett inom utskottet, utgör väl ändå en bakläxa för regeringen, som jag nog tycker att regeringen hade kunnat bespara sig. Justeringen utgör en ändring av frågeformuleringen på en viktig punkt, som är gemensam för alla tre frågorna, och därigenom får den en större politisk betydelse.

Jag kan inte underlåta att till protokollet anföra vad utskottet skriver på denna punkt. Jag gör gällande, att även om inte utskottets uttalande är bindande för riksdagens och regeringens framtida ställningstagande, utgör det i varje fall ett klarläggande, som enligt mitt sätt att se skapar stadga i hela frågekomplexet och som för vår framtida handläggning måste ha ett avgörande inflytande — sedan får väl kammarens ledamöter själva dra de riktiga slutsatserna. Utskottet skriver: »För att de röstande skall kunna bedöma behovet av en tilläggs pension och hur en sådan pensionering på lämpligaste sätt bör ordnas, är det givetvis av vikt att största möjliga klarhet råder angående de förutsättningar man härvid har att utgå från. Det bör beaktas, att de tre inom pensionsberedningen framförda förslagen till pensionsfrågans lösning har det gemensamt, att förbättringar av den nuvarande folkpensioneringen förutsättes komma till stånd och att den förbättrade folkpensionen skall utgöra den grund på vilken en tilläggs pensionering skall bygga. Syftet att ge uttryck åt nämnda förutsätt-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

ning har i propositionen ansetts kunna tillgodoses på så sätt att i den likalydande ingressen till röstsedlarna bl. a. anges att avsikten är att höja folkpensionerna och att bygga på dem med särskilda tilläggs pensioner. Utskottet anser, att den föreslagna lydelsen icke ger en tillräckligt klarläggande bild av den gemensamma grundförutsättningen för de tre förslagen till kompletteringsförsäkring, och förordar därför en annan formulering på denna punkt. I ingressen torde på sätt nedan närmare anges böra upptagas huvuddragen av förslaget till förbättrade folkpensioner, nämligen avsikten att genomföra höjningen successivt, målsättningen i fråga om pensionsbeloppens storlek samt den tidpunkt då höjningen avses vara helt genomförd. Med hänsyn till det anförda förordar utskottet, att ingressen ges följande lydelse: 'Avsikten är att successivt höja folkpensionerna, enligt pensionsberedningens enhälliga förslag så att de år 1968 uppgår till 5 400 kronor för två pensionsberättigade makar och 3 600 kronor för ensamstående. Avsikten är vidare att bygga på dem med särskilda tilläggs pensioner. Tre olika förslag har lagts fram om utformningen av sådana tilläggs pensioner.'»

Jag kan inte finna annat än att här skett en mycket viktig deklaration, som jag hoppas att riksdagen utan vidare skall antaga.

I vissa kretsar, särskilt de till vårt parti närslutna, har hysts farhågor för att de stora grupper, som redan har sin pensionsfråga ordnad, och de, som väntar sig att få sin ordnad genom antingen ett obligatoriskt eller ett kollektivt, avtalsmässigt pensionsförfarande, skulle visa ett alltmer minskat intresse för att den allmänna folkpensionen skall bringas upp till den höjd som anges i utredningens enhälliga förslag. Det är helt naturligt, om ett sådant förhållande skulle uppstå, ty det råder i verkligheten ett ekonomiskt konkurrensförhållande mellan grundpensionen, såsom den bottpension som bildar den allmänna ålderdomstryggheten, och den påbyggnadspension, som man antingen har el-

ler avser att genomföra. Det kan nämligen hända att de båda inte ryms inom det svenska samhällets ekonomiska möjligheter.

Jag kanske därmed skulle lämna den delen av frågan och säga, såsom någon har sagt här förut, att själva upptakten till ett vidgat användande av folkomröstningsinstitutet verkar närmast olustig. Det kan tänkas att folkomröstningsinstitutet förlorar i värde och popularitet genom den motsatsställning, som har uppstått rörande frågornas utformning. Jag kan också dela deras uppfattning som här har sagt, att man inom bondeförbundet djupt beklagar, att det inte har lyckats att uppnå enighet.

Jag skall inte gå närmare in på någon minutiös analys av ordställningen inom de olika frågorna, men nog kan man säga, att fråga nr 1 skulle ha vunnit i klarhet, om det i stället för uttrycket »lagfäst rätt», som skulle tilkomma alla medborgare, hade talats om den lagstadgade skyldighet och det tvång, som också ligger bakom det obligatoriska lagstadgandet och som kanske kommer att leda till ekonomiska konsekvenser, som för oss inom bondeförbundet tett sig oantagliga för närvarande.

Detta innebär inte att vi inom bondeförbundet ej anser det vara i hög grad önskvärt, att pensionsfrågorna ordnas på ett tillfredsställande sätt även med påbyggnader av grundpensionen, men man måste alltid finna sig i den realiteten, att vi har att arbeta inom gränsen för vad som är ekonomiskt möjligt. Vi får inte hemfalla åt den gamla Frödingsska satsen: »Så här ska vi ha't», och först sedan fråga sig: Var ska vi ta't?

I fråga nr 2 borde kanske ha getts rum åt den begränsning som varit vägledande för herr Carlsson i Arla, nämligen 3 000 kronor. Garantien av värdebeständigheten, i den mån denna garanti lämnas av staten, kan jämväl ordnas genom att staten stadgar att avgifterna skall uttagas efter försäkringsmässiga grunder.

Jag vill emellertid framhålla, att fråga nr 2 är den fråga, som ger den största klarheten åt själva frivillighetsprinci-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

pen. Där är individens rätt obeskuren att, på det sätt han finner för gott, själv ordna sin ålderdomspensionering — om han nu vill göra det genom att spara i ett eget jordbruk, ett eget hem, genom sparande av pengar eller på annat sätt, eller om han vill teckna sig för en pension, som då — man skall inte glömma det — enligt förslaget är rätt blygsam men lämnar hela fältet fritt för individens egna, fria bedömanden rörande dess storlek.

Om jag skulle ge ett råd, kanske det skulle vara, att ifall oppositionen i någon mån är bekymrad över utgången, så vore det inte alldeles oriktigt, om man toge fasta på fråga nr 2. Genom att stödja den skulle man kunna skapa en opinionsyttring till förmån för just frivillighetsprincipen på ett sätt som man kanske inte i tillräcklig grad gör genom fråga nr 3.

Liksom herr Alvar Andersson utgår jag ifrån, att oppositionens representanters ställningstagande i beredningen var föregångna av en grundlig konfrontation med partiledningarna. Jag är själv gammal utredningsman och vet, hur det går till. Man tar inte ställning utan vidare, utan man frågar sin partiledning. Vid det slutliga ställningstagandet har herrar Aastrup, Ahlberg och Hedén klart angivit, att de förordar ett system med en frivillig påbyggnad av folkpensionen, huvudsakligen genom kollektivavtal eller andra kollektiva anslutningsplaner. Visst är det där fråga om frivillighet, men det ordet ingår också i regeringens förslag till tredje fråga. Jag kanske kan meddela, att ordet frivillig, som finns där i den första inledande satsen, nog var ett försök till en kompromiss, som gjordes från bondeförbundets sida. Det ordet finns nu kvar och säger klart ut, att fråga nr 3 innebär en form av frivillig försäkring. I den i motionen och reservationen av oppositionen utformade frågan har ordet kollektivavtal eller kollektivanslutning försvunnit. Jag förstår inte, varför man inte vidhåller den inställning, som man intog i utredningen. Utredningsförslaget har ju skickats ut på bred remiss till olika instanser. Lik-

som herr Alvar Andersson anför tidi- gare i dag, anser jag att den folkomröstning, som vi nu skall besluta om, är ett fortsatt remissförfarande på en än bredare bas, nämligen hela svenska folket. Då borde nog inte det ursprungliga förslaget ha undergått denna förändring, som jag för min del har svårt att erkänna såsom varande objektiv. Om någon känner moralisk indignation över den utformning, som fråga nr 3 fått i propositionen, så hör denna indignation faktiskt bli något mindre, sedan han läst propositionens förslag till frågeställningar.

Det är beklagligt att hela ärendet utvecklats på det sätt som skett. Att oppositionen har frångått sitt ställningstagande i beredningen, visar dock att det finns även hos den en önskan att frisera frågeställningen till sin egen förmån.

Det är ju inte meningen att vi här skall gå in på de ekonomiska konsekvenserna av detta väldiga projekt, som väl är en av de största frågorna, som framdeles kommer att föreläggas riksdagen. Jag vill dock hoppas att de synpunkter, som vi inom bondeförbundet företräder, nämligen att såsom grundval för en tryggad ålderdomsförsörjning skall — på sätt framgår av den inledande satsen i frågorna — läggas den allmänna folkpensionen, även skall bli riksdagens beslut. Därmed har man förutsatt något så väsentligt som att frågan om påbyggnaden får komma i efterhand och mogna. Vi kommer att beredas tid att känna efter, om vi kan bygga den ekonomiska grund för detta väldiga projekt som är alldeles nödvändig. Vi kan inte lyfta oss själva i håret, inte skapa ekonomiska förmåner utan att först se till, att det finns en ekonomisk grundval att bygga på. Ett genomförande utan att denna grundval finns kommer att få betänkliga, allvarliga verkningar för hela det svenska samhällets ekonomiska liv och för dess ekonomiska struktur ej minst genom dispositionen av de väldiga fonder som förutsättes skola uppstå och i övrigt för den enskilda individens möjligheter att få behålla den nödvändiga andelen av sin inkomst under den ak-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

tiva åldern för att därmed grunda en familjeexistens. Jag hoppas därför att vid den utformning som sker man skall allvarligt beakta de ingripande konsekvenser som kommer att följa av den stort upplagda socialreform, som möjligen kommer att mogna fram under den närmaste tiden.

Herr talman! Jag har ingenting att invända mot att riksdagen beslutar i överensstämmelse med utskottets förslag.

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Werner är rädd för att folkpensioneringen och tilläggs-pensioneringen inte skall kunna inrymmas samtidigt i den svenska samhälls-ekonomien. Jag tror att herr Werner har rätt i det fallet, om inte tilläggs-pensionssystemet byggs upp på sådant sätt, att sparmomentet klart framträder. Det obligatoriska förslaget lider enligt min uppfattning av starka brister i detta hänseende. Man tar ut för låga premier under ett stort antal år i början och skuldsätter sig hos kommande generationer. Detta måste, herr Werner — därom tror jag att vi är överens — vara samhällsekonomiskt oriktigt och olämpligt. Frivilliglinjen enligt det förslag, som vi framlagt, innehåller ett klart sparmoment och hjälper genom sin konstruktion till att bygga upp en större och bättre produktionsapparat, som är en av förutsättningarna för att vi skall kunna ge våra åldringar det skydd, som vi alla önskar dem.

Herr Werner kom sedan in på frågan om tvång eller inte tvång. Jag vill säga till herr Werner, att om man har den uppfattningen att arbetsmarknadens parter skall ha rätt att träffa avtal, måste detta innebära att de har rätt att bestämman, hur stor del av arbetsersättningen, de anser skall tas ut i form av kontant lön och hur stor del i form av premier till åldersförsörjningen. Jag tror knappast att herr Werner vill bestrida att arbetsmarknadens parter har rätt att träffa avtal härom. Därest man skulle genomföra det förslag, som herr Carlsson i Arla lagt fram i sitt särskilda

yttrande i beredningen, måste detta förutsätta, att man även enligt det alternativen skall ha rätt att träffa arbetsavtal om anslutning till systemet. Eftersom denna form av försäkring är mycket gynnsam med hänsyn till de subventioner, som staten skall lämna, kommer det naturligtvis att bli stor anslutning. Detta system kommer alltså att få den effekt som herr Werner har velat undvika.

Herr WERNER (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att ingen i denna kammare ur mitt anförande utläst att jag på något sätt skulle vilja förmena arbetsmarknadens parter att träffa avtal. Det är otänkbart att jag skulle kunna hävda något sådant, och det ligger fjärran från min principiella uppfattning.

Vad jag har velat göra gällande är att kollektivavtalets form ingalunda innebär sådan frivillighet som man från oppositionens sida vill påstå. När det träffas ett kollektivavtal, omfattande stora grupper, finns det ingen möjlighet för den enskilde kollektivanslutne att undgå dess verkningar. Kollektivavtalet är faktiskt lika tvingande som ett lagstadgat tvång. Den kollektivanslutne måste nämligen finna sig i det kollektivt träffade avtalet.

Från oppositionens sida brukar man annars — enligt mitt fria sätt att se, också med en viss rätt — göra starka invändningar mot den politiska kollektivanslutningen av fackföreningarna. Man brukar från oppositionens sida reagera mot det tvång, som politiskt annorlunda tänkande människor tvingas underkasta sig genom att de blir politiskt kollektivt anslutna genom en facklig organisation, såvida de inte gör särskilt förbehåll. Det förvånar mig, att man då glömmer att inom oppositionen ge uttryck för den reaktion som det dock borde finnas utrymme för när det här gäller den form av frivilliga avtal som jag kallar för kollektivt tvång över den enskilde.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om arbetsmarknadens parter träffar avtal om med vilket belopp lönen skall utgå, kan jag inte inse att detta avtal, även om det träffas i kollektivavtalets form, innebär ett tvång.

Jag vill dessutom tillägga, herr Werner, att ett sådant system till frivillig pensionsförsäkring, som vi skisserat i vårt betänkande, icke utesluter möjligheten till frivillig anslutning. Det är inte nödvändigt att anslutningen sker i kollektivavtalets form. Det finns möjligheter för mindre grupper, t. ex. jordbrukare och andra fria yrkesutövare o. s. v., att ansluta sig kollektivt eller individuellt. Det finns alltså ett mycket stort frivilligelement i vårt system.

Dessutom innesluter ordet »frivillig» även valfrihet, vilket jag tycker är mycket viktigt i detta sammanhang.

Herr WERNER (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag är fullt medveten om att det finns stora grupper av fristående företagare, som enligt oppositionens förslag erhåller denna valfrihet att träffa avgörande om sin pension. Men vad jag talar om är de väsentligt större grupper som ryms inom de kollektiva sammanslutningarna på arbetsmarkaden och som ingalunda vid ett kollektivavtal åtnjuter den individuella frihet, som herr Aastrup gärna vill göra gällande kommer att råda.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Oppositionen mot pensionsförslaget har, när den stått inför valet av attityd inför dem som skall rösta i höst, bestämt sig för att uppträda i den förfördelades roll. Man söker göra gällande att vid formuleringen av de frågor, som skall göras till föremål för folkomröstning, har regeringen begått övergrepp och trätt de demokratiska rättigheterna för när. Regeringspartierna har, säger man, betett sig på sådant sätt, att de i främsta rummet sökt tillgodose partitaktiska syften i stället för att söka skapa klarhet över fråge-

formuleringarna. Detta skulle de, som företräder den tredje frågan, bli lidande på, och det skulle vara till nackdel för dem, påstår man.

Jag tror inte att man med fog kan göra gällande att oppositionen blivit förfördelad på detta sätt. Jag är tvärtom ganska säker på att när den nuvarande stormen har rasat ut och man sätter sig ned för att undersöka, vilken sida som har varit mest angelägen att tjäna partitaktiska syften, kommer man att finna, att inte heller oppositionen varit främmande för dylika syften.

När vi behandlar denna fråga, bör vi nämligen inte glömma det förspel som föregått denna debatt. Vi vet ju alla, att när den Åkessonska utredningen kom fram med sitt förslag anade genast Svenska arbetsgivareföreningen att detta inte bara skulle leda till ökade utgifter för arbetarna, utan också resultera i att andra fick bestämma över en hel del av de kapital, över vilka arbetsgivarna under hittills rådande förhållanden själva kunnat bestämma. Därför framlade Svenska arbetsgivareföreningen ett eget utkast till en tjänstepensionsförsäkring, i förhoppning om att därigenom åtminstone kunna fördröja, om inte helt avvärja en tjänstepensionering av det slag, som man här önskat från arbetarnas håll.

När nu beredningen lade fram sitt förslag, fann man att det artade sig till en ännu allvarligare uppgörelse på denna punkt än man tidigare hade tänkt sig. Man förstod att det ovillkorligen måste komma att stå strid om saken, eftersom arbetarsidan med all säkerhet skulle vidhålla den uppfattning som den tidigare givit uttryck för, nämligen att det borde införas en sådan pensionering som påbyggnad på folkpensioneringen. Man har från oppositionens sida gjort allt vad man kunnat för att höja folkpensionen så mycket som möjligt och därigenom söka åstadkomma en minskad anslutning till en eventuell folkomröstning i frågan. När oppositionen närmare funderade över saken, utgick man vidare ifrån, att om man krävde en folkomröstning, så skulle man

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

kunna använda denna folkomröstning på ett annat sätt än det, som den ursprungligen var avsedd att användas på. Man förutsatte nämligen att regeringen inte skulle våga hänskjuta saken till folkomröstning, och i så fall skulle man ha använt denna regeringens vägran eller uraktlåtenhet till att förvillan hela debatten om tjänstepensioneringen och på det sättet få den snedvriden. Det var ganska naturligt att regeringen inte lät den utvecklingen ha sin gång. När regeringen gick med på en folkomröstning, trots att den inte ansåg folkomröstning vara det lämpligaste instrumentet i detta sammanhang, gjorde den det, därför att den ville undvika en sådan snedvridning av hela frågan.

När det blev bekant att regeringen hade ställt sig välvillig till tanken på en folkomröstning och att en sådan omröstning skulle bli av, uppstod — det är väl inte värt för oppositionen att förneka det — något av panik i dess led. Det ledde också till att oppositionen omedelbart gick ifrån den ståndpunkt man förut hade intagit. Det vill säga: man gick ifrån den detalj i arbetsgivarlinjen — man kan tryggt kalla alternativet så — som man, när formuleringen på sin tid gjordes, trodde skulle vara det bästa då det gällde att förhindra en obligatorisk tjänstepensionsförsäkring, nämligen hänvisningen till att det kunde ingås kollektiva avtal också om tjänstepensioner mellan fackförbunden och Arbetsgivareföreningen, varigenom pensioneringen kunde ordnas för mycket stora grupper. När det blev klart att en folkomröstning i frågan skulle äga rum, frånföll man emellertid omedelbart detta, och det skickades ut ett meddelande som i Dagens Nyheter hade denna formulering: »Folkpartiet och högern har beslutat sig för att inte ställa upp med sin 'avtalslinje' i folkomröstningen om pensionen. Folkpartiledaren Bertil Ohlin och högerledaren Jarl Hjalmarson har kommit överens om att deras gemensamma alternativ på valsedeln begränsas till den höjda folkpensionen och därutöver full frivillighet att teckna tilläggspension.»

Vad var det nu som orsakade denna märkliga omsvängning? Såvitt jag förstår, var det ingenting annat än detta, att man då hade kommit underfund med att man inte kunde utnyttja ordet »tvång» i detta sammanhang på det sätt som man ursprungligen hade tänkt göra. Man hade velat understryka, att om det blev en obligatorisk försäkring, så skulle löntagarna underkastas ett tvång, och eftersom tvång alltid är obehagligt, så skulle det följa en dålig smak i munnen av att man använde det ordet i agitationen. Men när det sedan blev klart att även kollektivavtalslinjen komme att innebära ett tvång, kom man på oppositionshåll till insikt om att den linjen inte var den bästa att propagera på. Jag antar i varje fall att det var detta som gjorde att man strök ordet kollektivavtal i detta sammanhang.

Men oppositionen kan ju ändå inte komma ifrån att såväl herrar Aastrup, Ahlberg och Hydén som Arbetsgivareföreningen har använt ordet kollektivavtal på sådant sätt, att det ovillkorligen ger en den uppfattningen att detta med kollektivavtal utgör en integrerande del i hela förslaget. Det heter exempelvis på s. 125 i beredningens betänkade, där det ges en del av det yttrande, som herrar Aastrup, Ahlberg och Hydén har avgivit, att »en försäkringsinrättning bör skapas, vari frivillig pensionsförsäkring med valfria förmåner kan erhållas kollektivt och individuellt». Det står litet längre ned på samma sida: »Sådan försäkring förutsattes till mycket stor del komma till stånd på grundval av kollektivavtal.» Det heter i Arbetsgivareföreningens förslag, som också refereras i beredningens betänkande, att Svenska Arbetsgivareföreningen framlade år 1954 ett förslag till lösning av pensionsfrågan för arbetare, byggd på grundtanken om kollektivavtal rörande pensioner.

Inför allt detta lär det väl inte gå att förneka att kollektivavtalsprincipen varit en bärande princip i det förslag, som herrarna på oppositionskanten ursprungligen framlade. Det är också detta förslag, som har varit ute på remiss.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Det är detta förslag, som har diskuterats i den allmänna debatten i tidningarna och man och man emellan. Det är det förslaget som har lagts fram av dem, som har företrätt arbetsgivar sidan, folkpartisidan och högersidan. Det kan väl inte gärna vara riktigt att man springer ifrån ett sådant förslag och efteråt begär att få formulera ett annat. Det är dock det förslaget, som har varit underkastat en bedömning från remissinstansernas sida, och det är kring detta diskussionen hela tiden har rört sig.

Härtill kommer ju, att om man i detta sammanhang skulle utesluta ordet kollektivavtal, så skulle detta ju kunna inge folk den föreställningen, att man inte skulle kunna använda kollektivavtalsformen för ingående av sådana här försäkringsavtal, och det antar jag inte är meningen. Men om det inte är meningen, varför har man då strukit ordet kollektivavtal? Och om det är meningen att man inte vill gå med på kollektivavtalsformen för sådana avtal, då skall man säga ut det, men det gör man inte heller.

Om det frågas vad anledningen kan vara till att man handlat på det sättet, så är det naturligtvis de, som handlat på den kanten, som skall svara för det, men såvitt jag förstår vill man inte göra det, och jag vet inte heller vad man skall svara, om man inte skall stanna för denna förklaring på det hela.

Under debatten har det ju gjorts åtskilliga inlägg, där man har velat försöka framställa saken som om folk allti-jämt skulle tvingas genom att man från vårt håll har valt vägen med den obligatoriska försäkringen. Men är det inte också en förfälskning av hela frågeställningen, att kalla detta, såsom herr Aastrup gjorde, att ålägga löntagarna betalning till denna pensionering? Man ålägger ju folk betalning till folkpensioneringen, varför är det märkvärdigare att man ålägger folk att betala till den frivilliga tjänstepensioneringen? När denna är knuten till anställningen, får ju de som tar en tjänst som är förenad med pension underkasta sig avdrag på lönen för att betala pensionskostnaderna.

När man nu använder ordet tvång i olika variationer på oppositionssidan i detta sammanhang, så gör man det för att skapa en för sig partipolitiskt nyttig atmosfär, och när man gör det, tycker jag att man inte skall vara så förfärligt indignerad, som alldeles särskilt herr Ewerlöf var, när han gjorde gällande att oppositionens rätt hade trätts så förfärligt för när genom att man inte hade fått stryka ordet kollektivavtal — ty det är väl det som det i själva verket gäller — ur den tredje frågan. Men, som jag sagt tidigare, får det väl ändå sägas, att detta hade varit att förvanska den ursprungliga frågeställningen, som folk ju skulle ta ståndpunkt till.

Herr Aastrup säger också, att man borde främja tillkomsten av ytterligare pensionskydd. Ja, det är klart. Det är ju det, det är fråga om. Men när man talar om att främja ytterligare pensionskydd och vägrar att gå med på en lagfäst, låt oss kalla det obligatorisk pensionering, är det inte då i själva verket på det sättet, att man vill skjuta den tidpunkt, då olika arbetsgivargrupper blir nödsakade att ta ställning till det ökade skyddet, så långt som möjligt in i framtiden? Ty hade det funnits ett sådant positivt intresse för denna sak på arbetsgivarhåll, som man nu söker göra gällande, tycker jag att man skulle ha långt tidigare och i mycket större utsträckning försökt ordna pensionsfrågorna också för arbetarna än man gjort, om man haft samma intresse som man nu lägger i dagen. Det där intresset har ju kommit fram först i detta sammanhang, och om jag förstår saken rätt, beror detta närmast på den stora fondbildning som följer med den obligatoriska tjänstepensionsförsäkringen. Det var visst herr Mannerskantz som sade, att detta var egentligen den största och kraftigaste socialiseringsframstöt som gjorts på mycket länge här i landet — kanske han rent av sade att det var den största som hade gjorts. Ja, det beror väl på, hur man ser saken. Om det är så, som det också har sagts från oppositionens sida här i dag, att de avgifter, som betalas till tjänstepensioneringen, är in-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

tjänst lön, kan det väl inte anses vara någon moralisk rättighet för arbetsgivar- sidan att bestämma över de pengarna, utan den rätten borde väl ändå tillkomma dem som tjänat in dessa löner, men det anser man inte på arbetsgivar- sidan, utan man går ut ifrån att det är rättvisare och riktigare att dessa pengar får stanna i företagen och att företags- ägarna får bestämma över dem. Men är detta så rättvist? Är det inte riktigare att dessa pengar får handhas av dem som representerar dessa stora massor av tjänstepensionstagare? Det föreställer jag mig att det är.

Hur det sedan blir i fråga om socialisering i detta sammanhang, det beror naturligtvis på vad man menar med ordet socialisering, men när vi har samlat pengar i folkpensioneringsfonden och lånar ut dem till det svenska näringslivet, kommuner och andra, kan väl inte det betraktas som en socialisering. Jag vet inte, varför man skall betrakta fond- bildningen med därav följande utlåning i detta sammanhang som socialisering i högre grad. Och om man säger att det är rättvisare att företagen och deras ledare får förvalta dessa pengar än att staten gör det, vad har man egentligen för moraliskt underlag för det? Jag tror inte, att man har något alls, utan det är bara det, att man vill använda dessa pengar till vad man anser är nyttigt för företagen, alltså för företagarna. Det ena kan kanske vara lika bra som det andra — det skall jag inte tvista om — men jag tycker inte det var riktigt, då herr Mannerskantz menade att detta var en maskerad socialiseringsframstöt.

Herr Mannerskantz nämnde också, att man har ondgjort sig över att i frågorna har använts ordet »lagfäst» i stället för »obligatorisk». Ja, för oss som sitter här i riksdagen, skulle jag tro att det kan vara hipp som happ. Vi vet att »obligatorisk» är en sak som gäller för alla, lika väl som vi vet att »lagfäst» gör det. Om vi skall försöka göra begripligt för de röstande, även de mest enkelt funtade, vad som är innebörden i de frågor, som de ställs inför, föreställer jag mig att det är riktigare att använda ett

svenskt ord som »lagfäst» i stället för ordet »obligatorisk», även om detta är ett allmänt vedertaget ord. Jag kan inte tänka mig att den saken gör frågorna mindre klara, utan jag utgår från att fråga nr 1 därigenom har blivit klarare.

Jag tror inte heller man bör säga att regeringen, när den har försökt att få dessa frågor så klart formulerade som det över huvud taget varit möjligt, har letts uteslutande eller ens i någon mån av partipolitiska motiv. Här har det gällt att få klarhet i fråga om innebörden i de tre olika förslag, som pensionsberedningen kom med. Det har varit en angelägen sak för regeringen — det vet jag — och man har gjort det, därför att man så långt som möjligt velat förebygga att denna folkomröstning skulle bli ett stort spektakel. Det hade den otvivelaktigt blivit både enligt den nuvarande grundlagsbestämmelsen och enligt den vi har vilande, om vilken liten minoritet som helst skulle få formulera frågorna. Därigenom skulle vid en folkomröstning skapas ett sådant virrvar, att hela folkomröstningsinstitutet skulle raka i vanrykte. Jag är övertygad om att vi inte vill ha en regering, som bidrar till detta. När det gällt att försöka åstadkomma frågeformuleringar har det för regeringen varit vägledande att dels göra klart för de röstande vad de olika förslagen innebär och att dels formulera dem på ett sådant sätt, att det i verklig mening kan sägas, att man i detta sammanhang allvarligt tänkt att utnyttja folkomröstningsinstitutet.

Ja, herr talman, jag skall inte prata längre om dessa saker. Det har kanske redan sagts tillräckligt mycket; men jag är tämligen övertygad om att det kommer att sägas mycket mer i den fortsatta debatten ute på det fält, där vi skall mötas fram på hösten.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte, hur många gånger jag skall behöva dementera, att vi skulle ha ändrat ståndpunkt i pensionsfrågan detta år. Nu senast har herr Nils Elowsson stött ett uttalande i den

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

riktningen på en tidningsanka, som skulle ha förekommit i en stockholms-tidning, en anka som jag aldrig har observerat, men det är möjligt att den existerat. Tänk, om vi skulle börja att bedöma det socialdemokratiska partiets hållning med utgångspunkt från herr Nils Elowssons skrivelser i sin tidning! Vart skulle det bära hän? Nej, så långt vill vi inte gå. När regeringen fifflar bort obligatoriet och i stället talar om »lagfäst rätt», är det fullt korrekt, men när vi har funnit, att kollektivavtalet inte täcker alla de former av avtal, som kan förekomma, utan i stället vill begagna ordet »avtal», som är ett vidare begrepp, är det en förfälskning! Det är väl ändå en underlig form av polemik.

Vad för övrigt beträffar frågan om fonderingen är den oklar. Det har också regeringen insett, och den nya expertkommittén har ju fått den frågan för utredning. Därför torde det vara något förhastat att diskutera den här i dag.

Herr MANNERSKANTZ (h) kort genmäle:

Herr talman! När herr Nils Elowsson säger, att oppositionen inte är främmande för partitaktiska uträkningar, vill jag bara svara att vad vi gjort en lång tid och gör i dag är bara att freda oss mot tvångsmässigt genomförda formuleringar när det gäller det alternativ som vi närmast sympatiserar med. Vi bedriver alltså en negativ verksamhet för att försvara oss mot den offensiva partitaktik, som tillämpas från regeringskoalitionens sida, och det må väl vara tillåtet. Sedan är vi väl inga änglar någon av oss — det har jag inte velat påstå.

Den där paniken, som skulle ha utbrutit, när det blev bekant att nådens sol började att lysa från statsminister Erlanders sida, då han i nåder medgav att det skulle bli en folkomröstning, upptäckte aldrig jag. Vi tyckte väl att det var bra att man nu kom med en sak,

som vi hade velat få fram under en lång tid. Den där paniken får nog herr Elowsson exemplifiera litet närmare, även om han nu inte hinner med det på ett treminuters genmäle. Jag förnekar emellertid att någon sådan panik förekommit.

Jag nämnde också något om att det här var fråga om en socialiseringsframstöt. Om det nu här så småningom samlas ihop 50 å 60 miljarder kronor, och några av staten tillsatta personer skall bestämma hur dessa pengar skall få disponeras, är det väl ostridigt att staten får ett oerhört ökat grepp över näringslivets finansiering. Möjligheterna för företagen att få låna väges mot varandra, och det är ofrånkomligt att det blir ett ökat inflytande från statens sida. Man kan nog inte förneka att det är det listigaste — för att inte säga det lömskaste — sättet att komma åt vad man inte på ärlig väg vågar åstadkomma. Om man skulle underställa medborgarna en folkomröstning, huruvida produktionsmedlen här i landet skall överföras i statens ägo, blev det nog nej. Därför tar man till detta, och jag undrar, om det inte rent av kan anses vara en huvudmotivering för hela denna reform.

Det är väl oriktigt, när herr Elowsson säger, att arbetsgivarna skulle få bestämma över premierna genom att de kan få låna tillbaka pengarna från de här fonderna, som inte staten har hand om. Premiereserven kan inte arbetsgivarna bestämma över — den är snarare bunden till varje enskild löntagare och följer honom vart han än flyttar. Här är det fråga om en premie, som verkligen är lagfäst genom försäkringslagen. Arbetsgivarna kan inte komma åt den saken. Sedan förutsattes det att man skall kunna få låna ur fonden i en viss proportion, men därvid blir det bara fråga om en bedömning av huruvida arbetsgivaren är solvent, så att han kan betala in den lånade summan när det erfordras.

Därför undrar jag, om inte herr Elowsson har gått litet för snabbt till väga på den punkten.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Herr AASTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Elowsson hade hängt upp sig på ordet »främja», som jag använde i mitt första anförande, då jag uttalade min önskan att på allt sätt främja utvecklingen mot en lösning av pensionsfrågan. Jag skulle vilja säga till herr Elowsson, att jag tror att det i utredningen blev möjligt för mig att främja en sådan utveckling genom det förslag, som där framlades, och även genom att jag fick arbetsgivarnas representant att gå med på det förslaget.

Jag vill också erinra Herr Elowsson om att arbetsgivarna även tidigare visat ett positivt intresse genom att gång efter annan taga kontakt med LO i syfte att få till stånd en förhandling i pensionsfrågan. Men LO har inte velat svara på dessa propäer. Man kan läsa LO:s remissvar på Åkessons-betänkandet för att där finna skälen varför LO, på frågans tidigare stadium, inte ansett det lämpligt att ta upp den.

Herr ELOWSSON, NILS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle först vilja säga till herr Ohlon, att när jag citerade Dagens Nyheter — alltså en av oppositionens egna tidningar — så trodde jag att jag var på den säkra sidan och inte kom med någon »anka». Emellertid försöker herr Ohlon göra gällande, att det var vad jag gjorde. Är detta verkligen förhållandet, då får Dagens Nyheter ta ansvaret för det. Tidningen skrev nämligen, att meddelandet slog ned som en bomb i Stockholm på fredagsmorgonen, men att till allmän förvåning TT inte ansett saken så märklig, att meddelande utsändes om densamma. Hur skall man förklara det? Faktum är också, att när herr Hjalmarson tillfrågades, om det verkligen förhåller sig så, som Dagens Nyheter meddelat, förklarade han att det var alldeles riktigt; och jag föreställer mig att man inte gärna kan komma längre i fråga om tillförlitlighet när det gäller en sådan sak. Men man kommer inte heller ifrån, att oppositionen inte vill ha med ordet kollektivavtal i sitt

förslag, och därför får man väl ändå utgå ifrån att detta inte var någon »anka».

Att jag inte kan bevisa att det uppstod panik inom oppositionens läger, det får ni kanske ursäkta mig för, men åtminstone allt man såg i pressen och det lilla man hörde om saken gick ut på det. Den omständigheten, att man utan vidare springer ifrån en viktig princip i sitt ursprungliga förslag, tyder heller inte på att man varit vid alldeles sunda vätskor.

Så säger herr Mannerskantz: »Vi bara fredar oss och anser att vi är förfördelade.» Ja, jag undrar det. Oppositionen har väl i stället praktiskt taget hela tiden varit den som gått till angrepp, bl. a. på det sättet att man i olika sammanhang försökt framställa saken så som om regeringen och framför allt det socialdemokratiska partiet här bara bedrev ett rävspel. Detta har varit ett genomgående tema, och jag är alldeles övertygad om att vi kommer att få höra samma påstående ständigt och jämt i den strid, som nu skall föregå omröstningen. Och anledningen är inte svår att finna: man vill tala om sådana ovidkommande ting för att framställa regeringssidan i en ofördelaktig dager på diskussionsmötena och hoppas att uppta så stor del av tiden med dylika resone-mang, att det inte blir någon tid över för saktidning. Men jag är tämligen säker på att ni inte skall lyckas att lura ut våra talare på den hala isen, utan vi kommer att hålla oss till sakdebatten, och så får ni försöka roa er med att tala om det andra.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte låta locka mig in på en diskussion om detaljerna i detta ärende i vidare mån än att jag känner mig direkt uppkallad av vad herr Elowsson sade i sitt första anförande. Han hade där tillfälle att ställa en rad begrepp på huvudet, och det skulle i och för sig ta lång tid att bemöta honom, men jag vill göra några korta erinringar.

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Herr Elowsson gjorde stor affär av att vi inte skulle vilja ha med ordet kollektivavtal. Det har aldrig varit någon avgörande fråga i detta sammanhang. Vi har velat nöja oss med termen avtal såsom täckande inte bara kollektivavtalsformen utan alla de andra former av avtal, som vi har tänkt skulle kunna komma till användning här. Men vi möter i detta fall den egendomliga begreppsförvirringen, att man talar om kollektivavtal såsom tvång. Vi har ju här i landet någonting som vi kallar en fri arbetsmarknad. Vi är stolta över den och säger i olika sammanhang, att vi är måna om att bevara friheten på arbetsmarknaden. Men nu får vi veta att det förhållandet att arbetsmarknaden är reglerad genom kollektivavtal är detsamma som tvång; alltså skall vi hädanefter tala om att arbetsmarknaden här i landet är tvångsreglerad. Det är denna begreppsförvirring som vi vänder oss emot. Vi finner oss inte i att det skall kallas för tvång, därför att man förutsätter att ett avtal skulle kunna komma till i kollektivavtals form.

När det gällde frågan nr 1 talade herr Elowsson hela tiden bara om ordet »lagfäst». Han sade att han mycket väl kunde tänka sig att ordet »lagfäst» skulle bytas mot »obligatorisk». Men vad skulle det då komma att stå i frågan? Jo, »obligatorisk rätt». Är det någon som förstår vad som menas med »obligatorisk rätt»? Det visar att ordet »rätt» är omöjligt i detta sammanhang. Det är ordet »rätt» som vi vänder oss mot, därför att man har tappat bort i sammanhanget att i samma mån som det föreligger en rättighet, föreligger också en skyldighet, men ordet »skyldighet» har försvunnit. Det är således inte mot ordet »lagfäst» utan mot ordet »rätt», som vi vänder oss.

Jag skulle vilja rekommendera herr Elowsson att gå in i sin kammare och försöka föreställa sig hur han skulle känna det, för den händelse den rakt motsatta situationen hade förelegat, nämligen att en knapp borgerlig majoritet hade handskats med en folkomröstning på det sätt som den nu bestående

majoriteten har gjort i detta fall och velat tvinga på socialdemokraterna en fråga, som de icke ansåg svara mot deras mening, medan majoriteten själv tillgodosett sig med alla möjliga lockande ord i sin egen fråga. Jag är övertygad om att den indignation, som han skulle känna, skulle vara minst lika stor som den indignation vi känner i detta sammanhang.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Elowsson talade ut ifrån sin egen publicistiska erfarenhet. Jag beklagar att han synbarligen har denna erfarenhet. Vi inom folkpartiet har en fri press — vi har egentligen ingen egen press alls, utan en press som stöder oss. Den är fri och den skriver som den vill. Vi har ingen anledning att taga ansvar för vad i den förekommer. Men det har tydligen herr Elowsson mycket svårt att förstå, och jag beklagar som sagt hans situation.

Vi har ingenting emot att ordet »kollektivavtal» ingår i texten till fråga 3, men skall ordet »kollektivavtal» ingå i fråga 3, bör det också göra det i fråga 2, ty också herr Carlssons i Arla förslag leker ju med tanken på kollektivavtal. Rätt skall vara rätt. Skall man tillämpa ett visst förfarande i det ena fallet, bör man också göra det i det andra.

Nej, det är nog som herr Ewerlöf nyss antydde så, att vad som här har skett är ett övergrepp från majoritetens sida mot minoriteten — och, vill jag tillägga, en enastående företeelse i modernt svenskt parlamentariskt liv.

Herr ELOWSSON, NILS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Om det gällt något annat parti än folkpartiet, skulle man otvivelaktigt ha kunnat säga, att det varit en säregen företeelse att man springer från ett förslag som man tidigare lagt fram, ty det förslag som innefattas i fråga 3 är det förslag som lades fram av Arbetsgivareföreningens representant, herr Hydén, av herr Ahlberg från hö-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

gern och herr Aastrup från folkpartiet. Det är alltså den samlade regeringsoppositionens — både innanför och utanför riksdagen — förslag. Det kan man inte komma ifrån. Det går heller inte att komma ifrån, herr Ohlon, att man utan minsta tvivel har givit uttryck för detta förslag i fråga 3.

När sedan herr Ohlon vidhåller, att det inte skulle ha förekommit någon reträtt, varvid herr Ohlon bara skyller på att det inte finns någon folkpartistisk tidningspress — våra tidningar är ju fria säger han, och vad de skriver kan vi inte ta på oss ansvaret för — så vill jag invända, att man ju ändå har frågat herr Hjalmarson, och att denne sagt att det är riktigt. Herr Hjalmarson svarar ju inte för någon tidning, han är inte någon tidningsman, utan han svarar som partiledare. Om han säger, att uttalandet är riktigt, så borde man kunna utgå från att det också är det.

När sedan herr Ewerlöf spinner på ordet tvång, vill jag säga att herr Ewerlöf måste veta, att när vi utgår från att man kan tala om tvång i detta sammanhang, så är det därför att om det skulle träffas ett kollektivavtal mellan Arbetsgivareföreningen och ett fackförbund eller någon branschorganisation och därvid en majoritet i vederbörande fackförbund fattar beslut om tjänstepension, så får ju minoriteten finna sig i detta och alltså underkasta sig ett tvång. Det är på det sättet vi anser att tvångsprincipen kommer in i detta sammanhang.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara påminna herr Nils Elowsson om att herr Hjalmarson inte är ledare för folkpartiet.

Herr **AASTRUP** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja ställa den frågan till herr Elowsson, vad det är som vi har gått ifrån i det förslag som är intaget i allmänna pensionsberedningens betänkande, när vi önskar formulera fråga 3 på följande sätt: »En frivillig, valfritt utformad tilläggspen-

sionering som utan statsbidrag behåller sitt värde. Pensioneringen kan ordnas enskilt eller gruppvis, genom avtal eller på annat sätt. Värdebeständigheten möjliggöres genom ändringar i gällande lagstiftning».

Vad är det som här är felaktigt?

Herr **ELOWSSON**, NILS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Ohlon vill jag säga, att jag redan förut visste att herr Hjalmarson inte var ledare för folkpartiet, men att det förefaller av de uttalanden, som herr Ohlin i detta sammanhang gjort, som om herr Ohlin var på samma linje som herr Hjalmarson. Då herr Ohlon inte tycks veta detta, får väl herr Ohlon ta reda på det.

Frågan vad det är som skiljer mellan det förslag, som de tre representanterna för arbetsgivarsidan lagt fram i pensionsberedningen, och det förslag, som nu på sista tiden lagts fram, gäller just, om man skall ha med ordet »kollektivavtal» i omröstningsfrågan eller inte.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att herr Ohlin vid något tillfälle skulle ha ändrat ståndpunkt i pensionsfrågan är fullständigt gripet ur luften från herr Nils Elowssons sida. Det verkar, som om herr Nils Elowssons fantasi i dag fullständigt skulle löpa bort med honom.

Herr **AASTRUP** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag fråga herr Elowsson, om herr Elowsson är beredd att acceptera vår formulering av fråga nr 3, om vi i denna lägger till ordet »kollektivavtal»? Då skulle frågan, herr Elowsson, komma att lyda på följande sätt: »En frivillig, valfritt utformad tilläggs-pensionering, som utan statsbidrag behåller sitt värde. Pensioneringen kan ordnas enskilt eller gruppvis, genom kollektivavtal eller på annat sätt. Värdebeständigheten möjliggöres genom ändringar i gällande lagstiftning.»

Är herr Elowsson med på att begära proposition på den frågan?

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

Herr ELOWSSON, NILS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Då herr Aastrup frågar mig, om jag är beredd att acceptera oppositionens formulering i denna fråga om ordet kollektivavtal sättes dit, vill jag svara, att det är att begära för mycket att jag skulle på ögonblicket ge en formulering på detta stadium, när man behövt så lång tid både inom partierna och regeringen för att få fram en godtagbar frågeställning.

Herr CARLSSON, GEORG, (bf):

Herr talman! Vi har nu under fyra timmar diskuterat denna fråga, och det verkar nästan, som om frågan varit sådan att stämningen blir alltmer upphettad ju längre vi debatterar den — det är ju på ett sätt trevligt, ty det innebär att frågan är intressant.

Jag skulle gärna ha avstått från att yttra mig, men då jag är förslagsställare till alternativ nr 2, kanske det kan tillåtas mig att säga några ord. Vi borde måhända inte nu tala om någonting annat än om folkomröstningen, men det förhåller sig ju på det sättet, att herr Aastrup även gick in på beredningsarbetet, och då tror jag att jag kan ha anledning att göra det också.

Vi var inom beredningen eniga om att folkpensionen skulle höjas till det belopp, som här är nämnt, och jag för min del ansåg att det var detta som staten egentligen skulle engagera sig i genom att staten här skulle garantera för värdebeständigheten. Men inom beredningen blev man allmänt överens om att någon form av tilläggs pensionering var motiverad, och det gällde ju då att få fram ett förslag som ur olika synpunkter kunde vara acceptabelt. Jag får säga att den obligatoriska linjen med pensioner på löner upp till 30 000 kronor och med tillägg av folkpensionen, varigenom man i dagens läge skulle komma upp i pensioner på 19 500 kronor med garanterad värdebeständighet, väl är den linje som ger mest och den linje som alla löntagare, om man bara ser på pensionsbeloppen, skulle gå in för. Jag

skulle kanske också ha kunnat reflektera på en obligatorisk linje, men inte med den stora kostym som nu skurits till på en gång. Det kan jag redan nu tala om.

I detta läge var herrarna Aastrup, Ahlberg och Hydén inte intresserade av denna obligatoriska linje, utan de förutsatte att det skulle kunna skapas pensioner enligt flera olika system, som var likvärdiga med den obligatoriska linjen. Men varje sådant förslag måste komma att kosta lika mycket pengar i stort sett, om pensionerna skall bli lika bra — den saken är ju alldeles klar. Anledningen till att jag inte heller kunde gå med på en sådan linje var, att jag inte tror att samhället över huvud taget skulle kunna bära kostnaderna. Jag tyckte att det var en felaktig fördelning av våra resurser att först ge barnbidrag upp till 18 års ålder, och därefter pension efter 67 års ålder efter så stora mått, en ålder som många kanske inte upplever, men där det ordnas så att vederbörande kanske tjänar mer än under sin aktiva ålder. Under den långa tiden mellan 18 och 65 år får däremot var och en dra sig fram bäst han kan.

Jag tyckte att detta var en felaktig avvägning och därför har jag stannat för den linje, som bondeförbundet sedan också i huvudsak anslutit sig till. Vi får väl tillfälle, när propositionen en gång framlägges i detta ärende, att ytterligare diskutera dessa frågor.

Jag skall emellertid inte uppehålla mig längre vid denna fråga. Man har varit mycket uppbragt över formuleringen av frågorna, och jag är förvånad över att herr Ewerlöf, som annars är en lugn och sansad man, kunnat bli så upprörd över frågeställningarna. Vi har här ett utredningsförslag, vilket är svårt att läsa, om man skall läsa det från pärm till pärm, men vi har ju en sammanfattning. På sid. 181 finns det fem rader av följande lydelse: »Av beredningens övriga ledamöter förordar herrarna Aastrup, Ahlberg och Hydén, att ett system för frivillig påbyggnad av folkpensioneringen kommer till stånd genom försäkringar, som tecknas kollektivt — enligt

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

kollektivavtal eller andra kollektiva avslutningsplaner — eller individuellt.»

I denna sammanfattning på fem rader är ordet kollektivavtal nämnt, och alla kan ju förstå att skall man få fram pensioner, som är något så när likvärdiga med det obligatoriska systemets, måste man gå den vägen. Det är ungefär lika många rader i fråga nr 3, som ju är den längsta frågeställningen, men där har man tagit bort två tredjedelar av detta omstridda begrepp genom att bara nämna ordet kollektivavtal *en* gång, i slutet således på undångömd plats. I sammanfattningen är ordet nämnt tre gånger utan att någon av herrarna har reserverat sig mot detta.

Det där med omnämmandet av kollektivavtal är väl inte så farligt, ty det är alldeles naturligt att man måste gå den vägen för att tillnärmelsevis komma till samma resultat som med den obligatoriska linjen. Det finns 212 000 småföretagare som har upp till tre arbetare. Löneläget för dem är långt sämre än för flertalet löntagare och oerhört mycket sämre än för de löntagare som tjänar 30 000 kronor, men som ändå skall ha värdebeständiga pensioner. Dessa småföretagares årsinkomst ligger kanske ett par eller tre tusen kronor över vad deras bästa arbetare tjänar. Skulle den obligatoriska linjen eller avtalslinjen — som kostar lika mycket, om den skall ge samma pensioner — gå igenom, skulle det medföra att varje sådan företagare drabbades av så stora utgifter i fullfunktionsstadiet, att hans inkomstläge i många fall blev sämre än arbetarnas, om han inte kunde få högre priser och därmed öka sina inkomster. Det skulle ovillkorligen försvåra för dessa företagare att fortsätta sin rörelse. Vi har ju inte att räkna med bara ASEA och andra stora företag, utan som jag nyss sade finns det en mängd små företag som vi är beroende av, inte minst företag på landsbygden.

När man kommer upp till en folkpension, som är så pass hygglig som den föreslagna, har grunden för ålderdomsförsörjningen blivit tryggad. Hela frågan har därmed kommit i ett annat

läge. Arbetarna har fått en mera självständig ställning. De har det inte på något sätt sämre än många mindre företagare — de har till och med i många fall större fritid än dessa.

Varför skulle de inte kunna ta ut sin lön och betala pensionen med den? Jag förmodar att redan i dag, när det inte i större utsträckning är ordnat med pension för arbetarna, har deras organisationer i varje avtalsuppgörelse tagit ut vad som varit möjligt att ta ut. Det kommer man enligt min mening att göra i fortsättningen också. Sedan får arbetarna gå till posten eller vart de vill och betala sina pensionsavgifter själva. De får då också själva bedöma om de vill använda pengarna på detta sätt eller om de på annat sätt — varken staten eller andra skall ha något bekymmer för den saken — vill skaffa sig en viss inkomst på ålderns dar.

Det var i stort sett tankegången i mitt förslag. Herr Ohlon talade om att pensioneringen enligt vårt förslag också skulle kunna ordnas genom kollektivavtal. Men man får inte läsa så som vissa läser bibeln, utan man skall börja från början. I mitt särskilda yttrande står det, att jag av vissa skäl inte kan ansluta mig till obligatoriet och att jag inte heller kan ansluta mig till avtalslinjen, eftersom en sådan linje skulle leda till samma resultat. Men det är givet att om en grupp sammansluter sig och hos arbetsgivaren begär att få pensionsavgiften avdragen från lönen och inskickad till en pensionsinrättning, vill jag ju inte hindra den saken. Men det är mycket stor skillnad mellan detta och pensionering genom kollektivavtal. Redan nu vet vi att man håller på nätter och dagar för att förhandla om lönerna. Sedan vill man i dessa förhandlingar blanda in också pensionsfrågan. Avtalslinjen — eller vad linjen i frågan nr 3 skall kallas för — innebär ju att man skall stifta en lag, enligt vilken pensionsfrågan skall tas upp vid avtalsförhandlingar.

I avtalslinjen talar man också om att värdebeständigheten skall kunna ordnas bara genom en lagändring. Men när vi

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

har haft så svårt att hålla penningvärdet, borde vi då inte ha försökt hitta på den lagändringen för länge sedan!

Jag tror inte på att någon blivit så hårt trampad på tårna i denna fråga om kollektivavtal, och jag tycker inte att herr Aastrup och de andra behöver skämmas för den linjen. Detta är väl ändå den enda möjliga linjen för er om ni inte vill ta obligatoriet. Jag har sagt ifrån, och det står jag för liksom också bondeförbundet gör, men det är väl en stilla önskan som inte går i uppfyllelse, att när vi kommer ut och skall diskutera detta bör vi försöka lägga fram dessa frågor objektivt och låta dem, som eventuellt kommer att lyssna på oss, bedöma frågorna själva.

Jag tror, som sagt, inte att någon blivit så förfärligt trampad på tårna vid formuleringen av frågeställningarna. Det borde inte vara så förskräckligt svårt att skilja på tre olika principer — det är ju principerna vi röstar om — nämligen den obligatoriska eller lagfästa linjen, kollektivavtalslinjen och den fullt frivilliga linjen. Så enkelt är det alltihop, och jag tror att de flesta människor får möjlighet att klara ut detta och rösta på det som de anser bäst.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Jag har redan från början sagt ifrån att jag inte var intresserad av att diskutera pensionsberedningens förslag till pensioner i detta sammanhang. Jag har därför inte blandat mig i debatten på den punkten. Emellertid har ju bland annat kostnadsfrågan dragits upp, och där har det sagts av herr Mannerskantz, att det är klart att statens garanti för pensionernas värdebeständighet, när det gäller alternativ 1 och 2, kommer att kräva stora kostnader. Jag vill då säga, att detta beror helt och hållet på utvecklingen. Det finns ingenting i någotdera förslaget som innebär annan garanti än för värdebeständigheten. För den obligatoriska försäkringen är det kanske på sin plats att staten har sin uppmärksamhet riktad

härpå, eftersom avgifterna i viss utsträckning kommer att fastställas genom åtgärder av Kungl. Maj:t eller genom beslut i riksdagen. Låter det sig göra att täcka kostnaderna även för den eventuella penningvärdeförsämring, som kan inträffa under kommande år, så erfordras inga statsbidrag. Skulle utvecklingen visa sig bli svår att bemästra kan naturligtvis garantien kosta något.

Kostnaderna i övrigt för de olika förslagen har jag underlåtit att ta upp i detta sammanhang. Det är klart att den obligatoriska försäkringen kan kosta mera därför att den med stor sannolikhet kommer att bli effektivare, i varje fall på det sättet att den omsluter flera. Den frivilliga försäkringen kan dra mycket blygsamma kostnader om den inte vinner någon anslutning. Får den däremot samma anslutning som en obligatorisk försäkring kommer den att kosta mera, i varje fall från begynnelsen.

Jag kan hålla med om att man kan vara tveksam i fråga om beredningens förslag till finansiering exempelvis av den obligatoriska försäkringen, som ju i mycket stor utsträckning bygger på fördelningssystemet och därför är upplagd så att avgifterna från början är relativt små — de är inte alls försäkringsmässigt beräknade. Ändå samlas det ju ganska stora kapital. Förmånerna är däremot större än de försäkringsmatematiskt beräknade skulle ha varit, eftersom de under övergångstiden blir dubbelt så stora som de rätteligen bort vara. Det är klart att man kan hysa betänkligheter mot detta, men jag förmodar att beredningen har någon mening bakom sitt förslag. Man vill ge arbetsmarknaden tillfälle att växa in i systemet utan att det blir alltför påfrestande och att sedermera anpassa sig efter kostnader som är betingade av vad utbetalade pensioner kommer att kräva.

Herr Aastrup, tror jag, ville i fråga om obligatorisk och frivillig försäkring slå fast att Arbetsgivareföreningen har visat positivt intresse för denna fråga genom att framlägga ett förslag — jag förmodar det var detta som åsyftades — till en pensionering av sina anställda ar-

Lagförslag om folkomröstning i pensionsfrågan

betare, medan däremot Landsorganisationen visat sig relativt likgiltig. Ja, om herr Aastrup har något intresse för effekten av en frivillig försäkring, bör han läsa Arbetsgivareföreningens förslag. Jag är alldeles övertygad om att han då kommer att bli om inte likgiltig, så i varje fall överens med mig om att detta knappast kan vara grunden för en lösning av pensionsfrågan för de anställda. Först och främst bygger ju förslaget på en pensionsnivå som icke får överstiga det s. k. fria beloppet i folkpensionen, för närvarande 1 000 kronor för ensamstående och 1 500 kronor för gifta. Dessutom är ju rätten att intjäna pension utformad på det sättet, att de tre första anställningsåren icke ger någon pension. Sedan ger de tre nästkommande åren dubbel pension. Är man anställd hos en arbetsgivare i sex år har man alltså intjänat pensionsrätt för sex år. Men om man byter anställning vart tredje år tjänar man aldrig in någon pensionsrätt, eftersom denna beräkningsgrund skall gälla för varje företag man är anställd i.

Jag vill inte med detta ha sagt att inte det förslaget skulle kunnat bättras på och att det med en blygsam början skulle kunnat bli bättre resultat undan för undan. Men det har inte funnits någon anledning att visa alltför starkt intresse för detta blygsamma förslag i en tid, då vi gick och väntade på först den allmänna utredningens förslag och sedermera beredningens förslag.

Vidare vill jag till herr Ewerlöf säga några ord. Han riktade en fråga till herr Elowsson, hur socialdemokraterna skulle ha känt det om en knapp borgerlig majoritet dikterat formuleringen av deras fråga i en viktig sak. Detta kan man naturligtvis alltid fråga sig. Jag har inget annat svar att ge än att vi i regel har vår inställning betydligt klarare preciserad redan från början, varför det inte skulle ha funnits någon möjlighet att ställa till så stor förtret med någon omformulering. Här talar ju faktiskt allting för att man har kommit underfund med att bondeförbundets formulering av frivilligheten har blivit mera tilltalande än frivilligheten på avtalsbasis. Detta har

gjort att man har velat ge hela frågan en mera tilltalande formulering, som starkare kunde konkurrera i all synnerhet med bondeförbundets frivilliglinje. Nu vill jag understryka vad jag tidigare har sagt, att det finns så stora möjligheter före den 13 oktober för varje företrädare för de olika förslagen att förklara för de röstande vad man egentligen syftar till, att någon tveksamhet icke behöver råda när valsedeln avlämnas. Ettan, tvåan och trean kommer att vara klart åtskilda även i begreppen hos de röstande, när vi kommer fram till dagen för folkomröstningen.

Därför, herr talman, har jag ingenting ytterligare att tillägga utan förmenar att utskottets förslag är tillfredsställande.

Herr AASTRUP (fp):

Herr talman! För att det inte skall uppstå något missförstånd vill jag med anledning av herr Strands senaste anförande säga, att jag i beredningen framhållit att Arbetsgivareföreningens förslag av år 1954 inte kunde anses vara tillfredsställande. Vad som däremot vore av större intresse att få höra är, i det fall att det nu skulle visa sig att det övervägande antalet av svenska folket icke skulle vilja ha en obligatorisk tilläggsförsäkring, om herr Strand anser, att det förslag till frivillig tilläggsförsäkring, som utarbetats av allmänna pensionsberedningen och som återfinns i dess betänkande, möjligen skulle kunna tjänstgöra som grundval för förhandlingar?

Överläggningen ansågs härmed sluta, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sunne m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

Herr *Aastrup* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Sunne* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herrar *Aastrup* och *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 41.

Herr **EWERLÖF** (h) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Mot våra erinringar och varningar och mot våra röster har ett beslut nu fattats om vår fråga vid höstens folkomröstning, vilket åsidosätter den hänsyn som i en demokrati bör visas minoriteten i spörsmål av denna art.

Vi anmäler reservation mot vad vi anser vara ett maktövergripande av majoriteten och anhåller, att denna vår reservation måtte antecknas till kammarens protokoll.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Jag ber att få instämma med herr Ewerlöf.

I herr Ewerlöfs yttrande instämde vidare fru *Gärde Widemar* (fp), herrar *Aastrup* (fp) och *Englund* (fp), fröken *Andersson* (h), herrar *Lundström* (fp),

Ollén (fp) och *Söderquist* (fp), fru *Hamrin-Thorell* (fp) samt herrar *Alexanderson* (fp), *Birke* (h), *Osvald* (fp), *Sunne* (fp), *Eskilsson* (h), *Weiland* (fp), *Boman* (fp), *Ebbe Ohlsson* (h), *Mannerskantz* (h), *Hansson* (fp), *Yngve Nilsson* (h), *Åkesson* (fp), *Huss* (fp), *Hagberg* (h), *Edström* (fp), *Svärd* (h), *Spetz* (fp), *Nord* (fp), *Sveningsson* (h), *Kronstrand* (fp), *Anders Johansson* (fp), *Arrhén* (h), *Domö* (h), *De Geer* (fp), *Sundelin* (fp), *Lindblom* (fp), *Danmans* (fp), *Axel Andersson* (fp), *Uno Olofsson* (fp), *Ragnar Bergh* (h) och *Jacobsson* (fp).

Punkterna B—D

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1957/58 till statlig och enskild upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning samt till administration av denna jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 177, hade Kungl. Maj:ten, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 2 maj 1957, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om folkomröstning i pensionsfrågan, dels ock för budgetåret 1957/58 anvisa till Statlig upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning under femte huvudtiteln ett anslag av 1 000 000 kronor, till Enskild upplysningsverksamhet vid 1957 års folkomröstning under femte huvudtiteln ett anslag av 6 000 000 kronor samt till Administration av 1957 års folkomröstning under elfte huvudtiteln ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

Propositionen hade, i vad den gällde lagförslaget, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet. I öv-

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

rigt hade propositionen hänvisats till statsutskottet.

Enligt vad departementschefen till statsrådsprotokollet anført borde ansvaret för den statliga upplysningsverksamheten åvila en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd, bestående av sju personer (folk-omröstningsnämnden). Det borde åligga denna nämnd att dels själv bedriva objektiv upplysningsverksamhet i pensionsfrågan och dels medverka till att ett centralt organ skapades för var och en av de tre meningsriktningar, som omfattade de förslag omröstningen avsåge. Vad anginge den objektiva upplysningsverksamheten borde nämnden utarbeta en broschyr, vari förslagens huvudsakliga innebörd och motiveringarna för de olika förslagen redovisades. Denna broschyr borde tryckas på statens bekostnad och distribueras till allmänheten på lämpligt sätt. På omröstningsdagen borde broschyren hållas tillgänglig i lämpligt antal exemplar vid omröstningslokalerna. Det statliga anslaget till de olika meningsriktningarnas propaganda borde fördelas lika mellan dessa tre riktningar och ställas till förfogande för de centrala organ som bildades för propagandaverksamheten. Denna verksamhet kunde bedrivas i många former, t. ex. genom flygblad, affischer, film, annonser, föredrag och offentliga möten. Nämnden borde fortlöpande kontrollera, att de statliga bidragen användes för behörigt ändamål.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ewerlöf* och *Ohlön* (I: 553) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hjalmarson* (II: 674), hade, såvitt nu var i fråga, hemställts,

dels att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att folkomröstningsnämnden borde bestå av nio ledamöter, varav tre opartiska, och att de som stode bakom de olika alternativen själva skulle få utforma kommentarerna var och en till sitt förslag i den av folkomröstningsnämnden utgivna broschyren och att ett lika stort utrymme i broschyren borde tilldelas var och en av dem;

dels ock att Kungl. Maj:ts förslag att till Enskild upplysningsverksamhet vid 1957 års folkomröstning skulle anvisas 6 000 000 kronor måtte avslås.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) beträffande folkomröstningsnämndens sammansättning i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 553 och II: 674, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad utskottet i utlåtandet anført;

b) avslå i motionerna I: 553 och II: 674 framställt förslag beträffande utarbetandet av statlig broschyr i folkomröstningsfrågan;

c) till Statlig upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning för budgetåret 1957/58 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 000 000 kronor;

d) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 553 och II: 674, såvitt nu vore i fråga, till Enskild upplysningsverksamhet vid 1957 års folkomröstning för budgetåret 1957/58 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 6 000 000 kronor;

e) till Administration av 1957 års folkomröstning för budgetåret 1957/58 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat följande:

»I likhet med departementschefen anser utskottet att ansvaret för den statliga upplysningsverksamheten bör åvila en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd (folk-omröstningsnämnden). Beträffande nämndens sammansättning har i propositionen icke ut sagtts annat än att den bör bestå av sju personer. Utskottet ansluter sig i denna fråga till motionärernas förslag, att antalet ledamöter i nämnden bör ökas till nio, av vilka tre bör vara opartiska och övriga till lika antal bör representera de olika meningsriktningarna.

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

Genom denna sammansättning av nämnden vinnes enligt utskottets mening ökad garanti för en objektiv utformning av innehållet i den broschyr, som enligt propositionens förslag skall utarbetas av nämnden. Att därjämte låta var och en av meningsriktningarna själv utforma kommentarerna i broschyren till de olika förslagen i omröstningsfrågan synes utskottet varken erforderligt eller lämpligt. Utskottet avstyrker därför motionerna i denna del.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Ohlon, Sundelin, Ragnar Bergh, Jacobsson, Skoglund* i *Doverstorp, Malmborg* och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herrar *Cassel, Gustafsson* i *Skellefteå* och *Nelander* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under b och d hemställa, att riksdagen måtte

b) beträffande utarbetandet av statlig broschyr i folkomröstningsfrågan med bifall till motionerna I: 553 och II: 674, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

d) med bifall till motionerna I: 553 och II: 674, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett anslag av 6 000 000 kronor till Enskild upplysningsverksamhet vid 1957 års folkomröstning.

I reservationen hade bland annat föreslagits, att det senare av de båda nyss återgivna styckena i utskottets motivering skulle avfattas sålunda:

»Även oavsett denna sammansättning av nämnden anser utskottet det lämpligt att, såsom motionärerna föreslagit, i den broschyr som skall utgivas genom nämndens försorg de som står bakom de olika alternativen i omröstningsfrågan själva får utforma kommentarerna därtill och att ett lika stort utrymme i broschyren därvid tilldelas var och en av meningsriktningarna. Utskottet föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet nu anför.»

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! I propositionen om folkomröstningen ingår förslag, som varit remitterade till statsutskottet. Det gäller en nämnd, som skulle bestå av sju personer och ha ansvaret för den statliga upplysningsverksamheten.

Vi har i en motion hemställt om att antalet opartiska personer i denna nämnd skulle ökas från en till tre och att nämnden alltså skall bestå av nio personer. Därigenom skulle ett större inflytande beredas opartiska personer och risken med att ha partirepresentanter insatta i nämnden skulle undanröjas genom att de opartiska representanterna får det avgörande inflytandet vid eventuella tvistigheter. Utskottet har tillstyrkt denna del av vår motion, och jag ber att få uttala mitt tack därför.

I propositionen har också begärts en summa av sex miljoner kronor, två miljoner att ställas till förfogande för envar av de tre meningsriktningarna för propaganda i samband med folkomröstningen. Vi har redan vid föregående tillfällen av principiella skäl tagit avstånd ifrån anslag av denna natur. Vi menar, att upplysningsverksamhet ändå kommer till stånd och att denna säkerligen får en så stor omfattning, att den täcker det föreliggande behovet. Det är ju meningen att nämnden genom statens försorg skall utge en skrift. Det skall förekomma tidningsdebatter, radioprogram o. s. v. Vi har yrkat avslag på detta anslag om sex miljoner kronor. Vi menar att pengarna kunde användas på ett bättre sätt.

Med avseende på punkten d i utskottets hemställan ber jag att få yrka bifall till vad som här säges i reservationen.

Vi har dessutom framställt ett krav på att var och en av meningsriktningarna själv skulle få utforma kommentarerna i den statliga broschyren rörande de olika förslagen i omröstningsfrågan. Utskottet har dock ansett, att detta varken är erforderligt eller lämpligt och har därför avstyrkt motionerna. Även beträffande punkten b i utskottsutlåtandet ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som innebär ett bifall till motionerna under denna punkt.

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

Herr BERGM, RAGNAR, (h):

Herr talman! Vi är som bekant överens om att genom en såvitt möjligt objektivt hållen broschyr bereda medborgarna tillfälle att få reda på vad denna omröstning sakligt gäller. Vi är väl också överens om att det är naturligt att den möjligheten beredes medborgarna när de på detta sätt har att besvara frågor, som från statsmakternas sida skall framställas.

Med den propaganda som i propositionen och i utskottsutlåtandet kallas för enskild upplysningsverksamhet förhåller det sig inte på det viset. Vi har menat att det här föreligger starka principiella skäl för det avslagsyrkande, som vi har framställt. Den principiella ståndpunkten skulle jag för mitt vidkommande kort och gott vilja formulera på så sätt, att jag inte anser det riktigt att staten vare sig bekostar eller över huvud taget ekonomiskt understöder vad som är att betrakta som partipolitisk propaganda.

Ingen kan väl bestrida, att omröstningsfrågan allaredan är ganska inpyrd med partipolitiska värderingar. Renodlar man frågeställningen ur den synpunkten har man rätt att säga, att vi på den ena sidan har den socialistiska grupperingen. Där vill man i överensstämmelse med försörjningsstatens grundsatser ytterligare utveckla det allmänna som ett slags clearinginstrument då det gäller medborgarnas arbetsförtjänster. Där vill man, genom att skapa en våldsam stor fond, i överensstämmelse med den socialistiska åskådningen skaffa sig ett avgörande inflytande på näringslivets kapitalförsörjning.

På den andra sidan har vi den borgerliga motpolen, där man i överensstämmelse med borgerlig grundsyn vill hålla staten borta så långt det är möjligt, sedan medborgarnas mest angelägna levnadsbehov är tillfredsställda.

Så har vi också någonting som gör anspråk på att kallas ett tredje alternativ. Ser jag frågan mot bakgrunden av de principiellt avgörande uppfattningar, som jag har skisserat, måste jag erkänna min oförmåga att begripa om detta alternativ är ett *både och* eller ett *varken*

eller. Påtagligt är att de partipolitiska anknytningarna i denna fråga är omisskänneliga. Skulle det behövas något ytterligare argument för att så är fallet räcker det med att hänvisa till att den värdering, som medborgarna kommer att göra av de olika frågornas innebörd, måste influeras av deras allmänna politiska uppfattning. Det är vidare självklart, att propagandan för de olika meningsriktningarna måste knyta an till den olika grundsynen. Därmed får väl ändå anses bevisat, att denna fråga är så bemängd med partipolitik som gärna tänkas kan.

Därmed återkommer jag till frågan huruvida det kan anses riktigt, att staten engagerar sig här. Vi är, såsom herr Ohlson nysst utvecklade, överens om att vi genom en objektivt hållen broschyr skall se till att medborgarna får reda på vad saken gäller. Men att gå därutöver, att blanda sig i själva åsiktsbildningen, är såvitt jag förstår att på ett obehörigt sätt ingripa i den fria åsiktsbildningen.

Jag har under dagens debatt lagt märke till en egendomlig glidning i motiveringen. Man talar om den upplysningsverksamhet som skall ombesörjas genom denna broschyr, och man talar om den enskilda upplysningsverksamheten. Man motiverar båda med behovet av upplysning i dessa ganska komplicerade ting. Redan uppdelningen av denna upplysningsverksamhet vittnar om att man är på det klara med att det är fråga om olika slags upplysning. Vore det inte mera realistiskt att utan vidare erkänna, att vad man här kallar enskild upplysningsverksamhet är propaganda.

Vi är på ett annat område mycket noggranna här i landet. Det gäller den religiösa åsiktsbildningen. Där skall vi numera i våra med statsmedel bekostade eller understödda undervisningsanstalter begränsa oss till att tillhandahålla material och frågeställningar. Men då det gäller denna fråga, som ytterst har att göra med hur vi ser på samhället i förhållande till den enskilda människan, är vi ingalunda så noggranna. Enligt propositionen och utskottsmajoriteten skall statsmedel nu användas för att understödja

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

åsiktsbildning av de diametralt motsatta slag, som det här var fråga om. Man kan inte invända att det är i båda de motsatta uppfattningarna plus den tredje ståndpunkten, som åsiktsbildningen på detta sätt skall främjas. Det avgörande är att staten genom att ställa medel till förfogande främjar propaganda. Man kan alltså inte invända att genom förslaget både socialistisk och borgerlig propaganda understödes. Det avgörande för mig är att staten inte bör blanda sig i åsiktsbildningen alls.

En annan sak är om enskilda vill söka påverka varandra eller om någon grupp vill göra det. Det tillhör våra medborgerliga rättigheter. Det är artskilt från en inblandning från statens sida.

Den principiella grundsyn, som jag har på denna fråga och som alltså innebär, att staten bör hålla sig fjärran från inblandning i den fria åsiktsbildningen i frågor av det slag, som det här fråga om, leder mig fram till att jag inte kan finna annat än att de anspråk på anslag, som regeringen nu ställer, icke låter sig förena med i varje fall min åsikt om demokrati. Det är denna principiella syn, som har varit avgörande för mig. Därtill kommer de skäl, som herr Ohlon redan har anfört.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få tillstyrka bifall till det yrkande, som herr Ohlon nyss framställde.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Det framgår ju av utskottsutlåtandet, att utskottet har tillstyrkt bifall till de båda oppositionspartiernas motioner när det gäller upplysningsnämndens sammansättning. Jag vill inom parentes säga till herr Ohlon, att även om han läser propositionen mycket noga, så kan han inte där finna någonting om att det skall vara en opartisk ledamot i denna nämnd. Det står bara att nämnden skall bestå av sju ledamöter. Man har väl då tänkt sig att denna nämnd skulle bli ungefär likadan som den, vilken ledde upplysningsverksamheten inför omröstningen om höger-

trafiken. Vi har nog också i arbetet inom utskottet gått ut ifrån att nämnden var tänkt på det sättet, att däri skulle sitta en opartisk ledamot, som väl kanske då skulle bli ordförande. Men det finns, som sagt, ingenting i propositionen om detta.

Utskottet har nu som sagt tillstyrkt motionerna om att i nämnden skall ingå tre opartiska ledamöter, varjämte de tre olika meningsriktningarna skall få vardera två ledamöter. Därest utskottets utlåtande godkännes av riksdagen innebär detta ett bestämt direktiv från riksdagens sida om nämndens sammansättning.

Utskottet har inte ansett sig böra yttra sig om nämndens uppgifter, då vi inte funnit de antydningar som finns i propositionen ge anledning till någon erinran.

Det säges i propositionen, att nämnden dels själv skall anordna en särskild upplysningsverksamhet och dels omhändertaga medelsanvisningen för den enskilda upplysningsverksamheten, granska hur dessa medel används etc. På den punkten betonar utskottet, att denna granskning bör göras så enkel som möjligt utan att den brister i effektivitet. Utskottet gör detta uttalande därför att motsvarande granskning vid folkomröstningen om högertrafiken var så minutiös, att den kanske kostade mer än vad man vann. Vi har därför velat understryka, att det vore tacknämligt om man denna gång kunde få till stånd en förenkling av granskningen.

Nämnden skall också såsom berörts i motionerna handha redigeringen av den statliga upplysningsbroschyren. Det är, herr talman, på denna punkt som meningarna börjar gå isär. Vi hade nog från början i utskottet hoppats, att när vi biträdde motionerna om att utöka den objektiva och opartiska delen av nämnden, skulle vi också kunna vinna gehör för den tanken, att det inte skulle förekomma några partsinlagor i den statliga upplysningsbroschyren. Motionärerna önskar att man först skall skriva en opartisk och objektiv avhandling i broschyren om vad folkomröstningen gäller. Sedan skall de olika meningss-

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

riktningarna, enligt motionärernas förslag, få var sitt kapitel.

Jag är inte lärare eller pedagog, men nog tycker jag att det skulle verka ganska egendomligt om man säger att det är en broschyr som redigerats av en opartisk nämnd och läsarna sedan skulle finna tre kapitel, där varje meningsriktning fått använda sitt skrivsätt och sina stilarter för att utveckla sina respektive synpunkter. Jag tror att det i så fall skulle bli svårt att övertyga svenska folket om att det är fråga om en objektiv framställning. Vi torde därför stå på saklig grund när vi från vår sida hävdar, att nämnden bör inskränka sig till att redigera den opartiska upplysande broschyren och att det sedan får bli de olika meningsriktningarnas egen sak att i särskilda broschyrer bedriva den upplysningsverksamhet som man på olika håll kan önska. Utskottet har därför avstyrkt motionerna i denna del.

Högerns och folkpartiets motionärer vill sedan inte vara med om att anslå några pengar till den enskilda upplysningsverksamheten. De medel, som här begärs, är såsom framgår av propositionen och utskottets utlåtande sammanlagt 8 miljoner kronor. Det är först en miljon kronor till den statliga upplysningsverksamheten, och där kommer väl den omtalade broschyren att ta de mesta pengarna. Sedan är det 6 miljoner kronor till enskild upplysningsverksamhet. Slutligen är det en miljon under elfte huvudtiteln, för övrigt i form av förslagsanslag, för att bekosta administrationen vid omröstningen.

Oppositionen vill nu inte bevilja de 6 miljoner kronorna. Herr Bergh utvecklade mycket värtaligt reservanternas synpunkter och sade, att staten inte skall betala pengar till propaganda. Jag fick faktiskt av herr Berghs anförande det intrycket, att herr Bergh är främmande för tanken att propaganda kan bedrivas från sakliga utgångspunkter och på saklig grund. I mitt stilla sinne undrade jag om det är erfarenheter från det egna partiet som här ligger bakom herr Berghs inställning, men det låter jag vara osagt.

Visst är det möjligt att ha sakliga utgångspunkter för propaganda! Utskottsmajoriteten anser att det, om statsmakterna beslutar anordnandet av folkomröstningar, också är nödvändigt att staten ställer medel till förfogande för denna upplysningsverksamhet. Vi är övertygade om att staten denna gång, liksom andra gånger då man beslutar anordna folkomröstningar, måste släppa till pengar för att medborgarna skall kunna bibringas upplysning om vad folkomröstningen gäller. Erfarenheten i framtiden får visa om man behöver ändra på organisationen och formerna, men för närvarande har man inte tänkt sig någonting annat än en uppläggning enligt i stort sett samma linjer som följdes vid folkomröstningen om högertrafiken.

Det är rätt intressant att se hur olika uppfattning man har på denna punkt. Företrädarna för motionärerna, herrar Ohlon och Bergh, har gått emot tanken att staten här skall ge något anslag. De representerar båda den tredje frågan i den blivande folkomröstningen. De lär nu ha kommit överens om vem de skall ha till ordförande i sin propaganda- och upplysningsverksamhet, och det lär vara generaldirektör Bexelius. Jag brukar ibland läsa Svenska Dagbladet, och där såg jag häromdagen en intervju med generaldirektör Bexelius, där han säger följande: »Det föreligger inga hinder för folkomröstningskommittén att ta emot statens anslag för sin verksamhet. Pengarna går inte till något politiskt parti utan till en opartisk upplysningsverksamhet. Där går skillnaden», säger han.

Ni får väl göra upp med er ordförande, hur ni vill ha det, ty jag har inte sett vare sig i propositionen eller i utskottsutlåtandet, som jag kanske kan litet bättre, att det är något tvång att ta emot de här pengarna. Vi som företräder den andra linjen kommer att ta emot pengarna, och vi skall använda dem väl, men om ni inte vill bedriva någon propaganda för dessa statens pengar, blir det er sak. Generaldirektör Bexelius, som ni har korat till ordförande, är emellertid beredd att ta emot pengarna, och vi får väl se vem som vinner. Det skall bli

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

mycket intressant, men det är, som sagt en uppgörelse som kammaren inte behöver lägga sig i.

Med dessa ord har jag, herr talman, bara velat belysa, hur komplicerad även denna fråga om pengarna kan bli. Men vi från utskottsmajoritetens sida är övertygade om att vi står på en sakligt stark grund, när vi tillstyrker Kungl. Maj:ts proposition om medelsanvisningen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTSON (bf):

Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i herr Karlssons i Munkedal anförande, men herr Berghs inlägg i denna debatt ger mig anledning till några reflexioner. I första hand inlät sig herr Bergh på vissa ideologiska förklaringar om den socialistiska och den borgerliga uppfattningen och antydde därvid att det fanns en tredje ståndpunkt som han för sin del inte förstod. Det är egendommeligt, att man i vår moderna tid alltid skall sätta en -ism i slutet av beteckningen för en ideologisk åskådning för att man skall förstå att det rör sig om en politisk åskådning. Jag trodde att detta var förlegat och att man numera skulle förstå att man kan arbeta efter andra linjer.

Beträffande detta anslag på 6 miljoner, som herr Bergh anser inte skulle utgå, kan man fråga sig: Varför anordnas en folkomröstning? Det finns väl närmast två orsaker. Den ena skulle väl vara att man ville avlyssna folkstämningen litet oftare än de allmänna valen ger möjlighet till, den andra att en fråga kan vara av sådan natur, att den inte delar upp människorna i partier utan skär igenom partierna. Det sista är väl en av orsakerna till att man skall företa en omröstning i den fråga det här gäller, och eftersom herr Berghs parti liksom folkpartiet varit angeläget om att få en folkomröstning, så är det förvånande att en företrädare för ett av dessa partier så intensivt bemödar sig om att linjera upp detta som en partipolitisk

fråga. Jag skulle tro att omröstningen inte blir utpräglat partipolitisk utan att många människor kommer att rösta för de olika alternativen, utan att deras uppfattning därför helt överensstämmer med det partis, som fört fram alternativet. Och då finns det all anledning att också lämna lika stort anslag för upplysningsverksamhet om det alternativ, som högern och folkpartiet har fört fram och som ordföranden i deras kommitté har sagt bör bedrivas.

Jag hade också tagit fram detta klipp av generaldirektör Bexelius' uttalande, och jag ber bara att få understryka hans uppfattning, att det inte på något sätt är något fel, att pengar från statens sida användes för att sprida en saklig upplysning.

Jag ansluter mig helt till utskottets yrkande.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag räknar i likhet med herr Bengtson med att omröstningens resultat inte helt kommer att följa partilinjer, men detta innebär inte att denna fråga i och för sig inte skulle vara partipolitiskt skiljande. Vi har en socialistisk politik här i landet, som länge har camouflerats med socialpolitiska motiveringar. I den mån som det camouflaget förlorar sitt värde och det socialistiska grunddraget framträder tydligare finns det ökade möjligheter att räkna med att man även i det här fallet kommer att ansluta sig till den borgerliga grundsyn som många socialdemokrater i grunden torde ha.

Nu vill herr Bengtson som den man han är protesterar en smula mot att det här skulle vara fråga om bara två verkligt motsatta ståndpunkter, den ena socialistisk, som företräder den obligatoriska linjen, och den andra borgerlig, som företrädes av högern och folkpartiet. Det måste vara angeläget för herr Bengtson att försöka suddas ut den gränsen; varför behöver jag inte säga.

Men innan herr Bengtson fortsätter det resonemanget gjorde han kanske klokt i att analysera förslagen och se ef-

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

ter, om det inte är som jag säger, att vi här har två motpoler. Om folk skulle få de skiljelinjerna utsuddade, skulle det väl vara i herr Bengtsons intresse men inte i redans och klarhetens.

Jag vill sedan vända mig till min vän herr Karlsson i Munkedal. Han protesterar mot att man i den här nämnden skulle låta de olika ståndpunkternas företrädare kommentera sina frågor, eftersom han menar att detta skulle strida mot att upplysningsbroschyren skulle vara objektiv. Jag är inte riktigt säker på att detta är den riktiga slutsatsen. Det är till fördel för objektiviteten, att det finns tre opartiska skribenter, om några sådana över huvud taget står att uppleta. Men enligt mitt sätt att se är det större garanti för objektivitet, om man genom denna tillåtelse för de olika meningsriktningarna att kommentera sina frågor faktiskt utövar ett starkt tryck på dem samtliga att vara så objektiva som möjligt. Det är vad som skiljer vår syn på den frågan.

I övrigt gjorde sig nu också herr Karlsson såvitt jag förstår skyldig till samma glidning i motiveringen som jag tidigare påtalat. Herr Karlsson gav resonemanget en tillspetsad form, då han ironiserade med tanken att vi inte skulle kunna tänka oss en propaganda som utgick ifrån sakliga utgångspunkter. Vad som är det viktiga här är ju att det blir den politiska grundsynen som avgörande kommer att influera på värderingarna. Därmed följer också att vars och ens bedömning av de olika förslagen måste komma att påverkas av ens inställning till frågan, om staten bör ta hand om allting, ta hand om våra pengar och sedan dela ut dem åt oss, eller om vi, såsom enligt borgerlig åskådning, bör få sköta oss själva i största möjliga utsträckning. Det är ju värderingarna som är avgörande för åsiktsbildningen. Här kan man inte resonera fullkomligt rationellt, som om det gällde att lösa ett matematiskt problem, utan den syn, som man har på dessa ting, måste påverka värderingarna, och denna åsiktsbildning bör staten enligt min mening inte lägga sig i. Har man funderat aldrig så litet

över åsiktsbildningens psykologi, vet man att åsiktsbildningen inte i tillnärmelsevis den utsträckning, som folk kanske i allmänhet tror, sker efter rationella grunder, utan här är det helt andra faktorer som spelar en större roll. Sådant bör efter min mening de enskilda medborgarna få klara själva.

Det är också — jag framhåller det igen — ett rätt ologiskt resonemang att å ena sidan tala om den objektiva broschyren och å andra sidan om den allmänna upplysningsverksamheten och såsom motivering för bägge tala om behovet av upplysningsverksamhet. Det ena blir kanske så objektivt som det står i mänsklig makt att göra det. Det andra gäller värderingsfrågor, som visserligen har med upplysning att göra men där värderingarna mera träder i förgrunden.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Det är kanske inte så mycket att yttra om vad herr Bergh nu anförde, men en sak vill jag gärna säga. Herr Bergh hävdar med sådan bestämdhet, att man i broschyren dels borde ha en objektiv framställning, dels borde låta varje part få göra sina kommentarer. Det skulle alltså bli ungefär som i vår barndoms katekes. Först skulle själva texten komma och sedan »Vad är det?». Jag måste nog i likhet med herr Gustaf Karlsson säga, att detta säkert i stor utsträckning skulle förbrylla de röstande. Om det nu skall vara en objektiv upplysning, som den nämnd vilken skall tillsättas skall meddela, så bör det väl inte bifogas en tolkning, där varje part tolkar det hela på sitt sätt.

Herr Bergh förklarade med en viss skärpa att det går en skiljelinje mellan å ena sidan frihet och å andra sidan socialism. Det skulle alltså vara socialism, om de anställda får en lagfäst tjänstepension! Då kommer således herr Bergh att vara ett offer för denna förhatliga socialism, när han i egenskap av statstjänare uppbär sin tjänstepension.

Herr SVÄRD (h):

Det är mig, herr talman, alldeles obekant, hur katekesen såg ut på herr An-

Anslag till upplysningsverksamhet m. m. vid 1957 års folkomröstning

derssons tid. På min tid var den emellertid inte så utformad, att var och en skrev »Vad är det?», utan då fick man snällt lära sig det »Vad är det?» som Martin Luther en gång hade skrivit.

Vad herr Andersson tydligen önskar i detta sammanhang är icke endast att oppositionen skall finna sig i det »Bud», som regeringen skriver för den, den skall också finna sig i det »Vad är det?» som regeringen skriver för den.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Sannolikt har väl både herr Svärd och jag läst samma katekes, men vi skall nu inte tala om hur den såg ut — den var bedrövlig nog när vi läste den en gång.

Här har tidigare sagts i dag, bl. a. av herr Axel Strand, att innan svenska folket i oktober går att rösta, så lär detta folk vara uppläst om vad var och en av de tre linjerna innebär. Skulle man emellertid i en s. k. objektiv broschyr komma med ett påhäng av vad varje part anser, så förlorar ju den broschyren i värde som objektiv upplysning. Att varje part skulle få ge sin framställning av »Vad är det?» tycker jag skulle innebära en ganska underlig upplysningstjänst. Jag tror att till och med herr Svärd skulle kunna instämma i det.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående varje punkt av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten a hemställt.

I fråga om punkten b, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande punkt i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yr-

kanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 130 punkten b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande punkt i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 40.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten c hemställt.

Därpå gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de beträffande punkten d förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande punkt i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 130 punkten d, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande punkt i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 40.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten e hemställt.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkten 108 av nionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 3 januari 1957, föreslagit riksdagen att

dels till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 168 000 000 kronor,

dels lämna utan erinran vad i propositionen anförts beträffande användningen av de medel, som under regleringsåret 1957/58 inflöte genom upptagande av införselavgifter ävensom av andra i samband med jordbruksregleringen in-

flutna eller under sagda regleringsår inflytande avgiftsmedel,

dels lämna utan erinran vad i propositionen föreslagits i fråga om statens jordbruksnämnds clearingkassor för fettvaror och kolonialvaror,

dels godkänna vad i propositionen föreslagits beträffande regleringen av skörde-skador å 1957 års skörd.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 22 mars 1957 avlåten proposition, nr 147, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att höja maximum för det statliga pristillägget för hampfiber av 1956 och senare års skördar från 75 till 90 öre för kilogram spinnbar vara,

dels medge Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för stöd åt odlingen av oljelin, spånadslin och hampa under regleringsåret 1957/58 i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen,

dels medge, att av det å riksstaten för budgetåret 1956/57 under nionde huvudtiteln anvisade reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område finge för gratifikationerna till personalen vid linberedningsverken i Växjö och Mellansel i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivits i propositionen, tagas i anspråk ett belopp av högst 283 000 kronor,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den omläggning av importskyddet för konstister m. m., som angivits i propositionen,

dels medge, att av det å riksstaten för budgetåret 1956/57 under nionde huvudtiteln anvisade reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett belopp å 500 000 kronor finge av Kungl. Maj:t ställas till statiska centralbyråns förfogande för att möjliggöra en utvidgning av den objektiva skördeuppskattningen i huvudsaklig

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 155 av herr *Nord* m. fl. och II: 192 av herr *Rimås* m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta, att förmalningsavgift från och med den 1 september 1957 icke skulle utgå vid sådan förmalning av brödsäd, som verkställdes mot lön för tillgodoseende av odlares eget hushåll;

2) de likalydande motionerna I: 156 av herr *Nord* m. fl. och II: 183 av herr *Johnsson* i Kastanjegården m. fl., vari yrkats, att riksdagen skulle bemyndiga Kungl. Maj:t att av det disponibla överskottet i fettregleringskassan på beräknade 8 miljoner kronor använda 5 miljoner kronor till täckande av kostnader hos Sveriges export- och importförening för ägg och att återstoden, 3 miljoner kronor, skulle tillgodoföras inkomsttiteln Diverse inkomster: Övriga diverse inkomster;

3) de likalydande motionerna I: 342 av herr *Franzén* och II: 417 av herrarna *Ahlsten* och *Hansson*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta, att riktspriset för hamphalm skulle fastställas till 17 öre per kilogram samt att det statliga pristillägget till stöd åt hampodlingen skulle maximeras till en krona per kilogram spinnbar fiber;

4) de likalydande motionerna I: 494 av herr *Johansson*, *Rune*, och herr *Karlsson*, *Fritiof*, samt II: 628 av herr *Persson* i Växjö m. fl., vari yrkats, att riksdagen skulle besluta, att gratifikation skulle tillerkännas dem, som varit anställda vid linberedningsverken i Växjö och Mellansel tre år eller därutöver, med 100 kronor för varje påbörjat halvår av anställningstiden och att sådan ersättning i fall, då gratifikationsberättigad person avlidit före utbetalningen av gratifikationen, skulle tillerkännas den avlidnes maka (make);

5) II: 636 av herr *Sundelin*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna, att arbetsmarknadsstyrelsen alltjämt borde sträva efter att lokalisera en ny industri till Mellansel i det nedlagda linberedningsverkets lokaler.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 342 och II: 417, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att höja maximum för det statliga pristillägget för hampfiber av 1956 och senare års skördar från 75 till 90 öre för kilogram spinnbar vara;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 342 och II: 417, såvitt nu vore i fråga, medge Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för stöd åt odlingen av oljelin, spånadslin och hampa under regleringsåret 1957/58 i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som i utlåtandet angivits;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 494 och II: 628, medge, att av det å riksstaten för budgetåret 1956/57 under nionde huvudtiteln anvisade reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område finge för gratifikationer till personalen vid linberedningsverken i Växjö och Mellansel i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i utlåtandet angivits, tagas i anspråk ett belopp av högst 283 000 kronor;

B. att motionen II: 636 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, medge, att av det å riksstaten för budgetåret 1956/57 under nionde huvudtiteln anvisade reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett belopp å 500 000 kronor finge av Kungl. Maj:t ställas till

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

statistiska centralbyråns förfogande för att möjliggöra en utvidgning av den objektiva skördeuppskattningen i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som i utlåtandet angivits;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område å riksstaten för budgetåret 1957/58 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 168 000 000 kronor;

3) avslå motionerna I: 155 och II: 192;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den omläggning av importskyddet för konstister m. m., som i utlåtandet angivits;

5) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, lämna utan erinran vad i utlåtandet anförts beträffande användningen av de medel, som under regeringsåret 1957/58 inflöte genom upptagande av införselavgifter, ävensom av andra i samband med jordbruksregleringen influerna eller under sagda regleringsår inflytande avgiftsmedel;

6) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 156 och II: 183, lämna utan erinran vad i utlåtandet föreslagits i fråga om statens jordbruksnämnds clearingkassor för fettvaror och kolonialvaror; samt

7) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, godkänna vad i utlåtandet föreslagits beträffande regleringen av skörde-skador å 1957 års skörd.

Reservationer hade anförts

1. av herrar *Franzén, Gustafson* i Dädesjö och *Lindström*, vilka ansett, att utskottets yttrande angående motionerna I: 494 och II: 628 bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A 3 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 494 och II: 628, medge, att av det å riksstaten för budgetåret 1956/57 under nionde huvudtiteln anvisade reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets

område finge för gratifikation till personalen vid linberedningsverken i Växjö och Mellansel i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i reservationen angivits, tagas i anspråk ett belopp av högst 283 000 kronor;

2. av herrar *Nord, Franzén, Uno Olofsson* och *Antby*, vilka ansett, att utskottets yttrande rörande motionerna I: 155 och II: 192 bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C 3 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 155 och II: 192, besluta, att förmalningsavgift från och med den 1 september 1957 icke skulle utgå vid sådan förmalning av brödsäd, som verkställdes mot lön för tillgodoseende av odlares eget hushåll;

3. av herrar *Nord, Franzén, Antby* och *Ahlsten*, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande motionerna I: 156 och II: 183 bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under C 6 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 156 och II: 183, besluta, att behållningen i statens jordbruksnämnds clearingkassor för fettvaror och kolonialvaror skulle disponeras på sätt i reservationen förordats.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten A överläggningen skulle få omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten A

Herr NORD (fp):

Herr talman! Till jordbruksutskottets utlåtande nr 31, som kammaren nu skall ta ställning till, är fogade två reservationer, betecknade med nr 2 och 3, där jag står som första namn. I reservationen nr 2, som gäller förmalningsavgiften vid löneförmalning för jordbrukarens eget hushåll, yrkas att denna avgift skall upphöra från och med den 1 september innevarande år.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Frågan om förmalningsavgiften är ingen ny fråga. Den har, såsom kammarens ledamöter säkert känner till, varit uppe till debatt varje år under senare tid. Att den kommer igen på detta vis är efter år, beror på att stora grupper av landets jordbrukare, framför allt de mindre jordbrukarna, anser denna förmalningsavgift i högsta grad orättvis. Dessa mindre jordbrukare, vilka i regel inte odlar mer brödsäd än som förbrukas inom det egna hushållet, har svårt att inse varför de skall vara med om att finansiera exporten av det överskott av brödsäd, som produceras vid de spannmålsodlande jordbruken. Småbruket får dock vara med om att genom importavgifter på fodersäd stödja priset på dessa varor, som småbrukarna i stor utsträckning är köpare av. Småbrukarna är som sagt emot att förmalningsavgift skall utgå för den brödsäd, som förmales för det egna hushållet, och de följer med uppmärksamhet diskussionen angående denna fråga.

Det är också en annan näringsgren som har intresse av dessa frågor, nämligen bygdekvarnarna. Dessa kvarnar har blivit ställda i en ekonomiskt sett och även på annat vis besvärlig situation därigenom att de skall uppbära och indriva förmalningsavgifter. Nu vet vi, att denna förmalningsavgift spelar mycket liten roll när det gäller gränsskyddet för vårt jordbruk; de medel som flyter in är så små, att de i stort sett inte betyder någonting. Förra året var dåvarande jordbruksminister Norup nere i Skaraborgs län och talade vid ett sammarmöte, som småbrukarna där hade anordnat. Han sade då, att han för sin del inte hade någonting emot att förmalningsavgiften tas bort utan gärna skulle vara med om att den upphävdes, men han hänvisade till att de stora handelskvarnarna inte ville gå med på att bygdekvarnarna slapp undan. Drar man ut konsekvenserna av vad Norup sade, så blir det alltså att landets småbrukare och de ungefär 1 500 bygdekvarnarna får stå tillbaka för t. ex. Wenner-Grens storkvarnar här i landet. Undra sedan på att ett stort antal av de mindre jordbrukarna är miss-

nöjda och anser sig orättvist behandlade genom denna förmalningsavgift. Även bygdekvarnarnas ägare är naturligtvis i högsta grad missnöjda.

Denna fråga har ju diskuterats riksdag efter riksdag, och jag skall därför inte uppehålla mig längre vid den, herr talman.

I reservation nr 3, där jag också står som förste reservant, yrkas på att 3 miljoner kronor av behållningen i statens jordbruksnämnds clearingkassor för fettvaror och kolonialvaror skall som lån ställas till förfogande för att vid behov stödja Sveriges export- och importförening för ägg. Det är ju så, att äggpriset sedan december månad legat mycket lågt här i landet — det har legat under den nedre prisgränsen. Detta beror på det starka prisfall på ägg, som inträffat på exportmarknaden, och därmed åstadkommit att äggpriset kommit att ligga under den lägre prisgränsen. Vårt lands äggproducenter, som till stor del är småbrukare, har därigenom kommit i en ekonomiskt besvärlig situation. Nu har det ju varit så, att äggexporten stödes genom att exportavgifter på majs och oljekraftfoder får tas i anspråk. Men genom dessa importavgifter bidrar man samtidigt till att fördyra produktionen, varför dessa avgifter bör tas ut med försiktighet — då man ger i annat fall med den ena handen och tar tillbaka med den andra. Det är därför enligt min mening riktigare att man för att stödja äggproduktionen inte belastar produktionen med höga importavgifter på fodervaror utan i stället enligt reservanternas förslag tillför medel ur clearingkassorna för fett- och kolonialvaror.

Detta är i stort sett reservationernas innebörd. Jag vet att det kommer ytterligare en talare efter mig som kommer att gå in på frågan om äggproduktionen och äggpriset, och därför skall jag nu sluta mitt anförande. Jag gör det också därför att vi har hållit på att diskutera andra frågor så länge, att jag inte vill trötta kammaren med en längre debatt.

Jag ber därför, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till den med 3 betecknade reservationen.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Det är på tre punkter i detta utlåtande som det föreligger reservationer. Herr Nord tog upp två av dessa, och jag skulle därför kunna inskränka mig till att beröra dem. Men jag skall bara helt kort säga beträffande den första punkten, på vilken det föreligger reservation, att det råder så obetydlig skillnad mellan vad utskottet där föreslagit och vad reservanterna vill, att jag kan avstå från att beröra denna reservation.

Jag skall emellertid gå in på de båda andra punkterna, som herr Nord har talat om. Det gäller då först frågan om avgiften för löneförmalning. Han sade, att denna avgift var en belastning för småbrukarna och för de mindre kvarnarna, och framhöll att den var till fördel kanske för de stora handelskvarnarna — han nämnde Wenner-Grens storkvarnar i detta sammanhang. Såvitt jag förstår, ligger inte problemet till på detta sätt, utan det är här fråga om att det skall vara lika regler för mjölförställning i detta land, och det kan bli fördelaktigare priser för vissa än för andra. Nu har denna fråga kommit upp gång på gång, och motionärerna har visat en ihärdighet i detta avseende som kunde vara värt ett bättre syfte. De har kommit igen mycket regelbundet under flera år — såsom herr Nord också nämnde — och lika regelbundet har riksdagen avslagit motionerna.

Jag behöver inte i detalj gå in på motionärernas motivering. Jag skall endast beröra den haltande jämförelse man gör i motionen mellan å ena sidan slaktdjursavgifter och utjämningsavgifter för mjölk och å andra sidan löneförmalning. När det är fråga om hemslacht och mjölk till eget hushåll tas dessa varor inte från produktionsplatsen utan förbrukas på produktionsplatsen, men så är inte förhållandet när det gäller brödsäd. I detta fall lämnar man ifrån sig produkten till en annan näringsidkare för bearbetning

och förädling, och då kan man göra på två sätt. Man kan sälja brödsäden till kvarnen och köpa mjölet av kvarnen. Gör man på det sättet, har reservanterna ingenting emot att det tas ut en förmalningsavgift. Men lämnar man vetet eller rågen till samma kvarn och vill ha det mjöl, som kommer av denna brödsäd, och betalar kostnaderna för framställningen, anser motionärerna att det är riktigt och rättvist att det inte skall utgå någon förmalningsavgift. Jag skulle vilja påstå motsatsen. Detta skulle inte bli någon rättvis anordning, och man förstår att handelskvarnarna säger ifrån att om förmalningsavgiften skall gälla för den ene bör den också gälla för den andre.

Den andra frågan, som herr Nord var inne på, gällde yrkandet från reservanternas sida att det från fettclearingkassan skulle tagas 3 miljoner för att stödja priset på ägg — i motionen begärde man 5 miljoner kronor. I reservationen har man redovisat tre var för sig starka motiveringar för att riksdagen inte skulle bifalla motionen. För den som skall tala å utskottsmajoritetens vägnar är det mycket tacknämligt, att reservanterna själva klart, koncist och koncentrerat har angett allt som talar för att man inte skall bifalla reservationen. Det är mycket bekvämt och behagligt att ha det på det sättet.

Vilka är nu de tre punkter som reservanterna själva framhåller som argument mot sitt eget förslag? För det första säger man: Ett bifall till reservationen skulle innebära en ändring i gällande grunder för jordbruksregleringen. Skulle riksdagen bifalla reservationen, blev det en ändring i — ett brott mot, kan man också säga — nu gällande regler för jordbruksregleringen. För det andra säger man också — och det är så riktigt — att ett bifall till reservationen skulle kunna uppfattas som en direkt statssubvention av äggexporten. Det står visserligen inte här, men slutsatsen blir naturligtvis den, att det också skulle uppfattas som stridande mot våra handelsavtal. För det tredje är läget beträffande äggexporten i dag sådant, att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

tack vare inkomster i form av införselavgifter på kraftfoder har man nu hos Export- och importföreningen för ägg tillräckligt med medel för att kunna ge ett behövligt skydd åt äggpriset. Herr Nord regodgjorde för — och det var ju riktigt — att läget för en tid sedan var besvärligt till följd av brist på medel för stöd åt äggexporten. Men den situationen föreligger inte längre, och enligt vad som upplystes under utskottsbehandlingen av dem som har hand om dessa ting finns det ingen risk för att en liknande situation ånyo skall uppträda. Förhållandena är nu sådana att vi kan räkna med att prisnivån på äggen kan upprätthållas med hjälp av de importavgifter som enligt jordbruksregleringen skall tillföras föreningen. Det behövs med andra ord inte några pengar ur den fettelearingkassa som motionärer och reservanter har föreslagit att det skulle tagas en del pengar ur. Det är därför ganska förvånansvärt att man med känedom om sakläget kan begära att det skall anslås medel ur fettelearingkassan för det här ändamålet.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr FRANZÉN (bf):

Herr talman! I jordbruksutskottets utlåtande nr 31 har behandlats en motion som har väckts av mig i denna kammare — nr 342 och nr 417 i andra kammaren — som berör priset på hamphalm. Motionen, som väcktes under den ordinarie motionstiden, gick ut på att riktpriiset för hamphalm skulle ökas från 13 till 17 öre per kilogram samt det statliga garantipriset på spinnbar hampfiber skulle ökas från 75 öre till en krona. För någon månad sedan föreslog chefen för jordbruksdepartementet i en proposition, att priset på hamphalm skulle ökas till 15 öre och pristillägget på spinnbar hampfiber ökas till 90 öre per kilogram. Eftersom utskottet nu har gått på propositionen och därmed gett motionärerna rätt halvvägs, så yrkar jag givetvis inte bifall till motionen utan till motsvarande punkt i utskottets förslag.

Till utskottets utlåtande har fogats tre reservationer som biträtts av mig. Två av dem har herr Nord redan motiverat, men jag är den ende reservanten i denna kammare som står för reservation 1. Jag skall medge att jag inte i detalj känner till alla de frågor som berörs i denna reservation som behandlar vissa motioner. Det var närmast herr vice ordföranden i jordbruksutskottet, som i detalj kände till frågan från Växjö, som var anledning till att jag kom att ansluta mig till reservationen, ty jag ansåg att det låg en hel del av rättvisa i detta förslag. Det gäller här frågan om hur man vid avvecklingen av linberedningsverket i Växjö skall taga hänsyn till de anställdas villkor. Reservanterna vill här i någon mån gå längre än utskottet. De understryker vad arbetsmarknadsstyrelsen säger: »Av arbetsmarknadsstyrelsens i det föregående redovisade utredning i ämnet framgår, att den berörda personalen kan i ett betydande antal fall bedömas ha stora svårigheter att erhålla nya anställningar. Särskilt gäller detta de i Växjö friställda på grund av deras höga medelålder.» Motionärerna och reservanterna är här något mera generösa mot de anställda än utskottet är. De menar att gratifikationen skall utgå till dem som varit anställda i minst tre år — utskottsmajoriteten kräver en anställningstid av minst fem år. Det är i stort sett skillnaden.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Sedan kommer vi in på den gamla frågan om förmalningsavgiften, som behandlas i reservation nr 2. Jag har tidigare motionerat i denna sak och har då svårt att komma ifrån reservationen denna gång. Det är inte — såsom herr Sigfrid Larsson säger — av rättviseskäl som man tar ut förmalningsavgift. Möjligen kan man säga det, om man hårdrajer saken. Men det är ändå på det sättet att jordbrukaren, när han slaktar hemma, inte betalar slaktavgift på det kött och fläsk han använder i hushållet. Inte heller betalas någon motsvarande avgift på mjölken. I konsekvens därmed skall man inte heller ha förmalningsavgift vid husbehovsförmalning.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Herr Nord har sagt att förre jordbruksministern Norup har lovat att avveckla denna avgift så småningom, och jag hoppas att nuvarande chefen för jordbruksdepartementet medverkar till att så sker ty förmalningsavgifterna betyder ju oerhört litet i hela prisregleringen för jordbruket. De är bara till irritation för bygdekvarnarna. Det är småföretagen på landsbygden som vi är måna om att bevara. De belastas med en mängd rapporteringar, och kontrollen kostar mycket pengar. Förmalningsavgifterna ger totalt 33 miljoner kronor. Men avgifterna för husbehovsförmalningen — som kostar nära 300 000 kronor i kontroll — ger 1,35 miljoner kronor. Då förstår var och en att de pengar som erhålles genom avgiften på husbehovsförmalningen betyder mycket litet för jordbruksregleringen. Jag hoppas som sagt att avgifterna avvecklas så fort som möjligt. Då skulle en hel del irritation försvinna.

Slutligen kommer vi fram till reservation nr 3, som gäller stöd åt äggproduktionen. På andra jordbruksprodukter tar man ju ut vissa avgifter för att klara exporten för att jordbrukarna skall få samma pris för den del som exporteras som de får vid försäljningen inom landet. På kött och fläsk tas det ut slaktdjursavgifter, men på ägg tar man inte ut några avgifter. I stället tar man införselavgift på fodermedel som skall stödja äggpriset. Men nu har man inte kunnat ta ut införselavgifter i sådan utsträckning att man har kunnat hålla äggpriset inom den ram som blev garanterad när det nya prissättningssystemet beslöts. Äggpriset har åtskilliga veckor understigit den nedre prisgränsen — det har inte funnits möjligheter att få medel för att hålla priset uppe.

Nu säger herr Sigfrid Larsson att det är orimligt att ta pengar från det hållet. Men är det verkligen så orimligt? Reservanterna har jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation på sin sida. Småbrukarförbundet är också på reservanternas linje. Jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen ville behålla de åtta miljoner som

finns i fettclearingkassan för närvarande — för att användas till lån i besvärliga lägen — men i utskottet gick vi med på att låta fem miljoner ingå i statsbudgeten och att jordbruksnämnden skulle få behålla tre miljoner. Jag tror att vi är i gott sällskap. Däremot vet jag inte hur utskottsmajoriteten har tänkt sig att man skall bevara äggpriset, om man inte skall ta ut alltför stora avgifter vid införsel av kraftfoder.

Jag tror att reservationerna här verkar rättvist för dem det gäller. Därför yrkar jag bifall till reservationerna nr 1, 2 och 3.

Herr ANDERBERG (s):

Herr talman! Då reservanten herr Franzén tog till orda och började tala om stödet åt hampodlingen på Gotland blev jag litet förvånad. Han hade nämligen vid riksdagens början väckt en motion, vari han hade yrkat, att riktspriset för hamphalm — med hänsyn till utvecklingen under de senaste åren inom den gotländska hampodlingen — skulle fastställas till 17 öre per kg mot för närvarande 13 öre per kg. Han har blivit bönhörd över hövan. Nu föreslås en höjning av priset på hamphalm av 1957 års skörd till 15 öre per kg. Vidare föreligger ett förslag om höjning av pristillägget på hampfiber av 1956 och senare års skördar från 75 till 90 öre per kg spinnbar vara, och det har utskottet tillstyrkt. När man får mer än man begärt förstär jag inte att man likväl som reservant i utskottet skall beröra denna motion. Jag anser att motionärerna blivit fullt tillfredsställande behandlade och fått mer än de hade tänkt sig.

Jag tar sedan upp reservation nr 1. Den gäller ersättning till viss personal i de numera nedlagda linberedningsverken i Växjö och Mellansel. Herr Sigfrid Larsson nämnde ingenting om detta, och därför skall jag lämna en kort redogörelse. Vi hade ett likartat ärende 1954 då det gällde att ge ersättning till personal i Värmbol. Kungl. Maj:t hade då föreslagit vissa normer. De förbättrades av utskottet, och de förslag som ut-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

skottet förde fram blev riksdagens beslut. Vid detta tillfälle har utskottet inte funnit sig böra frångå de principer som tillämpades beträffande beredningsverket i Värmbol genom att ge gratifikationer även till sådan personal som inte varit anställd vid beredningsverken längre tid än fem år. Man kan dock ge även åt sådana som varit anställda kortare tid, om man efter undersökning finner att det kan vara av behovet påkallat. Själva huvudprincipen om anställningstiden för gratifikation kan vi däremot inte gå ifrån. Har vi för tre år sedan i ett likartat fall fattat ett beslut, är vi inte beredda att i dag springa från detta och införa nya regler.

Vad beträffar Mellansel föreligger en motion om att man skall försöka få en ny industri dit. Det har meddelats i utskottet att arbetsmarknadsstyrelsen fortsätter sina undersökningar för att få en industri till Mellansel.

Rörande förmalningsavgifterna, som vi har diskuterat här varje år, förs ju fram precis samma argument från reservanterna som tidigare, och vi som företräder utskottet finner också samma skäl som förut. Vi finner att här föreligger en överenskommelse. Vi ville inte i fjol bryta mot det antagna prissystemet. Vi hade frågan uppe till noggrann granskning och övervägande, och vi stannade för att behålla förmalningsavgifterna. Reservanten herr Franzén talade om hur mycket kontrollen kostade. Den drog 300 000 kronor, och i runt tal fick vi in 1 300 000 kronor. Den där miljonen som man förtjänar är inte någon ting att säga nej till, men dessutom är det fråga om ett rättvisekrav. Herr Franzén påpekar att man inte kan ta ut slaktdjursavgifter och mjölkavgifter vid hemkonsumtion, men detta ligger på ett annat plan. Man kan inte uppehålla kontrollen där, och därför går det inte att vidta någon ändring på det området.

Jag anser att den ståndpunkt som utskottet kommit till i år är lika stark som tidigare. Vi får åtminstone avvakta genomförandet av den överenskommelse som gäller för en treårsperiod.

Beträffande det anslag man tänker ta

från statskassan, om man ej skulle dit överföra de överskottsmedel som nu föreslås överföras till äggclearingen, får jag säga att tidigare var läget ett slag bekymmersamt för ägghandeln och det uppstod vissa underskott, men situationen är inte sådan i dag. Den milda vintern i både England och Sverige medförde i början av 1957 en stark tillförsel av ägg, och då gick priserna ned så att priserna måste sättas cirka 30 öre lägre än noteringen. Men herr Franzén glömde att tala om, att det berodde på att införselavgifterna ej uttogs. Numera uttages dylika införselavgifter. Utskottet har också uppmärksammat detta och uttalar att avgiftsregleringen bör omhändertagas så, att sådana situationer som den nämnda ej skall behöva uppkomma.

Herr talman! De tre reservationer som här föreligger anser jag är så klart och tydligt bemötta, att det inte finns någon anledning för kammaren att biträda dem. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr FRANZÉN (bf):

Herr talman! Herr Anderberg anklagar mig för att inte vara nöjd med hamppriset. Jag vet inte riktigt var han fått den uppfattningen ifrån. Jag sade uttryckligen ifrån att jag var för närvarande nöjd med höjningen på hamphalm med 2 öre och höjningen av garantipriset på spinnbar fiber från 75 till 90 öre. Vi har visserligen motionerat om en något större höjning, men jag yrkade inte bifall till motionen, utan bifall till utskottet i den delen.

När det gäller äggen ligger det så till, att förhållandena på äggmarknaden inte är så lysande nu heller, ty äggpriset ligger för dagen betydligt under det pris man tänkte sig, när man gjorde upp det nya prissystemet.

Herr Anderberg talar om avgifterna på fodermedel. I fråga om dessa ligger det så till, att man inte kunde ta ut så höga avgifter på fodermedel under Suezkrisen, ty då var kraftfodret så dyrt på utlandsmarknaden. Därigenom fick man inga pengar till clearingkassan att klara äggpriset med.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående varje moment av den nu föredragna punkten.

På särskilda propositioner bifölls vad utskottet i mom. 1 och 2 hemställt.

Sedermera gjordes enligt de i fråga om mom. 3 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Franzén m. fl. beträffande nämnda moment avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C

På framställning av herr talmannen beslöts att denna punkt skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr NORD (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr ANDERBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nord m. fl. beträffande nämnda moment avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nord begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31 punkten C mom. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nord m. fl. beträffande nämnda moment avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nord begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 37.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Mom. 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 6

Herr NORD (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 3.

Herr ANDERBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nord m. fl. beträffande

fande nämnda moment avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nord begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31 punkten C mom. 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som inbefattas i den av herr Nord m. fl. beträffande nämnda moment avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nord begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 29.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

Lagförslag om kommunalförbund m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunalförbund, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

Lagförslag om kommunalförbund m. m.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avläten proposition, nr 150, vari Kungl. Maj:t, under återopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 8 mars 1957, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om kommunalförbund; samt

2) lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om kommunalförbund var 7 § tredje stycket så lydande:

Till förbundsfullmäktig må väljas allenast den som är ledamot av förbundsmedlems fullmäktige.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft de i anledning av propositionen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motionerna nr 504 i första kammaren av herr Gunnar Andersson och nr 645 i andra kammaren av herr Sköldin m. fl.

I motionerna hade hemställts, utom annat, att riksdagen måtte företaga den ändringen av 7 § i det i Kungl. Maj:ts proposition nr 150 framlagda förslaget till lag om kommunalförbund, att till förbundsfullmäktig skulle kunna väljas även den, som icke vore ledamot av förbundsmedlems fullmäktige.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet under hänvisning till vad däri anförts hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring, att det i förevarande proposition, nr 150, framlagda förslaget till lag om kommunalförbund icke kunnat i oförändrat skick antagas, samt med avslag å motionerna nr I: 504 och II: 645 — måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag i ämnet;

B) att riksdagen måtte — med bifall i denna del till förevarande proposition nr 150 — antaga under denna punkt infört förslag till lag angående ändring i

Lagförslag om kommunalförbund m. m.

lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning.

I det av utskottet framställda förslaget till lag om kommunalförbund hade för 7 § tredje stycket föreslagits följande lydelse:

Förbundsmedlem må till fullmäktig i förbundet välja allenast ledamot av förbundsmedlemmens fullmäktige.

Reservation hade avgivits av herr *Carl Albert Anderson*, som med instämmande av herrar *Englund*, *Weiland* och *Svensson* i Ljungskile ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i Kungl. Maj:ts i propositionen nr 150 framlagda förslag till lag om kommunalförbund och med bifall till motionerna nr I: 504 och II: 645 — för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag i ämnet.

I reservanternas lagförslag hade 7 § tredje stycket avfattats sålunda:

Förbundsmedlem må till fullmäktig i förbundet välja allenast den som jämlikt 7 § första och andra styckena kommunallagen kan väljas till ledamot av förbundsmedlemmens fullmäktige.

Herr ANDERSSON, GUNNAR, (s):

Herr talman! Jag har i denna kammare väckt en motion beträffande det förslag, som här föreligger angående ett kommunalförbund. Vi har haft kommunalförbund tidigare i landet, men det förslag som nu föreligger är av synnerligt behov påkallat. Med de växande uppgifter som kommunerna allimera får är kommunalförbund en institution som kommer att användas, i synnerhet när den nioåriga enhetsskolan skall genomföras. Det är inte endast denna fråga utan också andra frågor, såsom vatten och avlopp o. s. v., som är av sådan beskaffenhet att de kräver större kommunala enheter än vad som för närvarande finns.

I sitt remissvar har Svenska stadsförbundet framhållit bl. a.: »Fall kan givetvis inträffa, då det vore av största värde att till kommunalförbundets fullmäktige kunna välja även förtroendemän utanför medlemskommunernas beslutande organ, exempelvis personer som på grund av erfarenhet från visst kommunalt förvaltningsområde eller av andra orsaker besitter särskild insikt i de frågor, som ankommer på förbundsfullmäktige.»

Statsrådet föreslår, liksom även utredningen och majoriteten i konstitutionsutskottet, att det i denna organisation skall finnas dels förbundsfullmäktige och dels förbundsstyrelse. Det föreslås att till förbundsfullmäktige skall väljas ledamöter av respektive stads- och kommunalfullmäktige. Jag anser att, såsom framhålles i motionen, man till förbundsfullmäktig bör kunna utse den person, som är mest lämplig, och att valbarheten icke bör begränsas till ledamöterna av medlemskommunernas fullmäktige. Förbundsfullmäktige skall ju besluta om rent praktiska angelägenheter. Det kan då vara angeläget att man i förbundsfullmäktige kan invälja en person som har särskilda kunskaper och erfarenheter på det område som det gäller.

Jag anser vidare, att kommunalförbunden liksom kommunerna bör kunna få uppta lån utan skyldighet att inhämta Kungl. Maj:ts tillstånd. Det heter här om i motionen: »I lagförslagets 18 § stadgas att kommunalförbund ej må utan Konungens tillstånd upptaga lån. Där emot tillerkännes icke kommunalförbund underställningsfri lånerätt i analogi med bestämmelserna i 58 § kommunallagen. Kommunalförbundscommitén har för sin del icke ansett en sådan rätt nödvändig för kommunalförbunden.» Enligt min mening bör kommunalförbunden äga rätt att uppta sådant underställningsfritt lån.

Framför allt vädjar jag dock, herr talman, till kammaren att inte inskränka valbarheten till förbundsfullmäktige enbart till ledamöterna av medlemskommunernas respektive kommunal- eller

stadsfullmäktige. Jag anser att till förbundsfullmäktige bör, såsom det sägs i motionen, kunna utses den person, som är mest lämplig.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få ansluta mig till reservationen.

Herr PETERSSON (s):

Herr talman! När man nu går att förändra möjligheterna att bilda kommunalförbund har man framför allt syftat till att söka åstadkomma en lagstiftning för detta ändamål som överensstämmer med våra kommunallagar i övrigt.

Det har ju hittills varit på det sättet att man i kommunerna har ett beslutande organ, kommunalfullmäktige, vars ledamöter utses vid allmänt val. Kommunalfullmäktige utser i sin tur styrelser och nämnder för att handha olika uppgifter. Om man i en kommun nu finner, att arbetsuppgifterna är av den omfattningen att de kan lösas bättre i samverkan med andra kommuner, kan man alltså bilda ett kommunalförbund gemensamt med dessa andra kommuner. Till detta kommunalförbund kan man sedan hänskjuta olika frågor. Det innebär att man flyttar över vissa maktbefogenheter från kommunerna till det nya kommunalförbundet. Det måste då vara riktigt att det beslutande gemensamma organet sammansättes av sådana personer som redan är valda såsom ledamöter av den egna kommunens beslutande organ. Därmed flyttar man ju över ansvaret på det nya organet. Detta står också som sagt i överensstämmelse med de kommunallagar vi redan har. Sedan får ju de nya förbundsfullmäktige välja förbundsstyrelse på samma sätt som kommunalfullmäktige nu väljer kommunalstyrelse. Därvid kan man, om man så önskar, välja personer som är experter på vissa frågor. Jag kan inte förstå att man skulle kunna gå den vägen, att man valde förbundsfullmäktige som inte bestod av just de ledamöter som redan finns i de deltagande kommunernas beslutande organ. Då skulle man ju riskera att tillskapa ett organ som kanske inte kände det ansvar för de kommunala angelägenheterna som måste anses vara önskvärt.

Lagförslag om kommunalförbund m. m.

Jag anser därför, herr talman, att allt talar för bifall till utskottets förslag i denna del.

Vad sedan gäller tanken att kommunalförbund skulle tillerkännas underställningsfri lånerätt, så nämns ju ingenting därom i reservationen. Eftersom herr Gunnar Andersson ändock framförde det förslaget, kan det kanske vara skäl att erinra om att denna lånerätt för kommunernas del är bunden vid vissa belopp, 5 respektive 7 kronor. Om nu kommunalförbunden skulle få underställningsfri lånerätt, måste dessa lån upptas inom de ramar som alltså är givna. Det kan väl heller inte anses vara önskvärt. Det är därför bättre att här följa den väg som utredningen, propositionen och utskottet rekommenderat. Ett bifall till motionen i denna del skulle utan tvivel medföra en mängd krångel och besvärligheter.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Anderberg* (s).

Herr ANDERSSON, GUNNAR, (s):

Herr talman! Jag tycker att det är konsekvent av min gode vän Georg Pettersson i Visby att göra gällande, att en ledamot av förbundsfullmäktige inte skulle kunna känna samma ansvar, om han inte tillhörde fullmäktigeförsamlingen i den egna kommunen. Herr Pettersson är beredd att säga att om man är förbundsfullmäktig måste man också tillhöra respektive kommunalfullmäktigeförsamlingar, men för att tillhöra förbundsstyrelsen skulle man inte behöva tillhöra respektive fullmäktigeförsamlingar. Vilket är det mest ansvarsfulla i detta sammanhang?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr PETERSSON (s):

Herr talman! Skillnaden ligger ju däri att förbundsfullmäktige är ett beslutande organ, under det att förbundsstyrelsen är ett utredande och verkställande organ.

Lagförslag om kommunalförbund m. m.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Vid handläggning av frågan om skolans lokala och centrala ledning hade vi anledning att rätt mycket syssla med denna angelägenhet. Där kunde vi dock ena oss om att vi skulle försöka få så få kommunalförbund som möjligt. Vi ansåg fullt enhälligt att den riktiga lösningen är icke kommunalförbund, utan s. k. enkla avtal. Nu förstår jag att man kanske i vissa fall inte kan komma fram på den linjen utan måste gå på förbundslinjen. Men jag tror i likhet med herr Pettersson att det är angeläget att anlita personer som har ansvar samtidigt i båda fullmäktigeförsamlingarna, ty samordningen mellan den egna kommunens beslutande organ och kommunalförbundets beslutande organ rör oftast i mycket hög grad ekonomiska frågor. För min del hoppas jag emellertid, som sagt, att det över huvud taget skall bli så få kommunalförbund som möjligt.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Kommunalförvaltningen blir allt rikhaltigare, och de specialister, som är av värde i olika nämnder, är många. Kommunalförbund kommer väl företrädesvis att skapas för vissa specialiteter, där särskild sakkunskap är erforderlig. Det innebär att det kan inträffa att en kommuns främste sakkunnige på en sådan specialitet av olika skäl, kanske därför att han inte har tid, inte sitter i kommunalfullmäktige, men däremot har kunnat förmås att sätta sig i den särskilda nämnd, som inom kommunen sysslar på detta område. En stor kommun är väl alltid i tillfälle att utnyttja någon sakkunnig person i styrelsen för kommunalförbundet, men är det en liten kommun, som till äventyrs får bara en representant i fullmäktige men inte någon i styrelsen, så kommer den specialist, som kommunen förfogar över men som tillhör bara den särskilda nämnden, att vara avskuren från möjligheten att inväljas i fullmäktige för kommunalförbundet.

Det är sådana synpunkter som föran-

lett mig att tillsammans med herr Carl Albert Anderson reservera mig till förman för frånvaron av bundenhet för kommunen, när det gäller sammansättningen av kommunalförbundets fullmäktige.

Liksom en föregående talare ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen. Det är ju ganska kuriöst, att vi här skall vara så ängsliga, att vi binder kommunen i valet av fullmäktige. Om det finns någon risk i detta fall, så är det väl den, att fullmäktige av kärlek till sina egna skall underlåta att välja den mest kompetente, den som sitter i nämnden, och inte det motsatta.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt rörande vardera punkten av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan.

Beträffande punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Gunnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 17 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Gunnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 31.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten B hemställt.

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Detta utlåtande var indelat i fyra särskilda avdelningar, nämligen

- I. Den allmänna försöksverksamheten.
- II. Särskilda försöksskolor.
- III. Vissa frågor rörande högre skolor i försöksdistrikten.
- IV. Anslag för budgetåret 1957/58 till avlöning åt lärare vid folkskolor m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande avdelningsvis.

Afd. I. Den allmänna försöksverksamheten

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 106, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 mars 1957, föreslagit riksdagen att, utom annat, godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för planeringen för enhetsskoleorganisationens allmänna genomförande.

Under punkten 182 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 1 250 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Ragnar Bergh* (I: 276) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Krokstorp (II: 307), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte under punkten 182 till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande avdelningen på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 mars 1957 förordade riktlinjer för planeringen för enhetsskoleorganisationens allmänna genomförande;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 276 och II: 307, såvitt här vore i fråga, till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 250 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under b hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 276 och II: 307, såvitt här vore i fråga, till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Under avdelning I har jag jämte några andra utskottsledamöter fogat en reservation, som innehåller ett yrkande att anslaget till den allmänna försöksverksamheten liksom i fjol anvisas med 1 miljon kronor i stället för de 1 250 000 kronor som Kungl. Maj:t har föreslagit och utskottet tillstyrkt.

Reservationen grundar sig bl. a. på ett uttalande av statskontoret som har menat att det mindre beloppet är lämpligt avvägt. Utskottet har emellertid kommit till en annan uppfattning och förklarar att det skulle medföra drastiska besparingsåtgärder som kunde befaras få störande inverkan på redan inledd försöksverksamhet. Hur utskottet kommit till den uppfattningen är inte redovisat. Här står alltså statskontorets mening och utskottets mening emot varandra. När jag då är skyldig att välja auktoritet, väljer jag för min del statskontoret.

Jag ber med den motiveringen, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Med herr talmannens tillåtelse ber jag för tids vinnande att också få med några ord motivera en blank reservation, som jag har fogat till samma utskottsutlåtandes avdelning II.

Det avsnittet avser s. k. särskilda försöksskolor. Här har i ett par motioner föreslagits att riksdagen i år skulle uttala sig för i vilka andra ifrågasatta kommuner dylika försöksskolor skulle inrättas. Kungl. Maj:t har föreslagit att det från och med i höst skulle inrättas en sådan i Linköping, och det har utskottet också tillstyrkt. Men om det över huvud taget är meningen att det skall bli ytterligare sådana försöksskolor, är det ytterst angeläget för de berörda kommunerna att i mycket god tid få reda på det. Utskottet tycks ha behjärtat den synpunkten, då det säger: »Så snart det över huvud taget är möjligt, måste berörda kommuner meddelas om och vid vilken tidpunkt statliga försöksskolor kan komma att inrättas inom kommunerna i fråga.» Och utskottet förutsätter att förslag därom skall framläggas år 1960.

Jag vill till detta, herr talman, anmär-

ka att om det nu är meningen att sådana skolor skall inrättas — och därav följer att särskilda byggnader i flera fall måste uppföras — bör man ha klart för sig att skall en kommun bygga för en sådan försöksskola medför det vissa konsekvenser i avseende på planlösningen. Man måste göra klassrummen större, man måste ha vissa utrymmen — t. ex. grupp- rum och sådant — i större utsträckning än i vanliga folkskolor, och på administrationssidan och undersökningssidan finns det vid försöksskolorna arbetsuppgifter som icke existerar i vanliga folkskolor. Jag kan ta min egen hemstad såsom exempel. Där har vi planerat ett skolhus med tanke på att det skulle inrymma en försöksskola. När vi nu inte vet, om det blir någon sådan men vi ändå måste bygga huset, så kan vi ju inte gärna hasardera på det sättet att vi bygger lokaler, som blir onödiga, om någon försöksskola inte inrättas. Det skulle för övrigt stå i strid mot de intentioner som riksdagen har uttalat, att vi i kommunerna bör vara så sparsamma som möjligt. Skulle det sedan inrättas en sådan försöksskola, ställes kommunen inför tvånget att bygga om huset. Man kan inte flytta väggarna mellan klassrum hur som helst, och man kan inte heller utan stora olägenheter inrätta de särskilda utrymmen som det blir fråga om. Det blir ingen praktisk planlösning, det blir i varje fall en mycket mindre praktisk planlösning än om den från början hade avpassats efter ifrågavarande behov.

Det »så snart som möjligt», som utskottet talar om, betraktar jag som en mycket from önskan, och det avslöjar en ganska orealistisk syn. Det hade varit värdefullt, om utskottet nu antingen hade avstått från tanken, att det skall bli fler försöksskolor än den i Linköping, eller också för sin del antytt, var sådana försöksskolor sannolikt skulle komma att inrättas, så att berörda kommuner hade kunnat ta hänsyn därtill. Nu famlar de i blindo, och det kan komma att bli ökade kostnader, om över huvud taget några sådana försöksskolor kommer att inrättas.

Jag har velat göra dessa anteckningar

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

till protokollet för att det skall vara sagt, att denna fråga inte har av utskottet bedömts så realistiskt som man skulle ha önskat.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som avser avdelning I. Beträffande den blanka reservationen har jag inget yrkande.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Realism eller inte realism, så förhåller det sig nog tyvärr så, att herr Berghs sparsamhetskrav kommer att bli tillgodosett, hans bön förutan. På s. 40 i utskottets utlåtande kan man läsa, att utskottet med beklagande konstaterat, att de förberedande åtgärder för lärarrekryteringen vid den första försöksskolan i Linköping, som staden vidtagit för att möjliggöra en start med minsta möjliga tidsutdräkt efter riksdagens beslut, på grund av mellankommande omständigheter hittills givit ringa resultat, varför utsikterna att kunna börja verksamheten i tillfredsställande former redan instundande hösttermin numera måste bedömas som mörka.

Det är ingen överdrift i denna skildring. Det är tydligt, att vi inte får några lärare till försöksskolan i Linköping, och då blir det ju ingen försöksskola. Vi träffar här på samma svårigheter som försöksverksamheten har mött förut, nämligen svårigheterna att rekrytera lärare. Jag kan i förbigående säga, att när rektorsbefattningen vid försöksgymnasiet i Göteborg nyligen var ledigförklarad, anmälde sig ingen sökande, och det tycks finnas mycket små utsikter att få någon kvalificerad man för den befattningen.

Detta är en mycket olycklig historia. Om man slår upp propositionen s. 55, finner man saken närmare belyst. Ecklesiastikministern erinrar där om de jämförande kunskapsprov som under årens lopp genomförts beträffande vissa svårare ämnen mellan å ena sidan enhetsskolans elever, å andra sidan realskolans elever, och det visar sig, som ecklesiastikministern framhåller, att försöken har givit klara utslag till realskole-

gruppens förmån. Detta beror inte i första rummet på enhetsskolan som sådan, utan det måste väsentligen bero på att det har varit så svårt att få lärare till denna skolform.

I en passus längre ned på samma sida heter det, att andra omständigheter kan ha medverkat i samma riktning, och så fortsätter ecklesiastikministern — han citerar skolöverstyrelsen — att klasserna 9 a och 9 g ännu i de allra flesta fall måste undervisas gemensamt. Om detta skall bli en riktlinje för enhetsskolans uppbyggnad i fortsättningen att a- och g-linjerna skall undervisas separat, kommer enhetsskolan att bli en oerhört dyrbar skolform. I de gamla skolorna har alla elever undervisats tillsammans, vare sig de bara siktade mot realexamen eller de siktade mot gymnasiet. Det är alltså elever, motsvarande dem som går i 9 a och 9 g. I realskolorna får ingen delning av klasserna förekomma förrän elevantalet överstiger 35. När statsutskottet i våras var ute och reste och besåg en del enhetsskolor, kunde vi konstatera att delning skett redan vid ett så litet antal som 12—15 elever i vissa ämnen, allteftersom de hade valt den ena eller den andra linjen.

En annan omständighet, som tydligen kommer att medverka till att enhetsskolan blir en dyr skolform, är att de, som gått igenom 9 g, i allt större utsträckning går in i det fyraåriga gymnasiet, i den mån de fortsätter studierna i gymnasiet. När jag 1950 var med om enhets-skolebeslutet, var ett av de väsentliga motiven för mig att det skulle bli en förkortad studietid, d. v. s. att man efter 9 g skulle kunna klara det treåriga gymnasiet. Nu tycks detta inträffa endast i sällsynta undantagsfall, såsom resultaten från årets studentexamen utvisar.

Nå, det där är ju inte mycket att diskutera om nu. Försöksverksamheten måste fortsätta, såsom det är statsmakternas mening att den skall göra, och den nya skolutredningen får väl ta upp alla de där problemen till behandling.

När jag kommit in på frågan om skolutredningen, skulle jag vilja ge ecklesiastikministern beröm för det förebildliga

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

sätt, på vilket direktiven för den nya skolutredningen har utformats i propositionen. Jag har ingenting att invända mot vad han där har skrivit.

För att gå tillbaka till lärarfrågan, som tydligen är enhetsskolans stora krux, har också i det sammanhanget ecklesiastikministern tryckt på denna synpunkt. Han säger på s. 60 i propositionen: »Åtskilligt — och kanske det mest centrala i uppfostran — är visserligen i så hög grad avhängigt av den enskilde läraren och hans personliga förutsättningar, att icke alltför mycket står att vinna genom anvisningar utifrån.» Detta är alldeles riktigt. Han fortsätter: »Jag är sålunda fullt medveten om att man inte kan garantera skolan framgång i de karaktärsfostrande och personlighetsdannande uppgifterna genom stadgeparagrafer och pedagogisk teknik. Men jag tror, att det vid allt reformarbete på skolans område är angeläget, att dessa uppfostrans djupaste uppgifter icke får skymmas bort av organisation och teknik.»

Den utredning, som har tillsatts för att göra en sammanfattning av erfarenheterna från försöksverksamheten, kommer ju att börja sin verksamhet endera dagen. Jag förutsätter att den kommer att gå till verket med tillbörlig grundlighet och objektivitet. Jag skulle vilja understryka den sista synpunkten, därför att jag i vintras i ett försöksdistrikt stötte på en ganska egendomlig företeelse. Inom försöksdistriktet anordnas studiecirkelverksamhet för berörda lärare. I detta fall hade studieverksamheten kontrollerats av en man från Stockholm, och det hette i protokollet från sammanträdet, att han ansåg det vara mindre lämpligt, att en viss bok om enhetsskolan användes. Denna bok var dock författad av en av våra professorer i pedagogik.

Nu vill jag villigt erkänna att boken innehåller många överdrifter, och jag kan förstå att man reser kritik mot hans skrivning. Vid all vetenskaplig verksamhet — och försöksverksamheten är en sorts vetenskaplig verksamhet — får man dock ta upp alla synpunkter, som

tränger sig på även om de skulle vara obehagliga för en själv. Någon censur torde vi inte vilja veta om vare sig här eller i något annat sammanhang. Sak-kunnigutredningen har emellertid, som sagt, fått en sådan sammansättning, att jag tror full garanti kommer att finnas för objektivitet vid dess behandling av de mycket svåra frågor, som den har att handlägga.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Den verksamhet, som vi kallar försöksverksamheten med nioårig enhetsskola, befinner sig ju just nu i ett intressant skede — vid en milsten skulle man kunna säga — då man ju från och med denna vår har tillsatt den sammanfattande utredningen, som den kallas och som har till uppgift att ta ståndpunkt till en mängd intrikata problem som hänger samman med enhetsskolans framtida gestaltning. Det finns därför i dagens läge ganska liten anledning att gå in på detaljbetraktelser, hur enhetsskolan för dagen fungerar i sin försöksverksamhet och vad därmed sammanhänger. Jag skall inte heller göra det. Jag vill endast knyta några reflexioner till en del av de synpunkter, som kommit fram i propositionen nr 106 och det utskottsutlåtande, som ligger framför oss.

Det framhålles bland annat i propositionen, att övergången självfallet kräver en intensiv och noggrann planering såväl på det lokala och regionala som på det centrala planet. Det är alltså den planering, som åtskilliga av oss känner till från det kommunala arbetet, som nu förordats skola äga rum under den närmaste tiden, i den mån den inte redan har ägt rum. Den har ju gällt utredningar om hur skolorna på respektive skolorter skall organiseras sinsemellan med anledning av det beslut, som vi fattade i fjol, men den har också gällt utredningar om hur man skall organisera skolväsendet med anledning av det beslut om en treårig realskola, som vi likaledes fattade i fjol.

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

I de anvisningar, som utfärdats av Kungl. Maj:t, har framhållits att dessa utredningar skulle bestå av representanter för de olika skolformerna, så att man fick synpunkterna från både den högre och den lägre skolan representerade. Man tycker ju att anvisningar av den typen är självklara och att de också självfallet skulle ha beaktats i storkommunerna. Tyvärr måste man nog säga, att det redan hörts så många klagomål i det avseendet, att det finns anledning att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att det i dessa sammanhang på åtskilliga orter förekommer, att man alldeles förbisett den högre skolans representation i dessa kommunala utredningar. Det kan exemplifieras från olika håll. I fackpressen meddelades nyligen, att man i ett fall hade två folkskollärare men ingen läroverkslärare i denna kommunala utredning. Under arbetets gång tillkallades tre sakkunniga, vilka alla var folkskollärare, men ingen läroverkslärare. När förslaget sedermera blev färdigt, skickades det på remiss till realskolans kollegium, som fick en remisstid på tolv dagar. Sådana relationer över vad som försiggår ute i bygderna är alarmerande så till vida, att de skapar känslor av olust och indignation inom läroverkslärarkåren, och detta med full rätt, eftersom det ju är meningen att också läroverkslärarna skall i väsentliga sammanhang vara med om att bygga upp, utforma, genomföra den nya skolan och undervisa på dess högstadium.

Därför skulle jag vilja begagna tillfället att till herr statsrådet, här närvarande, framföra dessa farhågor. Det vore mycket vådligt, om en sådan tendens, utan att beivras från centralt håll, skulle få tillfälle att göra sig bred. Ty vad den nya skolan behöver är en goodwill, främst bland de lärarkrafter som är avsedda att tjänstgöra i denna skola men även bland allmänheten. Förvisso är det efter andra linjer man når denna goodwill.

Jag tillåter mig också påpeka att det uttalande, som utskottet gör i det inledande stycket på s. 7, synes mig vara tämligen onödigt med hänsyn till att

den sammanfattande utredningen nu är tillsatt och kommer att påbörja sitt arbete denna vecka. I utskottets skrivning göres antydningar som inte ter sig realistiska. Man förutsätter att eleven skall ha full valfrihet under hela sin gång genom den nioåriga enhetsskolan, vilket näppeligen svarar mot praktikens erfarenheter och kravet på realistiska synpunkter när det gäller dessa ting. Därvidlag har jag anledning påpeka, att utskottets skrivning på ett betänkligt sätt skär sig även med propositionens formuleringar. Det säges på s. 51—52 i proposition nr 106: »I praktiska försöksverksamheten har eleverna i klasserna 7 och 8 likväl vanligen grupperats efter tillvalsämnena. Odifferentierade avdelningar har kommit till stånd endast i ringa omfattning, och någon sammanfattande redogörelse för erfarenheterna av undervisningen i sådana avdelningar synes icke ha utarbetats. Ehuru det således icke är möjligt att på denna punkt hänvisa till erfarenheter av direkta försök, synes mig försöksverksamheten, tagen som helhet, ha ådagalagt, att förutsättningarna för en allmän lösning av differentieringsfrågorna på detta stadium inom klassens ram för närvarande icke är till finnandes. Organisatoriska hjälpmedel måste tagas i anspråk i större utsträckning än som från början förutsetts.» Här understryker alltså Kungl. Maj:t att den differentiering, som vissa diskussionsdeltagare efterlyser när det gäller enhetsskolan, icke finns där.

Nu kan man å andra sidan säga, att inte heller utskottet har sträckt sig längre än skinnfällan räcker. Utskottet säger sig bara med tillfredsställelse ha inhämtat — skrivningen förefaller i viss mån tendentiös — att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på dessa problem. Ja, man kan naturligtvis säga så, men verkligheten och erfarenheterna från försöksverksamheten tyder ju inte på att synpunkter av den här arten kan tillmötesgå.

Jag vill helt kort nämna — fastän det måhända kan vara onödigt i detta sammanhang — att erfarenheterna från engelsk försöksverksamhet sedan länge

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

har gått i rakt motsatt riktning. För en knapp vecka sedan hade jag möjlighet att se en tysk försöksskola, där man likaledes hade mycket ivrigt diskuterat dessa ting och gjort olika praktiska försök under en längre tid, men stannat för en klassdifferentiering.

Jag lämnar dock alla dessa synpunkter därhän i detta sammanhang, då jag anser att hela detta resonemang tillhör det arbetsområde, som tilldelats den blivande sammanfattande utredningen.

Jag vill bara avslutningsvis säga, att de anmärkningar och kommentarer, som jag i övrigt har att knyta till utlåtandet som helhet, är av så stor bagatellartad natur, att jag kan gå förbi dem och nöja mig med dessa reflexioner i anslutning till avdelning I i utskottets utlåtande. Jag vill dessutom till sist med samma motivering, som herr Bergh här nyss anförde — vilken var samma som statskontorets — ansluta mig till yrkandet om bifall till den med 1 betecknade reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

På herr talmannens uppmaning skall jag fatta mig mycket kort. Jag kan inte fatta mig mera kort än att jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i den nu föredragna avdelningen gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten a hemställt.

Sedermera gjordes enligt de i fråga om punkten b förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ragnar Bergh m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

På särskilda framställningar av herr talmannen beslöts att den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde samt att de anslag, som utfärdats till det pågående sammanträdets fortsättande på aftonen, skulle nedtagas.

Herr TALMANNEN yttrade:

Beträffande föredragningslistan för morgondagens sammanträde hemställer jag att kammaren måtte besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden skall främst uppföras bevillningsutskottets betänkanden nr 47 och 48 samt därefter i följande ordning: statsutskottets utlåtanden nr 129, 136 och 137 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 12. Övriga ärenden torde uppföras i vanlig ordning, dock med iakttagande att första lagutskottets utlåtande nr 36 samt statsutskottets memorial nr 138 och 139 i angiven ordning uppföres sist på föredragningslistan.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av vissa prisutjämningsavgiftsmedel jämte i ämnet väckta motioner;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Ekeby 41 i Uppsala län m. fl. fastigheter;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande dels anslag till Hästavelns befrämjande, dels Statens lånefond för hästavelns befrämjande jämte i ämnena väckta motioner;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatta särskilda stödåtgärder för hästaveln jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsemedel för domänverket jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 322, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, i vad propositionen hänvisats till lagutskott.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 327, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 329, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.50.

In fidem
G. H. Berggren